3 1761 03569 3001

HANDBOUND
AT THE

UNIVERSITY OF
TORONTO PRESS

7

33

IVVENALIS SATVRAE

D. IVNII IVVENALIS

SATVRAE

EDITORVM IN VSVM EDIDIT

A. E. HOVSMAN

163563
9 8 21

LONDINII

APVD E. GRANT RICHARDS

MDCCCCV

Printed by R. & R. Clark, Limited, *Edinburgh.*

PA
6446
A2
1905

A YEAR ago I had no design of publishing or composing any such work as this. I knew indeed that the current texts of Juvenal, though praised in reviews and seemingly acceptable to readers, were neither well founded nor well constructed, and that this classic, like many more, had suffered some hurt from the reigning fashion of the hour, the fashion of leaning on one manuscript like Hope on her anchor and trusting to heaven that no harm will come of it. But I neither realised the extent of this injury nor fully understood its causes. I ascribed it firstly to the sloth and distaste for thinking which are the common inheritance of humanity, and secondly to that habit of treading in ruts and trooping in companies which men share with sheep. I did not know that it had also a third source, sheer ignorance of facts, and that the editors had left undone the first of all their duties and neglected to provide the author with an apparatus criticus.

In October 1903, having been asked by Mr Postgate to undertake the recension of Juvenal for his Corpus Poetarum, I began to gather from printed sources the recorded variants; and I soon discovered that Juvenal's modern editors were ignorant or regardless of even the printed sources. I consulted the oldest MSS in the British Museum, but there was little to be learnt from these; so returning to the published records I chose out seven authorities which seemed to emerge above the crowd and to possess some value of their own. Two of these, thanks to Mr Hosius, were collated already; two were in England, so I examined them myself; three were abroad, but of these I procured enough knowledge for my purpose. Their testimony, with that of the Viennese and other fragments, I have added to the witness of our prime authority the Pithoeanus; and I now present to the readers and especially to the editors of Juvenal the first apparatus criticus which they have ever seen.

What stands at the foot of the page in Mr Buecheler's edition

is hardly more than a collation of P. It is valuable, but even as a collation it is marred by defects and superfluities. Its defects are trifles, and consist in matters orthographical: we learn from Mr Buecheler when P has *aput* for *apud* and *haut* for *haud*, but we do not learn when it has *set* for *sed* or *quod* for *quot* or *adque* for *atque*. Its superfluities on the other hand compose the greater part of it; for its greater part is its record of readings imported by the corrector or correctors p. p should be cited, as Jahn cited it, for one purpose and for one alone. Where P is obliterated, there the reading of p affords a means of judging what the reading of P was *not*: everywhere else it is worse than useless. For p is in effect a bad MS of the common class, and it misrepresents that class; and nothing has more obscured the textual criticism of Juvenal than the practice of comparing and contrasting P, not with a good sample of the inferior family, but with one of the worst that can be found.

An apparatus criticus Mr Buecheler's notes are not. He writes on p. xvi

> plurimos Iuuenalis codices ipse perlustraui aut ab aliis ita descriptos accepi ut potestas fieret iudicandi, sufficiunt exemplo quorum lectiones Car. Hosius collegit in apparatu critico (Bonnae 1888) et in museo rhen. XLVI p. 287 memorauit, cumque quod frater Pithoeani habuit peculium id Pithoeano paene totum indidisse correctores uiderem, de *P* et *p* diligenter rettuli, ceteros omisi nisi ubi horum adiecta memoria declarari posse aut compleri putabam saturarum a Nicaeo ad Heiricum historiam. ceterum nisi nouae chartae emerserint, hunc dilectum codicum ad Persium et Iuuenalem tantidem esse arbitror quasi omnis omnium discrepantia sit adnotata.

To examine 'plurimos Iuuenalis codices' was not necessary: it was enough to cast an understanding eye on the collations of Hosius and especially on the excerpts of Jahn. The chief profit accruing to Juvenal from my apparatus is not derived from 'nouae chartae' (except indeed that the Oxoniensis preserves some thirty verses nowhere else surviving) but from Jahn's Vrbinas 661 and Parisiensis 7900^{A}. How much Mr Buecheler is deceived in thinking that the truth peculiar to the vulgar MSS has 'paene totum' been amassed by p, will be clear to any one who compares my text and notes with his: here I will only remark that at III 109 he adopts from p the barefaced interpolation *est nec*, which not a single decent MS contains, while at X 155 he does not even mention the evidently genuine *acti*, which is in almost every decent MS excepting P. In one case Mr Buecheler is not himself ignorant of the facts but has kept his readers ignorant.

On p. xiii he says 'Vindobonensem 107 (phil. 128) saeculi noni uel decimi accuratissime conlatum habui ab Alfredo Holdero amico.' It is a pity that Mr Holder should have taken so much trouble; firstly because the MS was fully collated so long ago as 1859, secondly because the only use Mr Buecheler has made of his 'accurate collation' is to conceal it from the public. The Vindobonensis, between I 1 and V 96, not only shares with **P** fifteen genuine readings which the public believes to exist in **P** alone, but has half-a-dozen genuine readings which are not in **P**; III 18 *presentius*, 67 *trechedipna*, 168 *negabis*, IV 3 *aegrae*, 4 *aspernatus*, 147 *cattis*. Mr Buecheler adopts some of these readings and mentions others, but the Vindobonensis he does not mention, and at III 18 he makes believe that *praesentius* is nothing but a conjecture.

There have been three serious attempts to compile an apparatus criticus. Ruperti in 1801 collected the variants cited by his predecessors and collated eighteen German MSS himself; but few of these are ancient, none seems good, and none is so collated as to be fully known. Next, in 1851, came Otto Jahn, who printed Bertin's minute though not exact collation of the Pithoeanus, and added excerpts from eight other MSS of which two at least are important. These excerpts however are not only meagre but grossly and almost incredibly inaccurate: Jahn's merits were the judgment with which he singled out a few good witnesses from the huge array of Juvenal's extant MSS and the learning and industry he bestowed on collecting citations of the poet from ancient authors. Lastly Mr Carl Hosius published in 1888 an 'apparatus criticus ad Iuuenalem' in which he gave a full collation of six MSS and four florilegia. The title is a misnomer, but the work had great value, since it enabled us for the first time to survey the common text in its entirety and to compare it throughout with **P**'s. But for Mr Hosius' collation of Monacensis 408 and Leidensis 82 I could hardly have set about constructing the present apparatus.

The principal MS of Juvenal is the Pithoeanus, now 125 in the medical library of Montpellier, written about the end of the 9th century, first employed by P. Pithoeus in 1585, collated by J. V. Bertin for Jahn, and more accurately by F. Buecheler in his edition of 1893. Its original readings are often effaced by the corrections of later hands from the 10th century onward, **P**

but this damage can sometimes be repaired from three fragmentary sources which are closely allied to **P**. One is the
Arou. scidae Arouienses, five leaves of the 10th or 11th century found at Aarau and brought to notice in 1880 by H. Wirz in Hermes XV pp. 437–448. These preserve the verses II 148–155, III 6–13, 35–92, VI 136–193, 252–368, 427–484, VII 57–172, written on pages which tally in size and shape with **P**'s, which contain like them 29 verses apiece, and each of which contains the same 29 verses as the corresponding page of **P**. A second source is the
flor. Sang. florilegium Sangallense contained in the codex Sangallensis 870 of the 9th century and collated in 1885 by C. Stephan in the Rheinisches Museum XL pp. 263–282. Third and most important **S** are the lemmata, **S**, of the ancient scholia, Σ, preserved in duplicate by this same cod. Sang. 870 and by **P** itself. These lemmata often disagree with the scholia to which they are prefixed, but they coincide remarkably, though not exactly, with the text of **P**, and they now and then excel it. Where **S** or Sang. or Arou. agrees with **P**, there we have the reading of an earlier MS from which **P** was directly or with little interval derived.

Over against **P** and its small cluster of kinsfolk stand the several hundreds of Juvenal's vulgar MSS, dating from the 9th century to the 16th, infected one and all with a plague of interpolation from which **P** and its fellows are exempt. But about half-way between the two camps lies a considerable fragment, older it appears than **P**, in which the malady has made
Vind. no very formidable progress, codex Vindobonensis 107 or CXI, of the 9th century, containing the verses I 1–II 59 and II 107–V 96, collated by A. Goebel in the Sitzungsber. d. k. k. Akad. d. Wiss. philos.-histor. Cl., Vienna 1859, pp. 37–75.

Ψ Then come the seven MSS which I have chosen out of the multitude, **AFGLOTU**.

A Monacensis 408, in the royal library at Munich, of the 11th century, collated by C. Hosius in 1888.

F Parisiensis 8071, Jahn's *f*, in the national library at Paris, of the 10th century, lacking the verses I 1–III 316 and IX 40–150, examined for me by Mr Charles Samaran and afterwards in a few places by Mr Louis Brandin.

G Parisiensis 7900^{A}, Jahn's *g*, in the same library, of the same century, similarly examined by Mr Samaran and Mr Brandin.

L Leidensis 82, in the public library at Leyden, of the 11th century, collated by C. Hosius in 1888.

Canonicianus class. Lat. 41 in the Bodleian library at Oxford, of the 11th century, presenting thirty-four verses between sat. VI 365 and 366, and two more between 373 and 374, which are found in no other MS, first brought to notice by E. O. Winstedt in 1899, examined by me and afterwards in several places by Mr T. C. Snow. O

O, IV, 10 in the library of Trinity College, Cambridge, of the 10th century, first brought to notice by J. D. Duff in 1898, examined by me and afterwards in a few places by Mr Postgate and Mr Duff, the latter of whom allowed me also to make use of his own excerpts from the MS. T

Vrbinas 661 in the library of the Vatican, Jahn's *h*, of the 11th century, lacking the verses VI 156–215, examined for me by Mr E. O. Winstedt and afterwards in a few places by Mr Georges Périnelle. U

These are all the MSS which I have constantly employed. But I have now and again made use of others which here and there distinguish themselves either by preserving a true reading or by quitting the vulgar text to side with **P**. These, where cited in the notes, are called by their names. Among them are Laurentianus plut. XXXIV 42 saec. XI, Jahn's *a*; Parisiensis 9345 saec. XI, Hosius' H; Ruperti's Gaybacensis 2 saec. XIII; a mutilated codex Parisiensis 7906 saec. IX negligently collated by W. Foerster in the Zeitschr. f. oest. Gymn. XXVII pp. 258 sqq.; the excerpts made by Fr. Daniel from a lost MS which are printed by R. Beer on p. 36 of his Spicilegium Iuuenalianum; the florilegium Frisingense 92 or codex Monacensis 6292 saec. X–XI and the florilegia Parisina 7646 saec. XII and 17903 saec. XIII collated by Hosius. The MSS in the British Museum which I have myself examined are the following: 15600 saec. IX, 15 B XII saec. X, 30861 and 15 B XVII and XVIII saec. XI, 11672 saec. XIII, and Burneianus 192 saec. XV.

Apart from all other MSS stands a single fragment far older than any, discovered by Angelo Mai and printed by G. Goetz ind. schol. aest. Ienae 1885: the palimpsestus Bobiensis, 5750 in the Vatican library, assigned to the end of the 4th century, containing the verses XIV 323–XV 43 together with scholia. It agrees now with **P**, now with the other MSS, and its text, for all its antiquity, is not superior to **P**'s. Bob.

It remains to mention the ancient scholia preserved in duplicate by **P** and by the cod. Sang. 870 twice named above. Σ

These, like most bodies of scholia, are not the work of a single hand nor of a single age; but their oldest portion is the oldest authority we have, and often retains or indicates a genuine reading which has perished from all existing MSS. They are printed in Jahn's edition of 1851. Georgius Valla, who edited Juvenal at Venice in 1486, possessed and often quoted a very similar collection of scholia, reaching no further than VIII 198, which he ascribed to one 'Probus grammaticus.'

Probus Vallae

The Pithoeanus was first applied to the recension of Juvenal in 1585 by its godfather Petrus Pithoeus. His text, founded on this MS, served in 1613 as a model to Rigaltius, and Rigaltius served as a model to editors of Juvenal for near two hundred years. From 1800 onward, when **P** had long disappeared, Ruperti first, and then Achaintre and Heinrich, produced recensions founded on inferior MSS. But in the middle of the century the Pithoeanus was rediscovered at Montpellier and was restored to its pride of place by Otto Jahn and K. F. Hermann; and in the series of modern editions, Jahn's of 1851, Hermann's of 1854, Jahn's of 1868, Buecheler's of 1886 and 1893, the text of Juvenal has drawn nearer and nearer to the text of **P**. The tendency is not unbroken, for every one of the three editors deserts **P** in some places where the others follow it and follows it in some where they desert it; but the upshot is that our present vulgate,—Mr Buecheler's last edition and the very similar text on which Mr Friedlaender wrote his commentary of 1895,—stands closer to **P** than did any earlier recension.

What I propose to do is to arrest this current and turn it back. I shall not immediately succeed; for two things are necessary, of which I can furnish only one. The recension of Juvenal is now crippled not only by lack of knowledge but by lack of judgment; and though I can supply the editors with information which they have neglected to procure for themselves I cannot constrain them to make a prudent use of it. But under present circumstances no prudence would avail them much: they cannot now assess with justice the comparative value of **P** and of the other MSS, for the simple reason that they do not know, and do not even inquire, what those MSS contain. **P**, says Mr Buecheler on p. 113 of Friedlaender's edition, 'ist die beste Handschrift des Juvenal, weil sie an vielen Stellen allein das Richtige erhalten hat, und die ihr eigenthümlichen Lesungen z. B. der Consulname *Iunco* XV 27

finden auch durch das älteste Juvenal-Fragment, den Palimpsest von Bobbio, ihre Bestätigung.' *Iunco* is given not only by Bob. and **P** (as corrected, for **P**'s first reading was *Iunpo*), but also by **A**, as Mr Buecheler might have learnt from Hosius, by **U**, as he might have learnt from Jahn, and by at least twenty-two MSS into the bargain. My work will enable the public, and will thus in a measure compel the editors, to employ their judgment, be it sound or crazy, upon facts. This is the first requisite, that the readings of the MSS should be known. The second is that they should be treated, as they now are not, with impartiality.

What here follows, on pp. xi–xvi, is meant for one only of the three classes into whose hands this book will come. It is not for those who are critics: they know it already and will find it nothing but a string of truisms. It is not for those who never will be critics: they cannot grasp it and will find it nothing but a string of paradoxes. It is for beginners; for those who are not critics yet, but are neither too dull to learn nor too self-satisfied to wish to learn.

Open a modern recension of a classic, turn to the preface, and there you may almost count on finding, in Latin or German or English, some words like these: 'I have made it my rule to follow *a* wherever possible, and only where its readings are patently erroneous have I had recourse to *b* or *c* or *d*.' No scholar of eminence, even in the present age, has ever enunciated such a principle. Some, to be sure, like Mr Buecheler in his Juvenal, have virtually assumed it in their practice, as a convenient substitute for mental exertion; but to blurt it out as a maxim is an indiscretion which they leave to their unreflecting imitators, who formulate the rule without misgiving and practise it with conscious pride.

Either *a* is the source of *b* and *c* and *d* or it is not. If it is, then never in any case should recourse be had to *b* or *c* or *d*. If it is not, then the rule is irrational; for it involves the assumption that wherever *a*'s scribes made a mistake they produced an impossible reading. Three minutes' thought would suffice to find this out; but thought is irksome and three minutes is a long time.

How, you may ask, did the mind of man ever excogitate anything so false and foolish? The answer is that the mind of man had nothing to do with it. What the mind sets up the mind

can pull down, and fancies based on false reasons can be overthrown by true reasons. But if true reasons could overthrow this fancy it would have been overthrown long before our time; by Madvig for instance in opusc. II pp. 298–319. Its strength is that it has no reasons, only causes. Its root is not in the mind but in the soul; and it partakes the solidity of its indestructible foundations, the sloth and vanity of man.

The task of editing the classics is continually attempted by scholars who have neither enough intellect nor enough literature. Unless a false reading chances to be unmetrical or ungrammatical they have no means of knowing that it is false. Show them these variants,

$$\text{molliaque} \begin{Bmatrix} \text{inmittens} \\ \text{inmites} \end{Bmatrix} \text{fixit in ora manus,}$$

and they cannot tell which is right and which is wrong; and, what is worse, they honestly believe that nobody else can tell. If you suppose yourself able to distinguish a true reading from a false one,—suppose yourself, that is, to be a critic, a man capable of doing what the Greeks called κρίνειν,—they are aghast at your assurance. I am aghast at theirs: at the assurance of men who do not even imagine themselves to be critics, and yet presume to meddle with criticism.

What a critic is, and what advantage he has over those who are not critics, can easily be shown by one example. Cicero's oration pro rege Deiotaro was edited between 1830 and 1840 by Klotz, Soldan, and Benecke. The best MS then known was the Erfurtensis, and all three editors pounced on this authority and clung to it, believing themselves safe. Madvig in 1841, maintaining reason against superstition in Cicero's text as I now maintain it in Juvenal's, impugned 17 readings adopted from the Erfurtensis by these editors, and upheld the readings of inferior MSS. We now possess MSS still better than the Erfurtensis, and in 12 of the 17 places they contradict it; they confirm the inferior MSS and the superior critic. Authority itself has crossed over to the side of reason and left superstition in the lurch.

But there are editors destitute of this discriminating faculty, so destitute that they cannot even conceive it to exist; and these are entangled in a task for which nature has neglected to equip them. What are they now to do? Set to and try to learn their trade? that is forbidden by sloth. Stand back

and leave room for their superiors? that is forbidden by vanity. They must have a rule, a machine to do their thinking for them. If the rule is true, so much the better; if false, that cannot be helped: but one thing is necessary, a rule.

A hundred years ago it was their rule to count the MSS and trust the majority. But this pillow was snatched from under them by the great critics of the 19th century, and the truth that MSS must be weighed, not counted, is now too widely known to be ignored. The sluggard has lost his pillow, but he has kept his nature, and must needs find something else to loll on; so he fabricates, to suit the change of season, his precious precept of following one MS wherever possible. Engendered by infirmity and designed for comfort, no wonder if it misses the truth at which it was never aimed. Its aim was purely humanitarian: to rescue incompetent editors alike from the toil of editing and from the shame of acknowledging that they cannot edit.

Frailty of understanding is in itself no proper target for scorn and mockery: 'nihil in eo odio dignum, misericordia digna multa.' But the unintelligent forfeit their claim to compassion when they begin to indulge in self-complacent airs, and to call themselves sane critics, meaning that they are mechanics. And when, relying upon their numbers, they pass from self-complacency to insolence, and reprove their betters for using the brains which God has not denied them, they dry up the fount of pity. 'D'où vient' asks Pascal 'qu'un boiteux ne nous irrite pas, et qu'un esprit boiteux nous irrite? C'est à cause qu'un boiteux reconnoit que nous allons droit, et qu'un esprit boiteux dit que c'est nous qui boitons; sans cela nous en aurions plus de pitié que de colère.' If a hale man walks along the street upon two sound legs, he is not liable to be chased by crowds of cripples vociferating 'Go home and fetch your crutch.' If a reasoning man edits a classic rationally, he is.

When the Pithoeanus has one reading and other MSS another, and it is sought to determine which reading, if either, is true, then, if a critic attempts to settle the question, as critics will, by pertinent considerations, considerations of sense or usage or palaeography, he is exposed to a form of molestation from which the students of other sciences are probably exempt. He is pretty sure to be told that the judgment of critics is fallible, which he knew already, and that he ought to follow the authority of the best MS P. Now ask the intermeddler a question which he has

never asked himself. Whence comes authority? In what does the goodness of a MS consist, and upon what does our belief in its goodness repose? If any one has heard a voice from heaven saying 'P is the best MS of Juvenal,' let him take example by M. Caedicius and carry his tale to the magistrates. But if not, then the goodness of a MS consists simply and solely in the goodness of the readings which it proffers; and our belief in its goodness, that is to say in the goodness of its readings, reposes simply and solely upon our judgment: upon that same judgment which we are now forbidden to exercise. When you invoke the authority of a MS against the exercise of the judgment, you are inciting the creature to rebel against the creator, and you are sapping the very ground on which you stand. If nobody can tell a true reading from a false reading, it follows of necessity that nobody can tell a truthful MS from a lying MS. Continue then, if you like, to urge that the judgment of critics is fallible, as indeed it is; but desist from talking in the same breath about the superiority of one MS to another; for this phrase either means nothing at all, or else it means that the one MS has been placed above the other by the fallible judgment of critics.

Take another aspect of the case. If a student, desiring to find out whether Pindar was stupid or no, should begin to read him, would any one touch him on the shoulder and say 'Shut that book: Boeotians were stupid, Pindar was a Boeotian, therefore Pindar was stupid'? No, not even a 'sane critic': even he reserves such reasoning for his own ghostly realm of make-believe, and does not carry it into the waking world where men pursue their business in the daylight and detect *petitio principii*. Whether Boeotians were stupid, and to what extent, can only be settled by considering on its intrinsic merits the case of every known Boeotian, and Pindar's case among the rest. And whether **P** is the best MS of Juvenal, and to what extent, can only be settled by considering on its intrinsic merits every discrepancy between **P** and the other MSS. If, while we are engaged in so considering one of these discrepancies, you interrupt us with the assertion, possibly quite true, that **P** is the best MS and far the best, we shall reply: 'That is the question which we are now investigating at a preliminary stage. When we have made up our minds about this passage, then we will add it either to the evidence in favour of **P** or else to the evidence in favour of **Ψ**. To warp our choice in this particular instance

by assuming as proved the general conclusion for which we are now collecting materials is, in the full sense of the term, preposterous.'

The truth is that when these gentlemen talk about the authority of better MSS they are repeating at second hand a phrase which they have caught up and run away with. They have overheard critics using it, but what the critics meant by it they do not understand. There is a sphere, a narrow sphere, within which the authority of better MSS is properly and usefully invoked, not indeed as a good means of arriving at the truth, but as the best means available. 1 2 'rauci Theseide *Cordi*' P, *Codri* Ψ: the man's name is unknown. 1 21 'si uacat *ac* placidi rationem admittitis' P, *et* Ψ: there is not a pin to choose. 1 134 '*caulis* miseris atque ignis emendus' P, *caules* Ψ: the singular is no better than the plural nor the plural than the singular. To decide what Juvenal wrote in these places the judgment is helpless: here then we avail ourselves of an instrument which the judgment has forged and put into our hands: our knowledge or opinion of the relative merits of the MSS. Since we have found P the most trustworthy MS in places where its fidelity can be tested, we infer that it is also the most trustworthy in places where no test can be applied; and we read *Cordi*, *ac*, *caulis*. In thus committing ourselves to the guidance of the best MS we cherish no hope that it will always lead us right: we know that it will often lead us wrong; but we know that any other MS would lead us wrong still oftener. By following any other MS we shall only be right in the minority of cases; by following P we shall be right in the majority: that is all we look for. A critic therefore, when he employs this method of trusting the best MS, employs it in the same spirit of gloomy resignation with which a man lies down on a stretcher when he has broken both his legs. But far other is the spirit in which it is hailed by the reciter of formulas. He is not dejected by its inadequacy, but captivated by its ease. 'Here' says he 'is a method, sanctioned by critics, employed in scientific inquiry, and yet involving not the slightest expenditure of intellectual effort: this is the method for me'; and he espouses it for ever. In places where critics rise up and walk, where judgment has scope and authority is superseded, he remains supine and marvels at the vagaries of pedestrians: presumptuous beings who expect to reach their goal by the capricious and arbitrary method of

putting forward first one foot, and then, with strange inconsistency, the other.

Misfortunes never come single, and the prattlers about P's authority are afflicted not only with lack of understanding but with loss of memory. They forget that they themselves repeatedly do what they say that we ought not to do; repeatedly prefer their own judgment to the authority of the Pithoeanus. The Pithoeanus at I 35 omits the word *palpat*, but they will not omit it; at I 38 it reads *non tibi*, but they will read *noctibus*: they will follow the worse MSS instead of the best. For deserting the Pithoeanus then they cannot blame us, since in that action we agree with them: they must blame us for the feature in which our conduct differs from theirs. Our offence is that we do not desert the Pithoeanus in the proper spirit, the spirit of rats leaving a sinking ship. We quit the best MS in search of truth: we ought only to quit it, as they do, in search of shelter. In inquiring whether a given reading of P's is right, we behave as if we really wanted to know, and we ask whether it is probable: they ask only whether it is possible, and unless it is impossible they believe it to be right: much as if you should believe that every Irishman is a Roman Catholic unless he knocks you down for looking as if you thought so.

How often the Pithoeanus is abandoned perforce, even by those who love it far better than truth and reason, appears to be little known; so let me render a brief statement of the facts. It omits five whole verses which the editors accept as genuine; it further omits one phrase of five words, three phrases of three words, two phrases of two words, and sixteen single words not counting monosyllables, which the editors admit into their text from other MSS; and, leaving out of count a vast number of errors too trivial for record in an 'apparatus uere criticus,' there are more than a hundred places where the editors reject its readings and take the readings of other MSS instead.

That there is no hope of resolving particular questions by the general proposition that P is the best MS, would be clearly perceived if men used language to clothe their thoughts and not to muffle them, and took care to have in their minds ideas accurately corresponding to the phrases which stream from their tongues and pens. The difference between P and Ψ is this. Upon Ψ there has been rained a shower of interpolation which in scores of places has obliterated the original text and overlaid it

with falsehoods. In P we find the one MS which has escaped the shower; or rather we find the shower suspended over it, and only the first drops fallen. True, the readers of this edition will discover that many genuine lections hitherto supposed peculiar to P are in fact preserved by one or two or even most of Ψ; but the integrity of P is still by far superior, and since my apparatus criticus has torn so many feathers from its crest I will here set out in array the proudest plumes which yet remain to it. I 52 *Heracleas* P, *Herculeias* Ψ, II 146 *Catuli Paulique* P, *Catulis Paulisque* Ψ, III 105 *aliena* P, *alienum* Ψ, 288 *prohoemia* P, *praemia* Ψ, IV 4 *deliciae uiduas* P, *delicias uiduae* Ψ, VI 316 *ululantque Priapi* P, *ululante Priapo* Ψ, 323 *palma . . . aequa* P, *palmam . . . aequat* Ψ, VII 12 *Pacci* P, *Bacchi* Ψ, VIII 195 *poni* P, *pone* Ψ, IX 106 *taceant* P, *clament* Ψ, XII 59 *taedae* P, *taeda* Ψ, XV 25 *duxerat* P, *deduxerat* Ψ: these are only the most striking and important of the many examples in which P, sometimes accompanied by Vind., preserves the truth where Ψ are falsified. Interpolation therefore is frequent in Ψ, in P it is extremely rare: perhaps the only certain instances are VI 347 *prohibe* for *cohibe* and XI 91 *postremo* for *rigidique*; though at VI 159 the gloss *nudo* has supplanted *mero*, and there are several corruptions which verge upon interpolation, III 61 *faecis Achaeae* for *Achaei*, 141 *possidet agros* for *agri*, VI 565 *hic tetricae* for *ictericae*, IX 22 *nouerit illos* for *non erit illis*, XI 118 *hoc lignum* for *hos*, XIII 143 *bile ferenda* for *ferendam*, XIV 33 *animis auctoribus* for *animos*, XV 26 *hic Ithacus* for *haec*.

But P has no further superiority to Ψ. Where the splash of interpolation has not fallen, and the original fabric of Ψ's text is visible, there it is as good as P's and often better. For P, though little interpolated, is much corrupted, and the list of places where all editors resort to Ψ is, as I said before, a long one. What follows is only a selection; it does not repeat the eleven examples quoted at the end of the last paragraph; and it excludes those passages, which I shall cite hereafter, where the genuine reading is found only in one or two of the seven MSS which I call Ψ. I 38 *noctibus* Ψ, *non tibi* P, 155 *lucebis* Ψ, *lucebit* P, II 80 *porrigine* Ψ, *prurigine* P, 150 *contum* Ψ, *pontum* P, VI 70 *acci* FLO, *acne* P, 277–8 *lecture . . . retegantur . . . moechae* Ψ, *lectura . . . legantur . . . moechi* P, 339 *illuc testiculi . . . unde* Ψ, *illud testiculis . . . inde* P, 455 *uiris* Ψ, *mihi* P, 528 *portabit* Ψ, *potabit* P, VIII 72 *plenumque* Ψ, *plerumque* P, IX 15 *fruticante* Ψ, *fructificante* P, 50 *en cui tu* Ψ, *incultu* P, X 150 *alios* Ψ, *altos* P, XI 142 *capreae* Ψ, *caprae* P,

XII 47 *callidus* Ψ, *pallidus* P, 77 *occurrunt* Ψ, *currunt* P, 104 *furua* Ψ, *fulua* P, XIII 59 *par adeo* Ψ, *caradeo* P, 119 *uagelli* FGU, *agelli* P, XIV 232 *metis* Ψ, *meritis* P.

Now when I encounter a discrepancy between P and Ψ I ask myself to which of these two categories it belongs. The modern editors do not: they assume, if they can, that it belongs to the former. In the following places and others, where P is now preferred to Ψ, I have preferred Ψ to P: I 156 *gutture* Ψ, *pectore* P, 168 *ira* Ψ, *irae* P, VI 18 *ac* Ψ, *et* P, 371 *expectatos* Ψ, *spectatos* P, 648 *et* Ψ, om. P, VII 156 *parte* Ψ, *forte* P, VIII 78 *desideret* FGU, *desiderat* P, 88 *accipiet* Ψ, *accipiat* P, 131 *tum* LOT, *tu* P, IX 118 *recte* Ψ, *recte est* P, 121 *nam* Ψ, *nec* P, 132 *conueniunt* Ψ, *conuenient* P, X 114 *ac* Ψ, *aut* P, 155 *acti* Ψ, *actum* P, 254 *socio* Ψ, *socius* P, 312 *metuet* Ψ, *metuit* P, XI 93 *habendum* Ψ, *habendam* P, 94 *oceani* Ψ, *oceano* P, 184 *licebit* Ψ, *licebat* P, XII 93 *neu* FLO, *nec* P, XIII 65 *miranti* Ψ, *mirandis* P, 189 *docens* Ψ, *docet* P, XIV 33 *subeant* Ψ, *subeunt* P, 43 *usquam* Ψ, *umquam* P, XV 18 *et* Ψ, *atque* P, 93 *usi* AGL, *olim* P. That in every one of these places I have chosen rightly is more than I can hope. The superstitious have full faith in their superstitions, but those who follow reason are well aware that reason is no infallible guide.

This impartiality is what partisans will call partisanship; and Mr Buecheler's henchmen, not Mr Buecheler himself, will say that I favour Ψ and am hostile to P. I cannot prevent them from saying this, but what I can do, that I will: I will ensure that when they say it they shall say not only what is false but what is evidently and inexcusably false. Since my aim is not so much to produce a good text of Juvenal as to reform Juvenalian criticism and encourage future editors to produce good texts, I have sacrificed truth to worldly wisdom and controversial strategy: not only have I preferred P to Ψ where they are equal, but in places where Ψ's readings are slightly the more probable I have steadily wrested the balance in favour of P. Let me run through the First satire.

P is evidently right at 44 *Lugudunensem* P, *Lugd-* Ψ, 52 *Heracleas* P, *Herculeias* Ψ, 67 *falsi* P, *falso* Ψ (here I remark that so long as *falso* was supposed to be P's reading it stood firm in the text and Markland's conjecture *falsi* was disregarded), 161 *uerbum* P, *uerum* Ψ; and to these passages may be added 110, where *ne* seems better than *nec*, and 126, where P's *quiescet*, though not better than *quiescit*, is less obvious and was less

likely to proceed from a scribe. Ψ in their turn are evidently right at 35 *palpat* Ψ, om. P, 38 *noctibus* Ψ, *non tibi* P, 85 *timor* Ψ, om. P, 155 *lucebis* Ψ, *lucebit* P. Next take the cases where there is nothing to choose, 2 *Cordi* P, *Codri* Ψ, 21 *ac* P, *et* Ψ, 98 *ac* P, *et* Ψ, 135 *caulis* P, *caules* Ψ: here we all follow P, most editors with confidence, I with none. But now come two places where I have adopted P's reading though it is somewhat less probable than Ψ's. At 47 P has 'cum populum gregibus comitum premit hic spoliator | pupilli prostantis, *et* hic damnatus inani | iudicio,' with which there is no fault to find. But Ψ have *at*, which is livelier, which is thus used in III 246 'ferit hic cubito, ferit assere duro | alter, *at* hic tignum capiti incutit, ille metretam,' and which when thus used is frequently altered in MSS to *et*. Again at 114, where P has 'etsi funesta pecunia templo | nondum *habitat*' and Ψ *habitas*, the apostrophe is preferable as less obvious and is preferred by Mr Friedlaender: that the *-as* was engendered by *nullas* following or *maiestas* overhead is possible indeed but hardly probable. Here then I have twice sided with P against my judgment. But I do not carry complaisance so far as to read in 142 sq. 'cum tu deponis amictus | turgidus et *crudus* (P, *crudum* Ψ) pauonem in balnea portas': this distribution of adjectives is so aimless and this arrangement of words is so misleading that to accept *crudus* will entail altering *portas* to *portans*. Again in 144–6 'hinc subitae mortes atque intestata senectus | *et* (P, *it* AL) noua nec tristis per cunctas fabula cenas | ducitur iratis plaudendum funus amicis,' however 144 is interpreted and however 145 sq. are punctuated, *et* is no proper link between the general statements in 144 and the statements about one individual in 145 sq.; and *it* is oftener and easier corrupted to *et* than is *et* to *it*. Further at 150 '*dices* (P, *dicas* Ψ) hic forsitan' the subjunctive is preferable, and indeed most editors prefer it, for two reasons: because *forsitan* in Juvenal regularly takes the subjunctive, and because, apart from *forsitan*, the subjunctive is usual when no definite person is addressed. Once more, at 156 'qui fixo *pectore* (P, *gutture* Ψ) fumant,' *gutture*, read by the scholiast, is on every count superior: superior palaeographically, as the less common word, and superior in sense, because to fasten a victim by the throat involves less trouble, consumes less material, and causes more discomfort, than to fasten him by the chest. Lastly at 168 'inde *irae* (P, *ira* Ψ) et lacrimae' the singular *ira*, not the plural *irae*, is the just and proper counterpart to the plural

lacrimae, which is of another nature; and when it is a question between *iraet* and *iraeet* there is no such thing as MS authority: both readings existed, beyond a doubt, in Juvenal's own lifetime.

This is no way to earn applause. But to the common sort of reviewers I say with Seneca *laudari me a uobis, nisi laudaretis etiam malos, uellem*: you should be welcome to praise me if you did not praise one another. If applause were what I wanted, applause I would have; for I know the way, and it is easy. Applause is to be earned by outdoing the last editor in partiality for **P** and adopting false readings which the last editor was shrewd enough to reject. To echo the vaunt of Priam, ἔτλην οἷ οὔ πώ τις ἐπιχθόνιος βροτὸς ἄλλος, 'I have tolerated such things as nobody in the world ever tolerated before,' has now for years been the chief ambition of each fresh editor of Juvenal. The progress of depravation is not however rapid, nor the sum of damage considerable; for each fresh editor, while importing his own corruptions, expels a certain number of the corruptions imported by his predecessor: the bloom of novelty is evanescent and does not long disguise the native badness of the goods. **P** has two besetting sins: it adds or subtracts the letter *s* at the end of a word, especially if the next word begins with *s* or *f*; and it makes mistakes in the tense, the person, the number, and especially the mood, of verbs. In the interest of those who wish to receive praise without deserving it I have taken the trouble to make a pretty complete list of these blunders; and I trust that my humble diligence may smooth the next editor's path to glory. IV 83 *terra*, 88 *locuturis*, 99 *miseros*, 124 *percussu*, VI 73 *comoedis*, 339 *testiculis*, VII 45 *quantis*, 48 *tenuis*, VIII 182 *cerdonis*, 197 *stupidis*, IX 41 *numeras*, X 259 *magni*, XI 35 *suis*, 51 *feruentis*, XII 2 *dies*, 44 *Parthenios*, XIV 40 *genitis*, 113 *fortuna*, XV 100 *uacuis*, 114 *fides*, 136 *fletus*, 165 *hominis*. I 155 *lucebit*, II 82 *audebit*, III 69 *feret*, V 139 *luserat*, VI 87 *stupeat*, 251 *agitet*, 282 *possum*, 310 *implet*, 354 *des*, 571 *dantur*, 579 *poscunt*, VII 18 *cogitur*, 29 *constat*, 122 *contingit*, 175 *temptat*, VIII 54 *uincit*, 88 *accipiat*, 91 *mandat*, 122 *tollat*, 205 *effundit*, IX 63 *est*, X 240 *sint*, 245 *senescat*, 312 *metuit*, XI 24 *scis*, 146 *porrigit*, 184 *licebat*, 199 *uideret*, XII 92 *operantur*, XIII 14 *potest*, 144 *confert*, XIV 13 *cupient*, 83 *leuaret*, 88 *pararat*, 296 *cadit*. Whoso is simple, let him turn in hither: and as for him that wanteth understanding, I say to him *quis magna coronari contemnat Olympia, cui spes, cui sit condicio dulcis sine puluere palmae?* The work is done, the rubbish is ready:

your task is only to plaster it on Juvenal, and this needs nothing but ignorance and insensibility. Others however have been first in the field and some of these jewels are already sparkling in the text: you will hardly guess which, so I enumerate them: VI 73, VIII 88, IX 41, X 312, XI 184, XIV 113. But there are as bad fish in the sea as ever came out of it: I advise you to begin with IV 99 and read 'profuit ergo nihil, *miseros* (P, *misero* Ψ) quod comminus ursos | figebat Numidas'; for surely a bear which is speared deserves much more pity than the man who spears it. The less wits, the less taste, the less Latin you have, the more of these readings will you accept from the best MS. And when you have accepted as many as ever you can, and reviewers are praising your sound critical method, then I will go out into the fields and bring home from the plough-tail an agricultural labourer who can accept them all.

It is curious, and yet not unnatural, that while editors are scrambling for the readings of P, and disfiguring their texts with its false readings, more than one of its true readings have been trampled underfoot in the stampede. At XI 151 it has 'pastoris duri hic filius, ille bubulci,' which is quite faultless; yet the editors resort to worse MSS which offer the metrical interpolations *hic est* and *est hic*. At X 197 *atque alio*, XII 14 *iret et grandi*, and XIII 49 *nondum sortitus*, the readings of P are unmetrical and therefore corrupt, but they are simple and honest corruptions from which the truth may be recovered: the metrical readings *atque ille alio*, *iret et a grandi*, *nondum aliquis sortitus*, which the editors adopt from inferior MSS, only spread the corruption further.[1]

Now, to show the individual characters of the seven MSS

[1] In the matter of orthography most editors of the Latin classics now follow the advice of Lachmann at Lucr. I 125, 'ita sentio, et posse et debere nos in plerisque uti orthographia saeculi quarti, neque nobis recentiora admittere licere; sed summam constantiam in dicendo scribendoue quaerere animi illiberalis est.' Relics of an earlier spelling, whether the author's or only the archetype's, are accepted where the MSS offer them, as good MSS often will. From the orthography of Messrs Buecheler and Friedlaender I have diverged no more than is necessary: the difference is that they accept early spellings from P alone, and I from other MSS as well.

The better the MSS we possess of any Latin author, the seldomer do we find *tunc* before a guttural: in Virgil the authority for *tum* is overwhelming. And we know that scribes, when a guttural followed, would change *tum* to *tunc*; for in Lucr. I 130 we find '*tunc* cum primis' and in Val. Fl. I 402 '*tunc* caelata,' where the authors must have written *tum*, because *tunc* is excluded by the sense. So Juvenal's editors rightly read III 214 '*tum* geminus' with P (and O) and VII 108 '*tum* cum' with P (and AOU); but I read also X 47 '*tum*

collectively designated Ψ, I will make a list of the passages where the truth or its traces are found in only one or two of them, accompanied now and then by Vind. or by certain other MSS of less importance. Where the first hand of P, now erased, appears to have agreed with them, I add (P).

A. VI 491 *humeros*, IX 134A *erucis*, X 21 *umbra*, 313 *exire*, XIV 149 *abeant*, 217 *longae*.

F. VI 385 *Appi*, 554 *fonte*, VII 40 *maculosos*.

G. V 121 *spectes*, VI 527 *calida* (P), 603 *saepe*, VII 88 *largitus*, 154 *crambe*, IX 100 *cara est* (P), XI 55 *et fugientem*, 139 *phoenicopterus*, XIII 95 *pthisis*, XV 98 *tibi*.

L. III 187 *libis*, XI 26 *ignorat*.

O. II 45 *nam* (P), IV 148 *ex*, VI 29 *exagitere*, 561 *longe*, VIII 196 *sic*, XV 75 *Ombis* (P).

T. XIV 83 *leuauit*.

U. VI 295 *istos*, IX 37 εφελκεται αναρα κιναιδοσ, XIII 5 *homines*, XIV 208 *repentibus*, 295 *hac*, XV 7 *elu**s*.

AL. I 145 *it*, VIII 133 *ponas*, XI 85 *carne*.

AT. III 259 *de*, XVI 48 *illis*.

quoque' with GLTU and XII 70 '*tum* gratus' with Ψ and XVI 43 '*tum* quoque' with LOTU where P has *tunc*.

The Greek words *cycnus* and *Procne* often appear in good Latin MSS, though not in the best, as *cygnus* and *Progne*. But the appearance of this form in MSS is no indication that the author used it; for even in places where the metre proves that the author wrote *cn*, as Hor. carm. IV 3 20 *cȳcni*, Ouid. met. VI 468 *Prŏcnes*, Petr. 131 *Prŏcne*, the vast majority of MSS offer *gn*. The position then is this: we know that ancient authors sometimes wrote *cycnus* and *Procne*, we do not know that they ever wrote *cygnus* and *Progne*; we know that scribes sometimes altered the *c* to *g*, we do not know that they ever altered the *g* to *c*. If therefore all our MSS agree in *cygnus* or *Progne*, we shall yield them a sceptical acquiescence: if they differ, we shall prefer *Procne* and *cycnus*. The editors rightly accept *cycno* at VI 165, apparently on the sole authority of P, and *cycnum* at VIII 33, where P is reinforced by G and other MSS. At VI 644 they print *Progne*, which is in P; but I have found *Procne* in GOT and adopted it.

The spelling *-is* in the acc. plur. of i-nouns is often preserved by P where most MSS have *-es*. In four places where P has *-es* the spelling *-is* is preserved by another MS,—by Vind. in II 44 *omnis*, by G in XI 122 *orbis*, 155 *qualis*, XIV 194 *naris*.

There are six places where *uolgus*, *uoltus*, *uolua* are admitted on the authority of P, reinforced by U at XV 36, 170. At III 150 and VIII 270 and X 189 and XI 81, where P has the later spelling, I accept *uolnere* from L and *Volcania* and *uoltu* from G and *uolua* from FG.

At XI 103, where Ψ have *equus*, P has *aecus* and the editors write *ecus*; and at XII 77 they adopt from P *relinquit*, which I have found also in Brit. 15 B XII and XVIII. I further adopt *locuntur* from Vind. Ψ at IV 17 and *secuntur* from Ψ at X 58, where P has *loquuntur* and *sequuntur*.

AU. XV 27 *Iunco.*

FG. VIII 239 *monte* (P), X 299 *Sabinos* (P).

FT. VI 120 *et.*

FU. XIV 165 *nulli*, XVI 12 *relictum* (P).

GO. VII 130 *Tongilii.*

GT. VII 185 *componit.*

GU. VIII 51 *hinc*, 148 *sufflamine mulio consul* (P), 198 *mimus* (P ?), IX 14 *Bruttia . . . tibi*, 40 *et ceuet* (P), 55 *lassas*, X 310 *i nunc et*, 359 *dolores*, XIII 86 *in*, 208 *sola uoluntas.*

LO. XIII 50 *aut* om.

OU. XV 145 *pariendis* (P).

I add a record of the frequency with which each one of these seven MSS adheres to **P** in good readings not given by the six others, and with which each couple adheres to **P** in good readings not given by the remaining five. **A** in 28 places, **F** in 14, **G** in 19, **L** in 1, **O** in 10, **T** in 6, **U** in 22. **AF** in 1, **AG** in 7, **AL** in 1, **AO** in 4, **AT** in 2, **AU** in 8, **FG** in 8, **FT** in 2, **FU** in 5, **GL** in 3, **GO** in 1, **GT** in 2, **GU** in 16, **OT** in 2, **OU** in 2, **TU** in 2.

It is clear that the best and most important of the seven MSS

The better form *epistula* is preserved by P at IV 49 and X 71. In the third place where Juvenal uses the word, XVI 5, P gives *epistola*, but *epistula* is found in GLTU.

The editors accept *formonsa* from P at VI 465 and XIII 43 : in the latter place this form is also given by F. From F therefore I accept *formonsa* at VI 162 and *formonsissimus* at X 331, though P has the common spelling.

The old fashion of writing *ss* after a long vowel appears in P at IX 96 *commisserat*, which the editors admit. I admit also the *ussus* of Vind. at IV 139.

P, with many MSS beside, has the true form *murrina* at VII 133, and the editors follow it ; at VI 156 it has the false form *myrrhina*, and they follow it again. I take *murrina* from AFL ; and further at XIII 25 I write *puxide* with S, at XV 35 *Tentura* with Bob., and at XV 76 *Tentura* with P, just as the editors write *berullo* with P at V 38.

Juvenal uses the preposition *apud* five times. In four places, VI 395, 489, XI 137, XV 31, the form *aput* is adopted from P, which has U to support it in the first two places, GT in the third, and Bob. in the fourth. In the fifth place, VI 91, where P has *apud*, I adopt *aput* from TU Sang. Moreover, since Bob. has *set* at XV 27 and 38 and *adque* at 33, I would follow P in every place where it presents these forms, if I knew which those places are ; but I do not, for Bertin's collation is untrustworthy and Buecheler's defective.

The Ciceronian *ii* between two vowels can be traced so clearly in the corruptions of Juvenal's MSS that I have admitted it into the text. Its disguises are *ll* (IV 113 and 123 *uellento*, VI 320 and IX 117 *laufella*), *ri* (II 19 *periores*, IV 13 *serio*), and *n* (III 185 *uenento*, VII 90 *saleno*).

In places where I adopt the spelling of P I do not always mention the divergence of the other MSS ; as for example at I 122, where all MSS but P, so far as I am aware, have *praegnans* and not *praegnas.*

are **U** and **G**. **A**, which if **P** were lost would be very valuable, is now of less moment than some of its inferiors, since it contains but little truth which could not be elicited from **P**. Next to **U** and **G** in importance, not in general merit, stands **O**.[1] **F** and **T** are more noteworthy for certain striking affinities to **P** (not only in the true readings mentioned above but also in errors) than for their own independent virtue. **L** may seem from these lists to be an unimportant MS, but that is by no means so: and here I must say what there is to be said about the relation of Juvenal's MSS to one another.

Authors like Juvenal, read and copied and quoted both in antiquity and in the middle ages, have no strictly separated families of MSS. Lections are bandied to and fro from one copy to another, and all the streams of tradition are united by canals. The one firm line of severance now subsisting is the division which marks off **P** from all its rivals: they are smothered under interpolation, it is not. But if their interpolation could be lifted away, and this line of severance abolished, another would reveal itself, not in the same place.

Every one of our MSS had for its ancestor, near or remote, a MS such as we now behold in **P**: a text of comparative purity with marginal corrections and interpolations by a second hand. The ancestor of **A**, if we possessed it, would be almost the double of **P**: it would omit, for instance, the last word of IX 82, and it would give the true reading *duxerat* at XV 25. But the ancestor of **L** would differ much from **P**; and the ancestor of **U** would not only differ from **P** but would probably excel it. We are now to consider a class of differences which the removal of mere interpola-

[1] I except of course the unique fragments of sat. VI which render O in one aspect a more important MS than P. As to the probable history of these verses I will briefly repeat what has been said by Mr P. von Winterfeld in Berl. Phil. Woch. 1899 pp. 793 sq. and Goett. Gel. Anz. 1899 pp. 895–7 and by me in Class. Rev. 1901 p. 265. It seems that O, which unlike most of Juvenal's MSS is Langobardic, was copied in some library, probably Italian, containing an ancient MS in which the verses were still extant; and the scribe, having this book at his elbow, observed the additional matter and incorporated it in his text. As to the disappearance of these lines from the archetype, the loss of 373A and 373B was purely accidental, like the loss of 632 and 633 in P. The first 29 verses of the longer fragment were probably a single page; and the pages of P and Arou. contain also 29 verses apiece. The rest of the paragraph, 30–34, was not omitted; only corrupted, contracted, and transferred to a less obviously untenable post between 345 and 349.

On the interpretation of this fragment and its connexion with the context I have written in Class. Rev. 1899 pp. 266–7, 1901 pp. 263–5, 1904 pp. 397–8.

tion would not remove. Take two contrasted examples. When at XIV 38 sq. **POU** have 'abstineas igitur *damnandis; huius enim* uel | una potens ratio est' and **Ψ** have '*damnis, huiusce etenim,*' this is interpolation, consequent on the absorption of *and* by *amn.* But when at VII 139 sq. **PG** have '*fidimus eloquio?* Ciceroni nemo ducentos | nunc dederit nummos' and **Ψ** have '*ut redeant ueteres,* Ciceroni' etc., there is no ground for calling one lection interpolated rather than the other: we cannot be sure which Juvenal wrote; we cannot even be sure that he wrote either. These are such variants as we find in Mart. XI 39 10 'et uix a ferulis *temperat ira tua* (*abstinet ira manum*)': both, it appears, date back to ancient recensions; neither, it may be, to the poet himself. That Priscian too read *fidimus eloquio* is not decisive in its favour: Priscian read *robore* with the Vossianus at Luc. IV 131 where the 'cana salix madefacto *uimine* paruam | texitur in puppim' of other MSS is evidently superior. To this class I should assign the following variants in Juvenal: I 156 *gutture* Vind. **ΨΣ**, *pectore* **PAO**, V 63 *rogatus* **P** Vind. **AO**, *uocatus* **Ψ**, VI 238 *silet* **PO**, *pauet* **ΨΣ**, VII 25 *componis* **PAGU**, *conscribis* **FLOT**, 145 *Gallus* **PFGU**, *Cossus* **ALOT**, VIII 93 *Tutor* **ΨΣ**, *Numitor* **PS**, 179 *Pontice* **PΨ**, *Regule* **GU**, IX 148 *uocatur* **PA**, *rogatur* **Ψ**, X 112 *uulnere* **PΨ**, *sanguine* **GU** Seruius, 160 *fugit* **PAGU**, *abit* **FLOT**, 189 *recto uoltu solum hoc et* **PAGT**, *altus caelumque tuens hoc* **LO**, XIV 293 *coempti* **PΨ**, *coemptor* **AL** Priscian, XV 46 *turba* **PT**, *ripa* **ΨΣ**, XVI 23 *mulino* **PSΣ**, *Mutinensi* **ΨΣ**.

Now **L**, which of all the seven MSS is the most remote from **P**, owes this remoteness not simply to interpolation but also to the fact that it maintains more constantly than the others an ancient tradition which is not the tradition of **P**. It is on the whole, I think, an inferior tradition, but it forms a valuable and necessary supplement to the superior. Only **L** is no Abdiel: it is the typical MS of the common class; and where it upholds the truth against **P** it upholds it in company and has other witnesses to bear it out. In **G** and **U**, where they are not interpolated, may be traced a third tradition, better than **L**'s and less remote from **P**. **F** and **O** and **T** are more composite in character.

The most ancient author who quotes much from Juvenal is Seruius. Among his citations there are thirteen passages where our principal MSS are at odds; and he now takes one side, now another. In three lections, all apparently right, IX 53 *tractat* **PG** Seru., *tractas* **Ψ**, XII 1 *dulcior* **PAG** Seru., *carior* **Ψ**, XIII 4 *fallaci*

(G) . . . *urna* (U) P Seru., *fallacis* . . . *urnam* Ψ, he supports P and the minority of Ψ against the majority. In two, both right, VII 100 *nullo quippe modo* PGLO (U) Seru., *namque oblita modi* FT (A), X 2 *dinoscere* PAFGU Seru., *discernere* LOT, he agrees with P and the majority of Ψ. In four, three right, III 227 *diffunditur* Vind. AGLT Seru., *defunditur* POU, XII 77 *occurrunt* Ψ Seru., *currunt* PA, 92 *operatur* Ψ Seru., *operantur* PA, one seemingly wrong, XV 168 *nescirent* . . . *extundere* Ψ Seru., *nescierint* (G) . . . *extendere* (T) PA, he sides with a majority of Ψ against P. In three, one right, VI 120 *et* FT Seru., *sed* PΨ, one probably wrong, X 112 *sanguine* GU Seru., *uulnere* PΨ, one doubtful, VI 166 *ferat* L Seru., *feret* PΨ, he supports a minority of Ψ against P and the majority. In one place, I 2, he gives diverse readings, *Cordi* with P, *Codri* with Vind. Ψ.

From the crossing of relationships and interchange of readings in Juvenal's MSS there issues a consequence troublesome to the truth-seeker and annoying to the formulist yet not on the whole disadvantageous to the author. It is this: that scraps of truth are found in unlikely quarters, and that no MS, until it has been read through, can safely be discarded. Let me first illustrate this condition of affairs from XV 1–43, where we possess, side by side with our familiar MSS, the fragmentum Bobiense, written, so they say, in the 4th century.

At XV 25 Ψ have

de Corcyraea temetum *deduxerat* urna,

and so has the frag. Bob. Only in P does *duxerat* survive; though A's *produxerat* is a sign that A's exemplar had the true reading and the copyist corrupted it for himself.

At XV 7 Ψ have *illic caeruleos*, and so again has the frag. Bob. P has *illicaeruleos*, but adds a corruption of its own, *illi* for *illic* at the end of the verse. Only in U, and hardly there, survives the true reading *illic aeluros*.

Now in these two places,[1] where not merely error but identical error has invaded MSS of the 9th and the 4th centuries, the truth has been saved, once by a single MS of the 9th century, once by a single MS of the 11th. These facts, which are part and parcel of the general untidiness of the universe, will be distasteful to many critics whose love of neatness is stronger than their Creator's, and

[1] So too at XIV 30 the evidently true lection *moechum* is preserved by P and U, though the *moechos* of Ψ is cited by Priscian four times over and was therefore already current in the 6th century.

they will hasten to forget them: I bear them in mind; and I argue that if a single MS of the 11th century can be right where MSS not only of the 9th but of the 4th century are wrong, and wrong with the same error, there is no reason why a single MS even of the 15th century should not retain the truth when MSS of the 9th and 10th and 11th have lost it. But no argument is wanted: the thing has happened elsewhere. The only extant MS of Horace which at serm. I 6 126 has preserved, in the corruption *campum lusitque trigonem*, a vestige of what Horace wrote, is 'Gothanus chart. B 61 inter annos 1456–1467 scriptus': all the rest, even of the 10th and the 9th centuries, exhibit the interpolation *rabiosi tempora signi*.

I attach no weight to such examples as XIV 216 *maturae* or XVI 24 *caligas tot* in a few late MSS: these are probably emendations, and so perhaps are VI 213 *nolet*, 533 *linigero*, VIII 4 *humero*, 66 *trito et*, 229 *Melanippes*, XI 178 *faciunt*, while VII 177 *scindes* may be no more than an accident. But to explain as conjectures the *nitidus* of Brit. 15 B XVIII at III 157 and the *frater* of Paris. 8291 at V 137 is not plausible; and to explain as conjectures certain readings of my youngest MS, Burn. 192, is not possible.

This MS, late, corrupt, and interpolated, is distinguished throughout by its high indifference to metre, and in several places by its close agreement with **P**. The following readings are either peculiar to **P** and Burn. 192 or are shared by them with very few other MSS: III 188 *praestare*, 293 *conche*, IV 18 *si*, VI 345 *Clodius*, X 197 *ille* om., XIV 199 *trepidum*, 247 *cauea*. Its contempt for metre has stood it in good stead at VIII 148, where it preserves the true reading under the slight disguise of *sub flamine multo consul*. Accordingly when I find in this MS *experanda* at VII 22 and *quis erit et* at XI 148, where I had conjectured *speranda* and *qui steterit* years before I knew of its existence, I regard these readings as confirmation of my conjectures and as relics of the truth. Whether its omission of *igitur* at XII 78 is more than an accident I do not venture to decide.

There are in the world, I doubt not, other MSS in which other remnants of a genuine tradition still lurk unseen. Among Jahn's, after **FGU**, the most promising seems to be Laur. XXXIV 42; among Ruperti's, Gaybacensis 2; and the three Roman codices from which Mr Hosius Rhein. Mus. uol. XLVI p. 289 quotes *sufflamine multo consul* at VIII 148 may merit further scrutiny, though one of them, like Burn. 192, is of the 15th century.

Our purest source of knowledge, better than **P** or any MS, is **Σ**. Whether it takes **P**'s part against **Ψ** or **Ψ**'s against **P**, it is almost always in the right: rare indeed are examples like IV 64, where it errs with **Ψ** in *saginis*, or VI 34, where it errs with **P** in *pungio*. But its chief and transcendent virtue is its retention or indication of genuine readings which are falsified in all the MSS, at IV 25, VI 320, 660, VII 40, X 304, XIV 45, XV 64, to which I add III 205, IV 8, IX 134, XI 148, XIII 179, and perhaps VII 22 and XIV 269.

'Nothing,' I hear it asked, 'about Nicaeus? Nothing about Epicarpius, nor Heiricus, nor the long-resounding name of Exuperantius?' No, nothing. The truth is, and the reader has discovered it by this time if he did not know it beforehand, that I have no inkling of *Überlieferungsgeschichte*. And to the sister science of *Quellenforschung* I am equally a stranger: I cannot assure you, as some other writer will assure you before long, that the satires of Juvenal are all copied from the satires of Turnus. It is a sad fate to be devoid of faculties which cause so much elation to their owners; but I cheer myself by reflecting how large a number of human beings are more fortunate than I. It seems indeed as if a capacity for these two lines of fiction had been bestowed by heaven, as a sort of consolation-prize, upon those who have no capacity for anything else.

So much for the recension of Juvenal's text where the MSS differ: now for its explanation or emendation where they agree. Here also there is much to do; more than one might fancy, considering how many readers these satires have found and how long and often they have been edited. But the fact is that Juvenal has never been taken in hand by a critic of the first order. If, instead of Pithoeus and Rigaltius and Ruperti and Jahn, it were Scaliger and Gronouius and Bentley and Lachmann that had been here before us, not much would now remain unexplained or uncorrected except the inexplicable and the incorrigible. But though Juvenal has had editors of much learning and of some judgment and acuteness, not one of them has possessed a really penetrating and comprehensive mind. Probably no recension or commentary has done so much for the amendment and interpretation of the text as Markland's desultory notes and the two disputations of the youthful Madvig. Still, the world moves; the 19th century has slowly accumulated corrections; Ruperti,

Heinrich, Jahn, Hermann, Ribbeck, Buecheler, have each contributed something, and Mr Friedlaender's commentary is a serviceable work and much superior to its predecessors: though after all, if candour and clear perception are what is wanted, the best place to find them is the unpretending school-edition of Mr J. D. Duff.

The errors, at any rate the visible errors, in Juvenal's text are fewer than in most Latin authors. Long passages can be read without encountering other checks than arise from our scanty knowledge of the matters touched or glanced at. And because the errors are few, therefore they are supposed to be slight. 'Der Text ist im Ganzen vortrefflich erhalten,' says Mr Friedlaender on p. 94, 'die Corruptelen beschränken sich auf einzelne Silben oder Buchstaben.' This groundless affirmation was made in 1895 and overheard by Nemesis. Four years she waited, and then in 1899 she brought out from the arsenals of divine vengeance, if I may so describe the Bodleian library, a lost fragment of the Sixth satire, which casts a dire illumination upon one short chapter in the history of this 'excellently preserved text.' We now know that at some remote epoch twenty-nine verses were omitted after VI 365 and left this headless sequel,

> consilia et ueteres quaecumque monetis amici,
> 'pone seram, cohibe.' sed quis custodiet ipsos
> custodes, qui nunc lasciuae furta puellae
> hac mercede silent? crimen commune tacetur.
> prospicit hoc prudens et ab illis incipit uxor.

In our MSS these lines have been battered into the following shape

> audio quid ueteres olim moneatis amici,
> 'pone seram, cohibe.' sed quis custodiet ipsos
> custodes? cauta est et ab illis incipit uxor,

and have been transported to a new station between 345 and 349 in the vain hope of providing them with an appropriate context. Again at IV 8 the ancient scholia propound interpretations which are inexplicable except on the hypothesis that they found in their text the reading

> nemo malus felix quin sit corruptor.

Of this they could make no sense, and small wonder: the scribes could make no sense of it either, so all our MSS now offer us

> nemo malus felix, minime corruptor.

Twice then, by the purest accident, have we caught the copyists at their tricks; and we see what their tricks were like. When Mr Friedlaender proceeds 'Daher ist der Conjecturalkritik nicht bloss ein sehr geringer Spielraum gelassen, sondern auch bei Herstellungsversuchen die grösste Vorsicht geboten,' his words are true for a reason very unlike the reason which he assigns. To emend Juvenal is difficult, and to attempt his emendation is dangerous; but this difficulty and danger arise not from the soundness of his text but its corruption. The scribes have depraved it by alterations so violent and so unscrupulous that correction, instead of being, as Mr Friedlaender thinks, unnecessary, must often be impossible.

To many of my conjectures, such for instance as that at VI 158, where I suppose *gestare* to have been absorbed by *cestae* and its loss made good by borrowing *dedit hunc* from overhead, the objection will be made that they assume too many steps and involve too many hypotheses. That is precisely the objection which would have been made if all the MSS gave *multo sufflamine* at VIII 148 and I had proposed *sufflamine mulio* and suggested that *mulio* was first changed to *multo* and *multo* then transposed to help the metre. In a text which has corruptions of this nature, the corrections, if they are to be corrections, must take this nature too; and what I have done is to recognise facts and conform my practice to reality. It will further be complained that I alter the text in places where no former editor has even suspected it. Till *sufflamine mulio* was produced in 1885 from the florilegium Sangallense, no editor suspected *multo sufflamine*: what editor now defends it or even reckons it defensible?

I have placed in the text not only conjectures which I think certain, such as *ferendis* at VI 195, but also others, such as *ac similis* at XIV 269, which I think doubtful. This I do to arrest attention and challenge opposition. What is important is not that I should correct and explain Juvenal but that Juvenal should be corrected and explained: if the text is right, and I have missed the sense, let others trace it; if the text is wrong, and I have failed to right it, let others try. The conjecture of which I expect to hear most evil is *ramitis* at XI 168. That conjecture will entice its adversaries to do what they have never done before, to read the passage with attention. If they can then attempt a defence of *diuitis*, let them attempt it by all means: if it succeeds, I shall claim half the credit.

There remains a question whose recent history is the least creditable chapter in Juvenalian criticism. Jahn in his edition of 1868 expelled from the text as spurious some seventy verses. Mr Buecheler expels one, IX 119; Mr Friedlaender none at all. 'In der That' says he on p. 56 'giebt es unechte Verse im Text des Juvenal eben so wenig als doppelte Recensionen'; and then he adds 'auch keine Lücken und keine Umstellungen von Versen.' As to 'Lücken,' we learnt in 1899 that more than thirty verses had been lost in sat. VI alone, and nobody had missed them; as to 'Umstellungen,' we learnt that the three verses VI 346–8 are twenty lines away from their proper place, and nobody had guessed it; and Mr Friedlaender's assertion about 'unechte Verse' deserves credence 'eben so wenig.' It is merely the confident talk of one who knows that his own opinions are shared by the majority of his audience.

Forty years ago it was the fashion to be suspicious; and scholars ejected from the text of Juvenal every verse that could be spared, and judged themselves acute for doing so. Now it is the fashion to be insensible; and scholars lay claim to the merit of caution when they accept as genuine every verse which the text of Juvenal contains. For steering a middle course I claim no merit at all, except the slight and negative merit of setting fashion at naught and of taking warning by terrible examples. Truth and wisdom have never been the fashion, no more than virtue; and for the same reason, because they are not easy to attain. The question whether Juvenal's text contains spurious verses, and, if so, which those verses are, is a question demanding more thought than any large number of men at any one period are either willing or able to bestow upon it. But all can follow the fashion, for that needs no pains and no brains.

There are some verses, good in themselves and suitable to their context, as III 242, V 51, VI 274, which were formerly removed for no better reason than that it was possible to remove them without leaving a visible gap. One of this sort, XI 109, was ejected simply because the old editions printed it before u. 108, where it was inappropriate; and Jahn, even after Achaintre had restored it to its right place, mechanically persisted in condemning it for reasons which had ceased to exist. There are other verses, as VI 640, VII 138, IX 48–9, which were expelled because they or their contexts were not rightly understood by the critic. Then we come to lines whose origin is proper matter for

doubt, as IX 79–80, X 323, XIII 183, 236: sententious verses, all of them redundant, some of them flat. Moralists however are often flat, and poets of the silver age redundant; and although for Juvenal's sake we may hope that these lines are spurious, we are not entitled to believe them so. V 140 is worse, and appears inconsistent with 132–6; but to eject it will not clear up its context, the most obscure in Juvenal. XII 29 again is not only superfluous but beside the mark; yet without *Catullo* there will be no subject for *coepit* in u. 34. VI 558–9 and XIV 208–9 stand apart: they have no business to be where they are, but they are not interpolations; they are antique fragments, the former probably of Juvenal, the latter probably of some elder poet. The verses IV 8, VIII 7, 111–2, XV 97–8, are verses which Juvenal cannot indeed have written as they stand, but which nevertheless it is absurd to call interpolated, because no interpolator could have written them either. If we desire to have it believed that a line has been inserted by a scribe, we must explain what the scribe meant by inserting it. If we cannot, and if the line is nevertheless insufferable, then it is not interpolated but corrupt.

Some of the verses which I mark as spurious are correct explanations or summaries of what Juvenal is saying, but no more suited for insertion into Juvenal's discourse than a Livian periocha is suited for insertion into a book of Livy. 'Who' asks the poet at XIII 162–5 'was ever amazed at wens in the Alps or blue eyes in Germany?' Nobody, the reader is expected to reply; for he knows that in those places they are common. This was understood aright by the student who noted in the margin 'nempe quod haec illis natura est omnibus una' (which verse, for the benefit of editors who do not know what it means, though they are sure that it is genuine, I will translate: 'obviously because all those folk are of this same type'); but the explanation is not so framed that it will fit into the text, unless *nempe* is altered to *nemo*. Again at VIII 258, when Juvenal has said in three lines of vigorous rhetoric what he wants to say, that the Decii were ample quittance to Earth and Hell for legions and auxiliaries and every Latin that bore arms, there follows in the text what was meant for the margin, a curt matter-of-fact comment or paraphrase 'pluris enim Decii quam quae seruantur ab illis.'

In these two places it is only from the contents of the verses that we judge them to be the annotations of a commentator; but

at XI 161 we can watch the cause at work. The preceding lines are these: 'hic tibi uina dabit diffusa in montibus illis | a quibus ipse uenit, quorum sub uertice lusit.' On u. 160 the scholiast Σ has this note: 'a quibus ipse uenit. de eadem uilla uinum, unde et minister est.' The same comment, cast into metre, now stands in our texts as u. 161, 'namque una atque eadem est uini patria atque ministri.' Similarly the 'consuetudo mali' of VII 51 comes from a gloss upon the 'cacoethes' of u. 50, which Σ explains 'mali mores uel mala consuetudo scribendi.' And that scandal of all interpolations, III 281 'ergo non aliter poterit dormire, quibusdam,' appears to have been built up in like manner around a marginal explanation of u. 282 'somnum rixa facit.'

These verses were the work of readers who saw what Juvenal meant; but now come others composed by readers who did not.

Juvenal at III 112, inveighing against the libidinousness of the Greek, concludes with the hyperbole 'horum si nihil est, auiam resupinat amici.' To a reader who has not followed the sense it seems that this is a strange act and wants explaining, and he invents the false explanation u. 113 'scire uolunt secreta domus atque inde timeri.'

In V 60–79 are depicted the affronts which a poor client receives from even the lowest drudges of his wealthy patron. The interpolator has heard talk of pampered menials, and he interjects u. 66 'maxima quaeque domus seruis est plena superbis.' That may be true, but it is not the point, and it spoils the point: 'serui superbi' have been mentioned in 56 sqq. and left behind at 62: the point is the insolence, not of supercilious flunkeys but of blackamoors from the stables, exhibited not towards the world at large but towards poor clients in particular.

In XI 78–89 Juvenal has described the simple food of the early Romans; in 90–109 he proceeds, with *autem*, to describe the simplicity of their household gear. Into the midst of this second passage, between the couch and the platter, is dropped the verse 99 'tales ergo cibi, qualis domus atque supellex.' If *tales . . . qualis* were altered to *quales . . . talis*, this comment would be what its writer meant it to be, a counterpart to u. 108 'ponebant igitur Tusco farrata catino'; but its writer (that is, according to the editors, Juvenal), having neglected to study the context, mistook the sense of u. 108, and supposed it to signify 'they placed simple food upon their simple dishes,' whereas it really means 'they used simple dishes for their simple food.'

Almost every one in the world, says Juvenal in XII 48–9, loves riches better than life itself and would sooner perish than be poor. Certain persons, adds somebody in 50–1, blinded by a flaw of character,—attend, here comes the climax,—live to make fortunes instead of making fortunes to live. Certain persons, that is, are so avaricious that they evince less avarice than the author of 48–9 imputes to mankind in general.

Some bad men, says Juvenal in XIII 86–9, are atheists, and therefore commit perjury without a qualm. Another type of man (*hic*), he proceeds in 91–108, believes in God yet commits perjury all the same, loving the prize more than he fears the penalty, and hoping also to be forgotten or forgiven. A reader who did not see the sense of *hic*, and thought to provide it with a reference, has inserted u. 90 'est alius metuens ne crimen poena sequatur'; so that perjurers are now divided, not into atheists and theists, but into atheists and those who dread punishment, and it is then mentioned in passing that these latter are theists.

One or two interpolations, more excusable than these, have arisen from corruption or other troubles in the text. VIII 122–3: 'tollas licet omne quod usquam est | auri atque argenti,' wrote Juvenal, 'scutum gladiumque relinques,' 'you will yet leave them sword and shield,' that is weapons both offensive and defensive. Just as VII 139 'fidimus eloquio' etc. had an alternative opening, 'ut redeant ueteres,' so this verse had an alternative close, 'spoliatis arma supersunt.' It is possible, not probable, that both versions are the poet's, 'spoliatis' etc. his first thought, 'scutum' etc. his own improvement on himself; but it is more likely that 'spoliatis' etc. is a paraphrase, designed to explain in general terms the sense which 'scutum' etc. conveys, after the fashion of Latin poetry, by symbols. If either ending had ousted the other, or if, as at VII 139, the MSS were divided between the two, no great harm would have been done; but here some editor has combined the alternatives by forging a link of his own, 'et iaculum et galeam,' without seeing the consequence; not observing that *scutum* and *gladium*, at this addition, instantly forfeit their symbolic character, and that, whereas 'scutum gladiumque' meant arms of all sorts, 'scutum gladiumque et iaculum et galeam' means arms of four sorts.

IX 119 is an interpolation equally well-meant and equally disastrous. In u. 118 the source of **P** and **A** had the false reading 'uiuendum recte est, cum propter plurima, tunc est,' upon which

the 'praecipue causis' of u. 120 followed without sense; and the interpolator meant his verse 119 to be substituted for 120–1. Instead of this it was inserted before them; but in MSS where u. 118 ended with *his* and therefore cohered with 120 this insertion was impossible, so the spurious line was postponed to the end of the paragraph, after 123.

That XI 165–6 are likewise a marginal addition, prompted perhaps by a vague wish to provide some meaning for 'alterius sexus' in u. 168, their own irrelevance and imbecility are enough to show; but external evidence points the same way. One third of the MSS omit them; the remainder insert them in no fewer than nine different places.

Lastly I mention VI 188, which cannot with certainty be pronounced an interpolation, because it is hard to understand how even an interpolator can have written it. It is so nearly meaningless, and what meaning it has, if it has any, is so absurd, that perhaps corruption and not interpolation has been at work here: 'cum sit turpe in agris nostris nunc scire Latine,' 'since now-a-days it is counted a disgrace to know Latin in Latium,' would make tolerable sense.

The best-known essay in defence of suspected verses is Mr Vahlen's in the ind. lect. uniu. Berol. 1884. Mr Vahlen has an easy task in vindicating VII 138, VIII 140–1, V 51, III 104; he fails with V 66 and XI 99, because he does not grasp, and therefore cannot answer, the objections which they incur; and his efforts to defend VII 51–2 and III 281 are deplorable. This last verse, of all interpolations in Juvenal, is the most ruinous and the most evident: it is triply condemned by sense, by diction, and by metre. 'Qui expungunt uersum notatum,' says Mr Vahlen, 'sententiam deteriorem reddere uidentur, si quidem uerum non est rixam somnum facere, uerum quibusdam facere somnum.' It appears therefore that Mr Vahlen, by the time he arrives at u. 281, has already forgotten u. 278, and no longer remembers that the sole theme of the passage is the 'ebrius ac petulans qui nullum forte cecidit.' The interpolation took its rise from some less oblivious annotator, who wrote in the margin, against 'somnum rixa facit,' the correct explanation 'non aliter poterit dormire.' This sentence happened to be metrical, and was furnished with a head and a tail and turned into a sort of hexameter by some one who knew no more than Mr Vahlen that *érgo* in Juvenal is a trochee.

His device for protecting VII 51–2 is the following punctuation:

50 nam si discedas, laqueo tenet ambitiosi
consuetudo mali. tenet insanabile multos
scribendi cacoethes et aegro in corde senescit,
53 sed uatem egregium
57 anxietate carens animus facit,

which he interprets 'sunt sane multi quos scribendi cacoethes etiam in aegritudine teneat, sed uatem uerum animus anxietate carens facit.' If Mr Vahlen had done what conservative critics hate and fear to do, if he had read the context, he would know what 'anxietate carens' means: he would know that it means 'free from the cares of *poverty*.' 'Neque enim' continues Juvenal 'cantare sub antro Pierio potest maesta paupertas: satur est cum dicit Horatius euhoe.' These misadventures happen, and must happen, even to eminent scholars, when they have taken a line and assumed an attitude, and consider rather what is required by their position and expected by their admirers than what is true or probable or credible.

In the apparatus criticus, to save space, I have neglected many variants of no moment or significance, especially where I use the sign Ψ. Thus at IV 127 I say '**excidet P** Vind. **TU**' though Vind. in truth has *exidet*; at VI 430 I say '**aurata PS, aut lata Ψ**' though **O** has *aut lota*; and at VII 3 I say '**celebres notique PAG, noti celebresque Ψ**' though **L** has *multi celebresque*. Moreover it must be borne in mind that only four of the MSS, **P** Vind. **AL**, have been thoroughly collated and are fully known: the others, **FGOTU**, have been examined only in those passages where I record variations or conjectures, and no inference must elsewhere be drawn from silence. I call attention to these shortcomings, but I make no apology for them. Neither the purveyors nor the consumers of the 'apparatus critici' now on sale are in any position to throw stones at the first production which has ever deserved that name. This work, as I said before, is not meant for a model; it is an enterprise undertaken in haste and in humane concern for the relief of a people sitting in darkness.

Bob.	codicis Bobiensis, Vaticani 5750, fragmentum
P	codex Pithoeanus, Montepessulanus 125
p	codicis Pithoeani corrector
Arou.	scidae Arouienses
flor Sang.	codicis Sangallensis 870 florilegium
S	lemmata scholiorum in **P** et Sang. 870 seruatorum
Vind.	codex Vindobonensis 107, mutilus
Ψ	codices **AFGLOTU** uel eorum plures
A	codex Monacensis 408
F	codex Parisiensis 8071
G	codex Parisiensis 7900[A]
L	codex Leidensis 82
O	codex Canonicianus class. Lat. 41, Bodleianus
T	codex O, IV, 10 collegii Trinitatis, Cantabrigiensis
U	codex Vrbinas 661, Vaticanus
Σ	scholiastes in **P** et Sang. 870 seruatus
*	editoris coniecturae

D. IVNII IVVENALIS
SATVRARVM

LIBER PRIMVS

SATVRA I

SEMPER ego auditor tantum? numquamne reponam
uexatus totiens rauci Theseide Cordi?
inpune ergo mihi recitauerit ille togatas,
hic elegos? inpune diem consumpserit ingens
Telephus aut summi plena iam margine libri
scriptus et in tergo necdum finitus Orestes?
nota magis nulli domus est sua quam mihi lucus
Martis et Aeoliis uicinum rupibus antrum
Vulcani; quid agant uenti, quas torqueat umbras
Aeacus, unde alius furtiuae deuehat aurum
pelliculae, quantas iaculetur Monychus ornos,
Frontonis platani conuulsaque marmora clamant
semper et adsiduo ruptae lectore columnae.
expectes eadem a summo minimoque poeta.
et nos ergo manum ferulae subduximus, et nos
consilium dedimus Sullae, priuatus ut altum
dormiret. stulta est clementia, cum tot ubique
uatibus occurras, perituraе parcere chartae.
cur tamen hoc potius libeat decurrere campo

2 cordi PS Seruius Verg. Aen. XI 458, **codri** Vind. Ψ Seruius Aen. I p. 4 l. 2 ed. Thil. **3 togatam** G.L.K. IV p. 524 **6 scribtus P** similiaque alibi, uelut VII 61 *inobs* cum Arou. **16 syllae dedimus AL** schol. Stat. Theb. I 389

per quem magnus equos Auruncae flexit alumnus,
si uacat ac placidi rationem admittitis, edam.
cum tener uxorem ducat spado, Meuia Tuscum
figat aprum et nuda teneat uenabula mamma,
patricios omnis opibus cum prouocet unus
quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat,
cum pars Niliacae plebis, cum uerna Canopi
Crispinus Tyrias umero reuocante lacernas
uentilet aestiuum digitis sudantibus aurum
nec sufferre queat maioris pondera gemmae,
difficile est saturam non scribere. nam quis iniquae
tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se,
causidici noua cum ueniat lectica Mathonis
plena ipso, post hunc magni delator amici
et cito rapturus de nobilitate comesa
quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat
Carus et a trepido Thymele summissa Latino;
cum te summoueant qui testamenta merentur
noctibus, in caelum quos euehit optima summi
nunc uia processus uetulae uesica beatae?
unciolam Proculeius habet, sed Gillo deuncem,
partes quisque suas ad mensuram inguinis heres.
accipiat sane mercedem sanguinis et sic
palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem
aut Lugudunensem rhetor dicturus ad aram.
quid referam quanta siccum iecur ardeat ira,
cum populum gregibus comitum premit hic spoliator
pupilli prostantis et hic damnatus inani
iudicio? quid enim saluis infamia nummis?
exul ab octaua Marius bibit et fruitur dis
iratis, at tu uictrix, prouincia, ploras.
haec ego non credam Venusina digna lucerna?
haec ego non agitem? sed quid magis? Heracleas

21 ac PO, **et** Vind. Ψ **24** et **25** om. **GOT** **35 palpat** om. **P** **38 noctibus** Vind. Ψ, **nontibi P** **44 lugud-** ex **P** **46 premat** Vind. aliique **47 et P** flor. Sang. **O**, **at** Ψ, **ad** Vind. **50** *uictrix* nominatiuus **52 heracleas PS** Probus Vallae, **herecleas** Vind., **herculeias** Ψ

aut Diomedeas aut mugitum labyrinthi
et mare percussum puero fabrumque uolantem,
cum leno accipiat moechi bona, si capiendi
ius nullum uxori, doctus spectare lacunar,
doctus et ad calicem uigilanti stertere naso;
cum fas esse putet curam sperare cohortis
qui bona donauit praesepibus et caret omni
maiorum censu, dum peruolat axe citato
Flaminiam puer Automedon? nam lora tenebat
ipse, lacernatae cum se iactaret amicae.
nonne libet medio ceras inplere capaces
quadriuio, cum iam sexta ceruice feratur
hinc atque inde patens ac nuda paene cathedra
et multum referens de Maecenate supino
signator falsi, qui se lautum atque beatum
exiguis tabulis et gemma fecerit uda?
occurrit matrona potens, quae molle Calenum
porrectura uiro miscet sitiente rubetam
instituitque rudes melior Lucusta propinquas
per famam et populum nigros efferre maritos.
aude aliquid breuibus Gyaris et carcere dignum
si uis esse aliquid. probitas laudatur et alget,
criminibus debent hortos, praetoria, mensas,
argentum uetus et stantem extra pocula caprum.
quem patitur dormire nurus corruptor auarae,
quem sponsae turpes et praetextatus adulter?
si natura negat, facit indignatio uersum
qualemcumque potest, quales ego uel Cluuienus.
ex quo Deucalion nimbis tollentibus aequor
nauigio montem ascendit sortesque poposcit
paulatimque anima caluerunt mollia saxa
et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas,
quidquid agunt homines, uotum, timor, ira, uoluptas,

65 adque P similiaque passim, uelut *quod* pro *quot*, contra haud raro *set*, quae cum parum constanter a collatoribus enotata sint plerumque omittam **67 falsi P** Vind. sicut coniecerat Marklandus, **falsa G**, **falso Ψ** **68 fecerit PS** Vind. **GOT**, **fecerat ALU** **85 timor** om. **P**

gaudia, discursus, nostri farrago libelli est.
et quando uberior uitiorum copia? quando
maior auaritiae patuit sinus? alea quando
hos animos? neque enim loculis comitantibus itur
ad casum tabulae, posita sed luditur arca.
proelia quanta illic dispensatore uidebis
armigero! simplexne furor sestertia centum
perdere et horrenti tunicam non reddere seruo?
quis totidem erexit uillas, quis fercula septem
secreto cenauit auus? nunc sportula primo
limine parua sedet turbae rapienda togatae.
ille tamen faciem prius inspicit et trepidat ne
suppositus uenias ac falso nomine poscas:
agnitus accipies. iubet a praecone uocari
ipsos Troiugenas, nam uexant limen et ipsi
nobiscum. 'da praetori, da deinde tribuno.'
sed libertinus prior est. 'prior' inquit 'ego adsum.
cur timeam dubitemue locum defendere, quamuis
natus ad Euphraten, molles quod in aure fenestrae
arguerint, licet ipse negem? sed quinque tabernae
quadringenta parant. quid confert purpura maior
optandum, si Laurenti custodit in agro
conductas Coruinus oues, ego possideo plus
Pallante et Licinis?' expectent ergo tribuni,
uincant diuitiae, sacro ne cedat honori
nuper in hanc urbem pedibus qui uenerat albis,
quandoquidem inter nos sanctissima diuitiarum
maiestas, etsi funesta pecunia templo
nondum habitat, nullas nummorum ereximus aras,
ut colitur Pax atque Fides, Victoria, Virtus
quaeque salutato crepitat Concordia nido.
sed cum summus honor finito conputet anno,

86 farrago libelli est PAOU, est farrago libelli GLT, farra libelli Vind.
98 ac PAU, et Vind. Ψ **106 purpura maior** Vind. **OT** et aut **P** aut **p, purprmaior A, purpuram actor G, purpura*maior L, purpura maiorum U**
110 ne POT, nec Vind. Ψ **114 habitat P** Vind. **OT, habitas** Ψ

sportula quid referat, quantum rationibus addat,
quid facient comites quibus hinc toga, calceus hinc est
et panis fumusque domi? densissima centum
quadrantes lectica petit, sequiturque maritum
languida uel praegnas et circumducitur uxor.
hic petit absenti nota iam callidus arte
ostendens uacuam et clausam pro coniuge sellam.
'Galla mea est,' inquit, 'citius dimitte. moraris?
profer, Galla, caput. noli uexare, quiescet.'
ipse dies pulchro distinguitur ordine rerum:
sportula, deinde forum iurisque peritus Apollo
atque triumphales, inter quas ausus habere
nescio quis titulos Aegyptius atque Arabarches,
cuius ad effigiem non tantum meiiere fas est.

* * * * *

uestibulis abeunt ueteres lassique clientes
uotaque deponunt, quamquam longissima cenae
spes homini; caulis miseris atque ignis emendus.
optima siluarum interea pelagique uorabit
rex horum uacuisque toris tantum ipse iacebit.
nam de tot pulchris et latis orbibus et tam
antiquis una comedunt patrimonia mensa.
nullus iam parasitus erit. sed quis ferat istas
luxuriae sordes? quanta est gula quae sibi totos
ponit apros, animal propter conuiuia natum!
poena tamen praesens, cum tu deponis amictus
turgidus et crudum pauonem in balnea portas.

126 quiescaet P, quiescit Vind. Ψ **131 meiere** Vind. Ψ Prisc. G.L.K. II p. 495, Eutyches ib. V p. 476, **mengere P** conflatum ex *menere* (hoc est *meiiere*, uide III 185, VII 80) et *megere* (hoc est *meiere*), **mingere** cod. mus. Brit. 30861 aliique, quod imperite arreptum uidi inter **131** et **132** excidisse uersus aliquot qui *ordinem rerum* persecuti sint et clientes cum patrono ad *uestibula* reduxerint manifestum est. Hirschfeldus, qui solus hic attendit, 127–131 post III 130 traiecit, ubi nihil agunt. ceterum Friedlaenderus p. 56 ed. suae *in der That* inquit *giebt es . . . im Text des Juvenal . . . keine Lücken*, diuino, ut opinor, instinctu uaticinatus, nam rationem non attulit **134 caulis P** Vind., **caules** Ψ **143 crudum** Vind. Ψ Phocas G.L.K. V p. 426, schol. Persii III 98, **crudus P** Paris. 9345

hinc subitae mortes atque intestata senectus.
it noua nec tristis per cunctas fabula cenas,
ducitur iratis plaudendum funus amicis.
nil erit ulterius quod nostris moribus addat
posteritas, eadem facient cupientque minores,
omne in praecipiti uitium stetit. utere uelis,
totos pande sinus. dicas hic forsitan 'unde
ingenium par materiae? unde illa priorum
scribendi quodcumque animo flagrante liberet
simplicitas? "cuius non audeo dicere nomen?
quid refert, dictis ignoscat Mucius an non?"
pone Tigellinum, taeda lucebis in illa
qua stantes ardent qui fixo gutture fumant,
156a *quorum informe unco trahitur post fata cadauer*
et latum media sulcum deducit harena.'
qui dedit ergo tribus patruis aconita, uehatur
pensilibus plumis atque illinc despiciat nos?
'cum ueniet contra, digito compesce labellum:
accusator erit qui uerbum dixerit "hic est."
securus licet Aenean Rutulumque ferocem
committas, nulli grauis est percussus Achilles
aut multum quaesitus Hylas urnamque secutus:
ense uelut stricto quotiens Lucilius ardens
infremuit, rubet auditor cui frigida mens est
criminibus, tacita sudant praecordia culpa.
inde ira et lacrimae. tecum prius ergo uoluta

144 *intestata*, adeo inuisitata ut teste careat, uide Pers. II 41–43, Cels. I prooem. pp. 1–2 Daremb. *uerique simile est . . . eam* (ualetudinem) *bonam contigisse ob bonos mores, quos neque desidia neque luxuria uitiarant; siquidem haec duo corpora . . . afflixerunt, ideoque multiplex ista medicina . . . uix aliquos ex nobis ad senectutis principia perducit*, Iuu. IV 97, Classical Review XIII (1899) pp. 432–4. ueterem enarrationem explosit Maduigius adu. III p. 249 **145 it AL, et P** Vind. Ψ **148 cupient facientque** Vind. **U** **150 dicas** Vind. Ψ, **dices PO** **155 lucebis Σ** Vind. **ALOU, lucebit PGT** **156 gutture** Vind. **GLTU**, *cum fixa essent illis guttura* **Σ**, **pectore PAO** inter **156** et **157** excidit uersus huiusmodi, *quorum informe unco trahitur post fata cadauer*, uide Sen. de ira III 3 6 *circumdati defossis corporibus ignes et cadauera quoque trahens uncus* **157 deducis LO** **158 uehatur P** Vind. **OU, uehetur** Ψ **159 despitiat** Vind. **U, despicia et P, despiciet** Ψ **161 uerbum P, uersu** Vind., **uerum** Ψ **168 ira AGLO, irae PS** Vind. **TU**, *inde ira* (G, *indie irae* A, *inde et irae* C) *et lacrimae* Cyprian. heptat. gen. 895

haec animo ante tubas: galeatum sero duelli
paenitet.' experiar quid concedatur in illos
quorum Flaminia tegitur cinis atque Latina.

SATVRA II

Vltra Sauromatas fugere hinc libet et glacialem
Oceanum, quotiens aliquid de moribus audent
qui Curios simulant et Bacchanalia uiuunt.
indocti primum, quamquam plena omnia gypso
Chrysippi inuenias; nam perfectissimus horum,
si quis Aristotelen similem uel Pittacon emit
et iubet archetypos pluteum seruare Cleanthas.
frontis nulla fides; quis enim non uicus abundat
tristibus obscaenis? castigas turpia, cum sis
inter Socraticos notissima fossa cinaedos.
hispida membra quidem et durae per bracchia saetae
promittunt atrocem animum, sed podice leui
caeduntur tumidae medico ridente mariscae.
rarus sermo illis et magna libido tacendi
atque supercilio breuior coma. uerius ergo
et magis ingenue Peribomius; hunc ego fatis
inputo qui uultu morbum incessuque fatetur.
horum simplicitas miserabilis, his furor ipse
dat ueniam; sed peiiores, qui talia uerbis
Herculis inuadunt et de uirtute locuti
clunem agitant. 'ego te ceuentem, Sexte, uerebor?'
infamis Varillus ait, 'quo deterior te?'
loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.
quis tulerit Gracchos de seditione querentes?
quis caelum terris non misceat et mare caelo
si fur displiceat Verri, homicida Miloni,

169 animo ante tubas A et ex corr. **PU, animo ante tubam L, anime ante tubas** Vind. **O** Prisc. G.L.K. III p. 236, **animante tubas P, animante tuba GT**

5 horum P Vind., **horum est Ψ** **19 peiores PΨ, periores** Vind., uide IV 13

Clodius accuset moechos, Catilina Cethegum,
in tabulam Sullae si dicant discipuli tres?
qualis erat nuper tragico pollutus adulter
concubitu, qui tunc leges reuocabat amaras
omnibus atque ipsis Veneri Martique timendas,
cum tot abortiuis fecundam Iulia uuluam
solueret et patruo similes effunderet offas.
nonne igitur iure ac merito uitia ultima fictos
contemnunt Scauros et castigata remordent?
non tulit ex illis toruum Laronia quendam
clamantem totiens 'ubi nunc, lex Iulia, dormis?'
atque ita subridens: 'felicia tempora, quae te
moribus opponunt. habeat iam Roma pudorem:
tertius e caelo cecidit Cato. sed tamen unde
haec emis, hirsuto spirant opobalsama collo
quae tibi? ne pudeat dominum monstrare tabernae.
quod si uexantur leges ac iura, citari
ante omnis debet Scantinia. respice primum
et scrutare uiros; faciunt nam plura, sed illos
defendit numerus iunctaeque umbone phalanges.
magna inter molles concordia. non erit ullum
exemplum in nostro tam detestabile sexu.
†media non lambit Cluuiam nec Flora Catullam:
Hispo subit iuuenes et morbo pallet utroque.
numquid nos agimus causas, ciuilia iura

30 reuocabat P Vind. Brit. 15 B XII, **reuocarat Ψ** **31 ipsi** Vind. **U** **34 uitia ultima** Vind. **Ψp**, **uitia** sequente rasura **P**, **omnia uitia** cum notis transpositionis **O**, cui uarietati non tantum tribuo ut coniciam *conuicia*, hoc est ἐλέγχεα **37** peruersam interpunctionem sustuli. quaerit ubi nunc sit lex Iulia et simul dormire eam significat. eadem breuitate Ouidius her. IV 150 *heu, ubi nunc fastus altaque uerba iacent?* non ut quo loco iaceant quaerat sed ut iacere significet nec usquam apparere. quamquam hunc quoque uersum distinguendo pessumdare coeperunt, uetere Drakenborchii errore renouato, atque etiam trist. I 8 16 *re tibi pro uili sub pedibusque iacet* sollicitant: restat corrumpendus Propertius, I 7 17 sq. *longe castra tibi, longe miser agmina septem | flebis in aeterno surda iacere situ*, hoc est, longe tibi erunt et in aeterno situ surda iacebunt **43 ac iura Ψ** (uide 72), **at iura** Vind., **aciu re T**, **acture S**, **acturae P** **44 omnis** ex Vind. **45 nam O**, erasus **P**, **hi** Vind. **Ψp** **49 Media PS**, **Tedia Ψ**, **Taedi** Vind. **50 Hispo Ψ** et (**is** in ras.) **P**, **Hippo S**, **Hisppo** Vind.

nouimus aut ullo strepitu fora uestra mouemus?
luctantur paucae, comedunt colyphia paucae.
uos lanam trahitis calathisque peracta refertis
uellera, uos tenui praegnantem stamine fusum
Penelope melius, leuius torquetis Arachne,
horrida quale facit residens in codice paelex.
notum est cur solo tabulas inpleuerit Hister
liberto, dederit uiuus cur multa puellae.
dies erit magno quae dormit tertia lecto.
tu nube atque tace: donant arcana cylindros.
de nobis post haec tristis sententia fertur?
dat ueniam coruis, uexat censura columbas.'
fugerunt trepidi uera ac manifesta canentem
Stoicidae; quid enim falsi Laronia? sed quid
non facient alii, cum tu multicia sumas,
Cretice, et hanc uestem populo mirante perores
in Proculas et Pollittas? est moecha Fabulla,
damnetur, si uis, etiam Carfinia: talem
non sumet damnata togam. 'sed Iulius ardet,
aestuo.' nudus agas: minus est insania turpis.
en habitum quo te leges ac iura ferentem
uulneribus crudis populus modo uictor et illud
montanum positis audiret uulgus aratris.
quid non proclames, in corpore iudicis ista
si uideas? quaero an deceant multicia testem.
acer et indomitus libertatisque magister,
Cretice, perluces. dedit hanc contagio labem
et dabit in plures, sicut grex totus in agris

57 agnosco Antiopen scaenicam, quam *coma promissa impexa conglomerata atque horrida* describit uetus poeta apud schol. Persii I 77, *pensis oneratam iniquis* a Dirce zelotypa catenatamque Propertius III 15 15 et 20 **60–106** om. Vind., itaque intra hos uersus adferam lectiones codicis Francisci Danielis quas enotauit R. Beerus spicil. Iuu. p. 36 **60** **eris** et **dormis** Probus Vallae **68** **pollitas P**, **pollutas U**, **pollucas L**, **polliucas** similiaue **Ψ** **fabulla PS** Dan. Brit. 15 B XII, **labulla Ψ**, eadem uarietas Mart. XI 24 4 et 9, XII 93 2 uersiculi inter **68** et **69** extriti reliquias seruasse uidetur **Σ**, *de centum una, de meretricibus* **69** *Carfania* Cuiacius, *Carfania improbissima femina* Vlpianus dig. III 1 1 5

unius scabie cadit et porrigine porci
uuaque conspecta liuorem ducit ab uua.
foedius hoc aliquid quandoque audebis amictu;
nemo repente fuit turpissimus. accipient te
paulatim qui longa domi redimicula sumunt
frontibus et toto posuere monilia collo
atque bonam tenerae placant abdomine porcae
et magno cratere deam. sed more sinistro
exagitata procul non intrat femina limen:
solis ara deae maribus patet. 'ite, profanae,'
clamatur, 'nullo gemit hic tibicina cornu.'
talia secreta coluerunt orgia taeda
Cecropiam soliti Baptae lassare Cotyton.
ille supercilium madida fuligine tinctum
obliqua producit acu pingitque trementis
attollens oculos; uitreo bibit ille priapo
reticulumque comis auratum ingentibus implet
caerulea indutus scutulata aut galbina rasa
et per Iunonem domini iurante ministro;
ille tenet speculum, pathici gestamen Othonis,
Actoris Aurunci spolium, quo se ille uidebat
armatum, cum iam tolli uexilla iuberet.
res memoranda nouis annalibus atque recenti
historia speculum ciuilis sarcina belli.
nimirum summi ducis est occidere Galbam
et curare cutem; summi constantia ciuis
Bebriaci campis solium adfectare Palati
et pressum in facie digitis extendere panem,

80 porrigine GOTU, **prurigine P** Dan. **AL** **83 repente uenit** cod. Pontani **92 cotyton PS** Dan., **cotiton U**, **cotillon O**, **cocyton Ψ** **93 tinctum L** aliique, Prisc. G.L.K. II p. 162 et in rasura dimidio longiore **P**, **tactum AGTU** Prisc. ib. p. 259, **tectum O** **97 galbina PS**, **galbana Ψ** **104 105** *summi* adiectiuum cum substantiui uariatione non minus inficete iteratur quam *deformem* x 191 et 192, nec bene priori membro deest quod *constantiae* respondeat; siue ipsum illud *constantia* ἀπὸ κοινοῦ positum est, ne hoc quidem bonum **106 Bebriaci Ψ**, **Bebriacis PSU**, *Bedr-* Tac. Plin., *Betr-* Suet. Plut. **campis PS**, **campi T. campo Ψ** **solium** Herwerdenus, **spolium Ψ** et in ras. **P**, **s** ceteris erasis **O**, **spolia** Gaybacensis 1 Rupertii **107 facie GTU**, **facie* P**, **faciem ALO**, **faciet** Vind.

quod nec in Assyrio pharetrata Sameramis orbe
maesta nec Actiaca fecit Cleopatra carina.
hic nullus uerbis pudor aut reuerentia mensae,
hic turpis Cybeles et fracta uoce loquendi
libertas et crine senex fanaticus albo
sacrorum antistes, rarum ac memorabile magni
gutturis exemplum conducendusque magister.
quid tamen expectant, Phrygio quos tempus erat iam
more superuacuam cultris abrumpere carnem?
quadringenta dedit Gracchus sestertia dotem
cornicini, siue hic recto cantauerat aere;
signatae tabulae, dictum 'feliciter,' ingens
cena sedet, gremio iacuit noua nupta mariti.
o proceres, censore opus est an haruspice nobis?
scilicet horreres maioraque monstra putares,
si mulier uitulum uel si bos ederet agnum?
segmenta et longos habitus et flammea sumit
arcano qui sacra ferens nutantia loro
sudauit clupeis ancilibus. o pater urbis,
unde nefas tantum Latiis pastoribus? unde
haec tetigit, Gradiue, tuos urtica nepotes?
traditur ecce uiro clarus genere atque opibus uir,
nec galeam quassas nec terram cuspide pulsas
nec quereris patri. uade ergo et cede seueri
iugeribus campi, quem neglegis. 'officium eras
primo sole mihi peragendum in ualle Quirini.'

108 sameramis PS Vind., ut fere solent optimi codices Latini, nescio quam recte, **samiramis OU**, **semiramis Ψ** **asyria . . . urbe** Vind. sicut coniecerat Hadrianus Valesius **111 turpis P** Vind. **Ψ**, **turpes T** Paris. 9345. *turpis* nom. plur., obsceni, ut XIII 224 *exanimis*, XIV 300 *uclantis*; nam *Cybeles et loquendi libertas* non magis Latinum est quam *Suetonii et Caesarum uitae*; haec autem oratio, *turpis Cybeles et libertas et senex* (et turpis Cybeles libertas et t. C. senex), ne humana quidem uidetur. scribi potest *turpi*: *inquinata uox* Genucii cuiusdam Matris magnae Galli commemoratur Val. Max. VII 7 6, uide etiam Appul. met. VIII 26 *chorus cinaedorum . . . fracta et effeminata uoce* **116 abrumpere PΨ**, **abscisdere** Vind., **abscindere L**, **abscidere** Brit. 15600 Laur. XXXIV 42 aliique, Claud. in Eutr. I 280 *inguinis et reliquum Phrygiis abscidere* (al. *abscindere*) *cultris* **130 nec quereris patri nec terram cuspide quassas** Prisc. G.L.K. III p. 275 et 326 **133 ualle Σ** Vind. **Ψ**, **ualle colle PS**

quae causa officii? 'quid quaeris? nubit amicus
nec multos adhibet.' liceat modo uiuere, fient,
fient ista palam, cupient et in acta referri.
interea tormentum ingens nubentibus haeret
quod nequeant parere et partu retinere maritos.
sed melius, quod nil animis in corpora iuris
natura indulget: steriles moriuntur, et illis
turgida non prodest condita pyxide Lyde,
nec prodest agili palmas praebere luperco.
uicit et hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi,
lustrauitque fuga mediam gladiator harenam
et Capitolinis generosior et Marcellis
et Catuli Paulique minoribus et Fabiis et
omnibus ad podium spectantibus, his licet ipsum
admoueas cuius tunc munere retia misit.
esse aliquos manes et subterranea regna,
Cocytum et Stygio ranas in gurgite nigras,
atque una transire uadum tot milia cumba
nec pueri credunt, nisi qui nondum aere lauantur.
sed tu uera puta: Curius quid sentit et ambo
Scipiadae, quid Fabricius manesque Camilli,
quid Cremerae legio et Cannis consumpta iuuentus,
tot bellorum animae, quotiens hinc talis ad illos
umbra uenit? cuperent lustrari, si qua darentur
sulpura cum taedis et si foret umida laurus.
illic heu miseri traducimur. arma quidem ultra
litora Iuuernae promouimus et modo captas
Orcadas ac minima contentos nocte Britannos,
sed quae nunc populi fiunt uictoris in urbe
non faciunt illi quos uicimus. et tamen unus
Armenius Zalaces cunctis narratur ephebis

138 nequeant P, **nequeat O**, **nequeunt** Vind. Ψ **140 indulsit** Vind. **moriuntur P** Vind. **AO**, **morientur** Ψ **146 catuli paulique P**, **catulis paulisque** Vind. Ψ **150 Cocitum** Liutprandus antapod. 5 8 *esse aliquos manes et subterranea regna in quibus periuria puniantur, Cocitum etiam et Stigio ranas in gurgite nigras*, **et contum Σ** Vind. Ψ, **et pontum PSTU** **159 illic** Vind. **GL**, **illuc ATU** et in litura breuioris uocis **P**, **istinc O** **161 ac P** Vind. Ψ, **et** Seru. Aen. VI 265 et duo Rupertii codices

mollior ardenti sese indulsisse tribuno.
aspice quid faciant commercia: uenerat obses,
hic fiunt homines. nam si mora longior urbem
†indulsit pueris non umquam derit amator.
mittentur bracae, cultelli, frena, flagellum,
. . . . . .
sic praetextatos referunt Artaxata mores.

SATVRA III

Quamuis digressu ueteris confusus amici
laudo tamen, uacuis quod sedem figere Cumis
destinet atque unum ciuem donare Sibyllae.
ianua Baiarum est et gratum litus amoeni
secessus. ego uel Prochytam praepono Suburae;
nam quid tam miserum, tam solum uidimus, ut non
deterius credas horrere incendia, lapsus
tectorum adsiduos ac mille pericula saeuae
urbis et Augusto recitantes mense poetas?
sed dum tota domus raeda componitur una
substitit ad ueteres arcus madidamque Capenam.
hic, ubi nocturnae Numa constituebat amicae,—
nunc sacri fontis nemus et delubra locantur
Iudaeis, quorum cophinus faenumque supellex,
omnis enim populo mercedem pendere iussa est
arbor et eiectis mendicat silua Camenis,—
in uallem Egeriae descendimus et speluncas
dissimiles ueris. quanto praesentius esset
numen aquis, uiridi si margine cluderet undas

168 *indulsit* pro *indulserit* soloecum est; neque enim, ut Silio poetae epico ex Vergilii imitatione *iusso*, sic Iuuenali saturarum scriptori *indulso* dicere licuit. *praebuerit* ante *pueris* excidisse suspicor, lacunam deinde uel ex 165 uel ex 140 expletam **non umquam GLOT, non um** supra scripto **quam** Vind., **numquam A, non numquam PU**, *non cuiquam* Weidnerus, praestat *ulli* inter **169** et **170** excidit uersiculus cuius sensus fuit *sument muliebres Romanosque cultus*; **nam** *mittentur* recte ueteres editores *omittentur* interpretati sunt

18 presentius Vind. sicut coniecerat Grangaeus, **pra** ceteris erasis **P, praestantius Ψp** **19 aquis P**, **aquae** Vind. **Ψ**

herba nec ingenuum uiolarent marmora tofum.
hic tunc Vmbricius ‘quando artibus’ inquit ‘honestis
nullus in urbe locus, nulla emolumenta laborum,
res hodie minor est, here quam fuit, atque eadem cras
deteret exiguis aliquid, proponimus illuc
ire, fatigatas ubi Daedalus exuit alas,
dum noua canities, dum prima et recta senectus,
dum superest Lachesi quod torqueat et pedibus me
porto meis nullo dextram subeunte bacillo.
cedamus patria. uiuant Artorius istic
et Catulus; maneant qui nigrum in candida uertunt,
quis facile est aedem conducere, flumina, portus,
siccandam eluuiem, portandum ad busta cadauer,
et praebere caput domina uenale sub hasta.
quondam hi cornicines et municipalis harenae
perpetui comites notaeque per oppida buccae
munera nunc edunt et uerso pollice uulgus
cum iubet occidunt populariter, inde reuersi
conducunt foricas; et cur non omnia? cum sint
quales ex humili magna ad fastigia rerum
extollit quotiens uoluit Fortuna iocari.
quid Romae faciam? mentiri nescio; librum,
si malus est, nequeo laudare et poscere; motus
astrorum ignoro; funus promittere patris
nec uolo nec possum; ranarum uiscera numquam
inspexi; ferre ad nuptam quae mittit adulter,
quae mandat, norunt alii; me nemo ministro
fur erit, atque ideo nulli comes exeo, tamquam
mancus et extinctae corpus non utile dextrae.
quis nunc diligitur nisi conscius et cui feruens
aestuat occultis animus semperque tacendis?
nil tibi se debere putat, nil conferet umquam,
participem qui te secreti fecit honesti.

24 deterit Prisc. G.L.K. III p. 71 **37 cum P** Vind. **AU, quem** Ψ, *quom* Ribbeckius, quam formam non sine causa etiam VI 153 (ubi idem uisum erat Hermanno), 369, VII 61, XVI 29 subesse suspicatur **iubet PTU**, **libet** Vind. Ψ **39 summa ad** schol. Luc. VI 7 **48** *extincta . . . dextra* Eremita

carus erit Verri qui Verrem tempore quo uult
accusare potest. tanti tibi non sit opaci
omnis harena Tagi quodque in mare uoluitur aurum,
ut somno careas ponendaque praemia sumas
tristis et a magno semper timearis amico.
quae nunc diuitibus gens acceptissima nostris,
et quos praecipue fugiam, properabo fateri,
nec pudor opstabit. non possum ferre, Quirites,
Graecam urbem. quamuis quota portio faecis Achaei?
iam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes
et linguam et mores et cum tibicine chordas
obliquas nec non gentilia tympana secum
uexit et ad circum iussas prostare puellas.
ite, quibus grata est picta lupa barbara mitra.
rusticus ille tuus sumit trechedipna, Quirine,
et ceromatico fert niceteria collo.
hic alta Sicyone, ast hic Amydone relicta,
hic Andro, ille Samo, hic Trallibus aut Alabandis,
Esquilias dictumque petunt a uimine collem,
uiscera magnarum domuum dominique futuri.
ingenium uelox, audacia perdita, sermo
promptus et Isaeo torrentior. ede quid illum
esse putes. quemuis hominem secum attulit ad nos;
grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
augur, schoenobates, medicus, magus, omnia nouit
Graeculus esuriens: in caelum miseris ibit.
in summa non Maurus erat neque Sarmata nec Thrax
qui sumpsit pinnas, mediis sed natus Athenis.
horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
signabit fultusque toro meliore recumbet,
aduectus Romam quo pruna et cottona uento?

58 nunc P Vind. **O, non Ψ** **60 ops-** ex **P** Arou. **61 achaei AGLT, archei** schol. Luc. 1 284, **achaeae P** Vind. **OU** **67 trechedipna Σ** Vind., **traecaedipna P, rechedipna** peioraue **Ψ** **75 putas** Arou. **78 miseris** Arou. Vind. et **ut** uidetur **P, iusseris Ψ** nihilo deterius **79 in summa PS, ad summam** Vind. **Ψ** **82 signabit PAO, signauit** Vind. **Ψ** **recumbet P** Vind. **U, recumbit Ψ**

usque adeo nihil est, quod nostra infantia caelum
hausit Auentini baca nutrita Sabina?
quid quod adulandi gens prudentissima laudat
sermonem indocti, faciem deformis amici,
et longum inualidi collum ceruicibus aequat
Herculis Antaeum procul a tellure tenentis,
miratur uocem angustam, qua deterius nec
ille sonat, quo mordetur gallina marito?
haec eadem licet et nobis laudare, sed illis
creditur. an melior cum Thaida sustinet aut cum
uxorem comoedus agit uel Dorida nullo
cultam palliolo? mulier nempe ipsa uidetur,
non persona, loqui: uacua et plana omnia dicas
infra uentriculum et tenui distantia rima.
nec tamen Antiochus nec erit mirabilis illic
aut Stratocles aut cum molli Demetrius Haemo:
natio comoeda est. rides, maiore cachinno
concutitur; flet, si lacrimas conspexit amici,
nec dolet; igniculum brumae si tempore poscas,
accipit endromidem; si dixeris "aestuo," sudat.
non sumus ergo pares: melior, qui semper et omni
nocte dieque potest aliena sumere uultum
a facie, iactare manus, laudare paratus,
si bene ructauit, si rectum minxit amicus,
si trulla inuerso crepitum dedit aurea fundo.
praeterea sanctum nihil aut *tibi* ab inguine tutum,
non matrona laris, non filia uirgo, neque ipse
sponsus leuis adhuc, non filius ante pudicus.

94 *pullo* Buchnerus **97 et** om. Prisc. G.L.K. II p. 103 **101 aspexit** Vind. **104** del. Iahnius; uide tamen Mart. IX 62 1 sq. *omni* | *et nocte . . . et die* **105 aliena P** Vind. sicut coniecerat Marklandus, **alienum Ψ 109 aut GLOT**, om. **P**, **auct** Vind., **atque* U**, **est** (fortasse ex 112) **A**, **est et** alii **tibi** addidi, nam minus probabilia uidentur *sit*, *it* (Prop. II 34 45), *quid* (Manil. I 460). de usu pronominis uide III 199, XIII 178, item III 100–3 *rides*, *poscas*, *dixeris*; de positione III 98 *erit*, XIII 219 *uiolati numinis*, 223 *ad omnia fulgura*, XIV 276 *plenum magnis trabibus*. litterae insequentes *abi*, quae Plaut. trin. 798 in *tibi* corruptae sunt, facile hic eam uocem haurire potuerunt: eaedem in causa fuisse uidentur cur *aut* ex **P** excideret

horum si nihil est, auiam resupinat amici.
[scire uolunt secreta domus atque inde timeri.]
et, quoniam coepit Graecorum mentio, transi
gymnasia atque audi facinus maioris abollae.
stoicus occidit Baream delator amicum
discipulumque senex ripa nutritus in illa
ad quam Gorgonei delapsa est pinna caballi.
non est Romano cuiquam locus hic, ubi regnat
Protogenes aliquis uel Diphilus aut Hermarchus,
qui gentis uitio numquam partitur amicum,
solus habet. nam cum facilem stillauit in aurem
exiguum de naturae patriaeque ueneno
limine summoueor, perierunt tempora longi
seruitii; nusquam minor est iactura clientis.
quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
currere, cum praetor lictorem impellat et ire
praecipitem iubeat dudum uigilantibus orbis,
ne prior Albinam et Modiam collega salutet?
diuitis hic seruo cludit latus ingenuorum
filius; alter enim, quantum in legione tribuni
accipiunt, donat Caluinae uel Catienae,
ut semel aut iterum super illam palpitet; at tu,
cum tibi uestiti facies scorti placet, haeres
et dubitas alta Chionen deducere sella.
da testem Romae tam sanctum quam fuit hospes
numinis Idaei, procedat uel Numa uel qui
seruauit trepidam flagranti ex aede Mineruam:
protinus ad censum, de moribus ultima fiet
quaestio. "quot pascit seruos? quot possidet agri
iugera? quam multa magnaque paropside cenat?"
quantum quisque sua nummorum seruat in arca
tantum habet et fidei. iures licet et Samothracum

112 auiam PΣ Vind. **OT, aulam Ψ** **113** del. Pinzgerus **130 ne** Vind. **Ψ, nec PS** **131 seruo P** Vind., **serui Ψ** **134 aut P** Vind., **atque Ψ** **141 agri** Vind. **Ψ, agros P** **142 iugera** om. **P** **paropside P** Vind. **T, parobside G, parapside ΔLO, parabside U**

et nostrorum aras, contemnere fulmina pauper
creditur atque deos dis ignoscentibus ipsis.
quid quod materiam praebet causasque iocorum
omnibus hic idem, si foeda et scissa lacerna,
si toga sordidula est et rupta calceus alter
pelle patet, uel si consuto uolnere crassum
atque recens linum ostendit non una cicatrix?
nil habet infelix paupertas durius in se
quam quod ridiculos homines facit. "exeat," inquit
"si pudor est, et de puluino surgat equestri,
cuius res legi non sufficit, et sedeant hic
lenonum pueri quocumque ex fornice nati,
hic plaudat nitidus praeconis filius inter
pinnirapi cultos iuuenes iuuenesque lanistae":
sic libitum uano, qui nos distinxit, Othoni.
quis gener hic placuit censu minor atque puellae
sarcinulis impar? quis pauper scribitur heres?
quando in consilio est aedilibus? agmine facto
debuerant olim tenues migrasse Quirites.
haut facile emergunt, quorum uirtutibus opstat
res angusta domi; sed Romae durior illis
conatus: magno hospitium miserabile, magno
seruorum uentres et frugi cenula magno.
fictilibus cenare pudet, quod turpe negabis
translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam
contentusque illic Veneto duroque cucullo.
pars magna Italiae est, si uerum admittimus, in qua
nemo togam sumit nisi mortuus. ipsa dierum
festorum herboso colitur si quando theatro
maiestas tandemque redit ad pulpita notum

150 uoln- ex **L** **154 et de** Vind. Ψ et in litura **P**, **dete S** **156 ex PA**, om. Vind., **in** Ψ **157 nitidus** Marklandus et ut uidetur cod. mus. Brit. 15 B XVIII man. 1, **nitidi P** Vind. Ψ. praeconis nitor absentis hic frustra exsplendescit **158 cultus iuuenem** (corr. in **-es** man. ead.) Vind. **iuuenesque P** Vind. **AO, iuuenemque** Ψ Dan. **164 ops-** ex **P** **168 negabis Σ** Vind., **necabis P, negabit** cod. mus. Brit. Burneianus 193, **negauit Ψ, negacit T**

exodium, cum personae pallentis hiatum
in gremio matris formidat rusticus infans,
aequales habitus illic similesque uidebis
orchestram et populum; clari uelamen honoris
sufficiunt tunicae summis aedilibus albae.
hic ultra uires habitus nitor, hic aliquid plus
quam satis est interdum aliena sumitur arca.
commune id uitium est; hic uiuimus ambitiosa
paupertate omnes. quid te moror? omnia Romae
cum pretio. quid das, ut Cossum aliquando salutes,
ut te respiciat clauso Veiento labello?
ille metit barbam, crinem hic deponit amati;
plena domus libis uenalibus: accipe et istud
fermentum tibi habe. praestare tributa clientes
cogimur et cultis augere peculia seruis.
quis timet aut timuit gelida Praeneste ruinam
aut positis nemorosa inter iuga Volsiniis aut
simplicibus Gabiis aut proni Tiburis arce?
nos urbem colimus tenui tibicine fultam
magna parte sui; nam sic labentibus obstat
uilicus et, ueteris rimae cum texit hiatum,
securos pendente iubet dormire ruina.
uiuendum est illic ubi nulla incendia, nulli
nocte metus. iam poscit aquam, iam friuola transfert
Vcalegon, tabulata tibi iam tertia fumant:
tu nescis; nam si gradibus trepidatur ab imis
ultimus ardebit quem tegula sola tuetur
a pluuia, molles ubi reddunt oua columbae.
lectus erat Codro Procula minor, urceoli sex
ornamentum abaci, nec non et paruulus infra

177 similemque Burn. 192 aliique **182 ambitiosi P** **185 uenento** Burn. 192, id est opinor *Veiiento*, uide IV 113 **186 amati** radendo factum ex longiore uoce **P**, **amatrũ** Vind., *amatus* Rupertius **187 libis** Vind. **L**, **libris PSΨ** **istud P** Vind. **OU**, **illud Ψ** **188 praestare PS** Vind. Burn. 192, **praestant Ψ** **193 incolimus . . . fidicine** schol. Luc. VII 404 **197 est** om. **P** **203 cordo U** (et **208 cordus**, ubi **cordrus** Vind.), *pauper poeta, cuius et supra* (I 2) *meminit* **Σ** **codro . . . sex** om. **P**, habet Prisc. G.L.K. II p. 219

cantharus et recubans sub eodem *e* marmore Chiron,
iamque uetus Graecos seruabat cista libellos
et diuina opici rodebant carmina mures.
nil habuit Codrus, quis enim negat? et tamen illud
perdidit infelix totum nihil. ultimus autem
aerumnae est cumulus quod nudum et frusta rogantem
nemo cibo, nemo hospitio tectoque iuuabit.
si magna Asturici cecidit domus, horrida mater,
pullati proceres, differt uadimonia praetor.
tum gemimus casus urbis, tunc odimus ignem.
ardet adhuc, et iam accurrit qui marmora donet,
conferat inpensas; hic nuda et candida signa,
hic aliquid praedarum, Euphranoris et Polycliti
aer*a*, Asianorum uetera ornamenta deorum,
hic libros dabit et forulos mediamque Mineruam,
hic modium argenti. meliora ac plura reponit
Persicus orborum lautissimus et merito iam
suspectus tamquam ipse suas incenderit aedes.
si potes auelli circensibus, optima Sorae
aut Fabrateriae domus aut Frusinone paratur
quanti nunc tenebras unum conducis in annum.
hortulus hic puteusque breuis nec reste mouendus

205 e addidi, *quemadmodum solent e marmoribus facere sigilla diuersa* **Σ**, *eo de* iam C. Valesius: uide XI 123 sq. *pardus . . . dentibus ex illis quos mittit porta Syenes.* abacus qua materia fuerit facile nos ignorare patimur; contra nimis obscure dictum uidetur nudum illud *recubans Chiron* **chiro P**, idem XIII 50 *pluto*; sed uide I 61, 81, VI 76, 153, 174, X 221, 318 **210 est P** flor. Sang. **AO**, om. Vind. **Ψ** fortasse recte **et P** Vind. **OTU**, ac **AGL frusta GOT** et ut uidetur **U**, **frustra P** Vind. **AL**, utrumque agnoscit **Σ 212 asturici PS** Vind., **asterici U**, **asturi Ψ 214 tum PSO**, **tunc** Vind. **Ψ 215 accurrit P** Vind., **occurrit Ψ 217 praedarum**,* **praeclarum P** Vind **Ψ**. uide III 285 *multum flammarum*, VII 24 *lignorum aliquid*, XIII 83 *quidquid habent telorum* **218 aera asianorum**,* **haec asianorum PS** aliique, **et asianorum** ut uidetur **G**, **hic asianorum** Vind. **O**, quam coniecturam repetiit Rupertius, **fecasianorum ALT**, **phaecasianorum U**, *phaecasiatorum* C. Valesius, qui dei quales sint ignoratur. *haec* et *hic* qui edunt non animaduertunt uerbis *Asianorum uetera ornamenta deorum* nullum certum genus significari quod marmoribus, candidis signis, Euphranoris et Polycliti operibus opponi possit. summorum artificum aera, partem spoliorum ex Asia reportatorum, donat qui eam prouinciam rexit. *aecra* pro *aera* **P** VII 217, *praeclarum* pro *praedarum* cod. Vossianus 18 (saec. X) XI 101 **224 paratur P** Vind. Brit. 15 B XII, **paretur Ψ**

in tenuis plantas facili diffunditur haustu.
uiue bidentis amans et culti uilicus horti
unde epulum possis centum dare Pythagoreis.
est aliquid, quocumque loco, quocumque recessu,
unius sese dominum fecisse lacertae.
plurimus hic aeger moritur uigilando, sed ipsum
languorem peperit cibus inperfectus et haerens
ardenti stomacho; nam quem meritoria somnum
admittunt? magnis opibus dormitur in urbe.
inde caput morbi. raedarum transitus arto
uicorum in flexu et stantis conuicia mandrae
eripient somnum Druso uitulisque marinis.
si uocat officium, turba cedente uehetur
dives et ingenti curret super ora Liburna
atque obiter leget aut scribet uel dormiet intus;
namque facit somnum clausa lectica fenestra.
ante tamen ueniet: nobis properantibus opstat
unda prior, magno populus premit agmine lumbos
qui sequitur; ferit hic cubito, ferit assere duro
alter, at hic tignum capiti incutit, ille metretam.
pinguia crura luto, planta mox undique magna
calcor, et in digito clauus mihi militis haeret.
nonne uides quanto celebretur sportula fumo?
centum conuiuae, sequitur sua quemque culina.
Corbulo uix ferret tot uasa ingentia, tot res
inpositas capiti, quas recto uertice portat
seruulus infelix et cursu uentilat ignem.
scinduntur tunicae sartae modo, longa coruscat
serraco ueniente abies, atque altera pinum
plaustra uehunt; nutant alte populoque minantur.
nam si procubuit qui saxa Ligustica portat

227 diffunditur Vind. **AGLT** Seru. georg. IV 115, **defunditur PSOU** **232 illum** Prisc. G.L.K. II p. 409 et 427 et III p. 233 **234 quem** Hadr. Valesius, **que** Vind. **GTU**, **quae PALO** **237 in flexu** edd. uett., **inflexu P** Vind. **Ψ**, **flexu O** **conuitia S** flor. Sang. Vind. **T** **238** *surdo* Speyerus **240 liburna PSTU**, **liburnae** Vind., **liburno Ψ** **242** del. Pinzgerus **243 ops-** ex **PS** **246 tignum P** Vind. **GO**, **lignum Ψ**

axis et euersum fudit super agmina montem
quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
inuenit? obtritum uulgi perit omne cadauer
more animae. domus interea secura patellas
iam lauat et bucca foculum excitat et sonat unctis
striglibus et pleno componit lintea guto.
haec inter pueros uarie properantur, at ille
iam sedet in ripa taetrumque nouicius horret
porthmea nec sperat caenosi gurgitis alnum
infelix nec habet quem porrigat ore trientem.
respice nunc alia ac diuersa pericula noctis:
quod spatium tectis sublimibus unde cerebrum
testa ferit, quotiens rimosa et curta fenestris
uasa cadant, quanto percussum pondere signent
et laedant silicem. possis ignauus haberi
et subiti casus inprouidus, ad cenam si
intestatus eas: adeo tot fata, quot illa
nocte patent uigiles te praetereunte fenestrae.
ergo optes uotumque feras miserabile tecum,
ut sint contentae patulas defundere pelues.
ebrius ac petulans, qui nullum forte cecidit,
dat poenas, noctem patitur lugentis amicum
Pelidae, cubat in faciem, mox deinde supinus:
[ergo non aliter poterit dormire; quibusdam]
somnum rixa facit. sed quamuis improbus annis
atque mero feruens cauet hunc quem coccina laena
uitari iubet et comitum longissimus ordo,
multum praeterea flammarum et aenea lampas.
me quem luna solet deducere uel breue lumen
candelae, cuius dispenso et tempero filum,
contemnit. miserae cognosce prohoemia rixae,
si rixa est, ubi tu pulsas, ego uapulo tantum.
stat contra starique iubet. parere necesse est,

259 de AT et (**d** in ras.) **L**, **e P** Vind. **GO**, **et U**, unde conicient *ex* **269 cerebro S** et ut uidetur **P** **271 cadant PΨ, cadunt** Vind. **A** **281** del. Heineccius **288 prohoemia P** Vind., **praemia Ψ**

nam quid agas cum te furiosus cogat et idem
fortior? "unde uenis?" exclamat, "cuius aceto,
cuius conche tumes? quis tecum sectile porrum
sutor et elixi ueruecis labra comedit?
nil mihi respondes? aut dic aut accipe calcem.
ede ubi consistas: in qua te quaero proseucha?"
dicere si temptes aliquid tacitusue recedas,
tantumdem est: feriunt pariter, uadimonia deinde
irati faciunt. libertas pauperis haec est:
pulsatus rogat et pugnis concisus adorat
ut liceat paucis cum dentibus inde reuerti.
nec tamen haec tantum metuas. nam qui spoliet te
non derit clausis domibus postquam omnis ubique
fixa catenatae siluit compago tabernae.
interdum et ferro subitus grassator agit rem:
armato quotiens tutae custode tenentur
et Pomptina palus et Gallinaria pinus,
sic inde huc omnes, tamquam ad uiuaria, currunt.
qua fornace graues, qua non incude catenae?
maximus in uinclis ferri modus, ut timeas ne
uomer deficiat, ne marrae et sarcula desint.
felices proauorum atauos, felicia dicas
saecula quae quondam sub regibus atque tribunis
uiderunt uno contentam carcere Romam.
his alias poteram et pluris subnectere causas.
sed iumenta uocant et sol inclinat, eundum est;
nam mihi commota iandudum mulio uirga
adnuit. ergo uale nostri memor, et quotiens te
Roma tuo refici properantem reddet Aquino
me quoque ad Heluinam Cererem uestramque Dianam
conuerte a Cumis. saturarum ego, ni pudet illas,
auditor gelidos ueniam caligatus in agros.'

293 conche PSΣ Vind. **U, concha Ψ** **295** post **296** posuit Pinzgerus **317** incipit **F** **iand-** ex **P** **318 adnuit P** Vind., **annuit Ψ, innuit S** aliique **320 uestramque** Vind. **Ψ**, ******tamque P, uestamque p** **321 conuerte P, conuelle** Vind. **Ψ** et supra scriptum **P** **322 auditor P** Vind. **F, adiutor Ψ**

SATVRA IV

Ecce iterum Crispinus, et est mihi saepe uocandus
ad partes, monstrum nulla uirtute redemptum
a uitiis, aegrae solaque libidine fortes
deliciae, uiduas tantum aspernatus adulter.
quid refert igitur, quantis iumenta fatiget
porticibus, quanta nemorum uectetur in umbra,
iugera quot uicina foro, quas emerit aedes,
nemo malus felix qum sit, corruptor et idem
incestus, cum quo nuper uittata iacebat
sanguine adhuc uiuo terram subitura sacerdos?
sed nunc de factis leuioribus. et tamen alter
si fecisset idem caderet sub iudice morum;
nam, quod turpe bonis Titio Seiioque, decebat
Crispinum. quid agas, cum dira et foedior omni
crimine persona est? mullum sex milibus emit,
aequantem sane paribus sestertia libris,
ut perhibent qui de magnis maiora locuntur.
consilium laudo artificis, si munere tanto
praecipuam in tabulis ceram senis abstulit orbi;
est ratio ulterior, magnae si misit amicae
quae uehitur cluso latis specularibus antro.
nil tale expectes: emit sibi. multa uidemus
quae miser et frugi non fecit Apicius. hoc tu
succinctus patria quondam, Crispine, papyro,

3 aegrae S Vind., **aegra P**, **aeger Ψ** **fortes PS** Vind. **F**, **fortis Ψ** **4 deliciae** (hoc **S**) **uiduas P** Vind., **delicias uiduae Ψ** **aspernatus** Vind. aliique, **spernatus F**, **aspernatur Ψ**, **spernatur PSA** **8 qum sit** * distinctione mutata, **quin sit** legerunt **Σ** et is quem Valla exscripsit, **minime P** Vind. **Ψ**. **Σ** haec habet, *id est, qui malus est plerumque felix est* (hoc est *nemo malus, felix quin sit*); *uel sic: omnis malus, qui felix est, corruptor necesse est* (hoc est *nemo malus felix, quin sit corruptor*): similiter apud Vallam *omnis qui felix malusque est corruptor sit necesse est.* haec cum peruersissimum sensum habere animaduerteretur, ad coniecturam decursum est scriptumque *nemo malus felix, minime corruptor*, tam praue abrupta atque dissoluta continuatione sententiarum ut Iahnius totum uersum eiciendum censuerit **9 uittata PGLU**, **uitiata S**, **uictata O**, **uitata** Vind. **AFT** **13 Seioque** Calderinus, **serioque P** Vind. **Ψ**, uide II 19 **15 exse** Vind., hoc est opinor *secæ* **17 locuntur** Vind. **Ψ**, **loquuntur POT**, uide X 58, XII 77 **18 si PS** Vind. **U**, **in Ψ**

hoc pretio squamas? potuit fortasse minoris
piscator quam piscis emi; prouincia tanti
uendit agros, sed maiores Apulia uendit.
qualis tunc epulas ipsum gluttisse putamus
induperatorem, cum tot sestertia, partem
exiguam et modicae sumptam de margine cenae,
purpureus magni ructarit scurra Palati,
iam princeps equitum, magna qui uoce solebat
uendere municipes fracta de merce siluros?
incipe Calliope. licet et considere; non est
cantandum, res uera agitur. narrate, puellae
Pierides: prosit mihi uos dixisse puellas.
cum iam semianimum laceraret Flauius orbem
ultimus et caluo seruiret Roma Neroni,
incidit Hadriaci spatium admirabile rhombi
ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon,
impleuitque sinus; nec enim minor haeserat illis
quos operit glacies Maeotica ruptaque tandem
solibus effundit torrentis ad ostia Ponti
desidia tardos et longo frigore pingues.
destinat hoc monstrum cumbae linique magister
pontifici summo. quis enim proponere talem
aut emere auderet, cum plena et litora multo
delatore forent? dispersi protinus algae
inquisitores agerent cum remige nudo
non dubitaturi fugitiuum dicere piscem
depastumque diu uiuaria Caesaris, inde
elapsum ueterem ad dominum debere reuerti.
si quid Palfurio, si credimus Armillato,
quidquid conspicuum pulchrumque est aequore toto
res fisci est, ubicumque natat. donabitur ergo,
ne pereat. iam letifero cedente pruinis
autumno, iam quartanam sperantibus aegris,

25 pretio PS Paris. 9345, **pretium** Vind. Ψ **squamas** Dorleans, *piscem* **Σ, squamae P** Vind. Ψ **31 ructarit P, ructaret** Vind. Ψ **33 fracta Σ** Vind. Ψ, **facta PT 34 et P** Vind. **U, e F, hic** Ψ **43 torrentis PS** Vind., **torrentes F, torpentis** Ψ

stridebat deformis hiems praedamque recentem
seruabat; tamen hic properat, uelut urgueat auster.
utque lacus suberant, ubi quamquam diruta seruat
ignem Troianum et Vestam colit Alba minorem,
obstitit intranti miratrix turba parumper.
ut cessit, facili patuerunt cardine ualuae;
exclusi spectant admissa obsonia patres.
itur ad Atriden. tum Picens 'accipe' dixit
'priuatis maiora focis. genialis agatur
iste dies; propera stomachum laxare sagina
et tua seruatum consume in saecula rhombum.
ipse capi uoluit.' quid apertius? et tamen illi
surgebant cristae. nihil est quod credere de se
non possit cum laudatur dis aequa potestas.
sed derat pisci patinae mensura. uocantur
ergo in consilium proceres, quos oderat ille,
in quorum facie miserae magnaeque sedebat
pallor amicitiae. primus clamante Liburno
'currite, iam sedit' rapta properabat abolla
Pegasus, attonitae positus modo uilicus urbi.
anne aliud tum praefecti? quorum optimus atque
interpres legum sanctissimus omnia, †quamque

59 uelut Vind. Ψ, **uel PT** **63 ut PS, et Ψ**, incertum utrum Vind. **65 tunc AGL** **67 sagina** Buechelerus et Weidnerus, **saginam PS, saginis** Vind. Ψ, **sagittis F** Probus Vallae, utrumque agnoscit **Σ**. Cypr. hept. num. 355 *laeta uentres luxare sagina* **78** del. Heinrichius sententiae succurrens sed repugnante poetae consuetudine, qui *quamquam* cum indicatiuo non coniungit; itaque alia temptanda est emendationis ratio **tunc** Vind. **GLU** **hic** post *quorum* add. **FT** aliique **79 quamque P, quamquam** Vind. Ψ, quod sententiam interimit ibi positum ubi ponenda erant, intellegenda certe sunt, *tamen* et *utpote*. etenim iustitiam suis armis priuare, quod plerisque Iuuenalis interpretibus laudabile uideri ex eorum enarratione colligitur, improbi est hominis: id ut Pegasus, quamuis praefectorum optimus et sanctissimus legum interpres, sibi faciendum putaret et scelera impunita dimitteret, diritate temporum, hoc est iniqua Domitiani tyrannide (uide x 15, Mart. XII 6 11 sq.: corruptos ciuitatis mores illis verbis significari non posse admonendi uidentur nonnulli), effectum est et inde excusationem habuit; nisi quod qui sic agit non tam praefectus urbis quam uilicus atque iniusti domini seruus appellandus est. *quamquam* unde irrepserit ostendere uidetur **Σ**, locum satis recte sic interpretatus, *quamquam optimus, tamen pro tempore omnia iniuste* (immo iusto remissius) *agenda credebat*, quem *quamquam* uersu 79 non legisse perspicuum est. quid in eius locum substitui debeat plane incertum est; neque enim Pithoeano tantum confido ut eius scripturae subesse credam *quippe*, quod sine uerbo finito positum est XII 7

temporibus diris, tractanda putabat inermi
iustitia. uenit et Crispi iucunda senectus,
cuius erant mores qualis facundia, mite
ingenium. maria ac terras populosque regenti
quis comes utilior, si clade et peste sub illa
saeuitiam damnare et honestum adferre liceret
consilium? sed quid uiolentius aure tyranni,
cum quo de pluuiis aut aestibus aut nimboso
uere locuturi fatum pendebat amici?
ille igitur numquam derexit bracchia contra
torrentem, nec ciuis erat qui libera posset
uerba animi proferre et uitam inpendere uero.
sic multas hiemes atque octogensima uidit
solstitia, his armis illa quoque tutus in aula.
proximus eiusdem properabat Acilius aeui
cum iuuene indigno quem mors tam saeua maneret
et domini gladiis tam festinata; sed olim
prodigio par est in nobilitate senectus,
unde fit ut malim fraterculus esse gigantis
profuit ergo nihil misero, quod comminus ursos
figebat Numidas Albana nudus harena
uenator. quis enim iam non intellegat artes
patricias? quis priscum illud miratur acumen,
Brute, tuum? facile est barbato inponere regi.
nec melior uultu quamuis ignobilis ibat
Rubrius, offensae ueteris reus atque tacendae,
et tamen inprobior saturam scribente cinaedo.
Montani quoque uenter adest abdomine tardus,
et matutino sudans Crispinus amomo
quantum uix redolent duo funera, saeuior illo
Pompeius tenui iugulos aperire susurro,

83 terras . . . regenti Vind. Ψ, **terra . . . gerenti P** **85 adferre PFT, adferret** Vind., **ferre** Ψ **92 -ensima** (similiaque passim) ex **P**, **-essima** Vind. **T** **96 tam P** Vind. **U**, **iam** Ψ **festinata P** Vind. et ut uidetur **L**, **destinata** Ψ **97 in** Vind. Ψp nec amplior in **P** rasura, *cum* Pithoeus **98 gigantis P Vind.** Ψ, **gigantum** Prisc. G.L.K. II p. 101, item Einsiedlensis 34, Sang. D 236 871, Burn. 192 aliique **101 intellegit** Vind. aliique

et qui uulturibus seruabat uiscera Dacis
Fuscus marmorea meditatus proelia uilla,
et cum mortifero prudens Veiiento Catullo,
qui numquam uisae flagrabat amore puellae,
grande et conspicuum nostro quoque tempore monstrum,
caecus adulator dirusque, a ponte, satelles,
dignus Aricinos qui mendicaret ad axes
blandaque deuexae iactaret basia raedae.
nemo magis rhombum stupuit; nam plurima dixit
in laeuom conuersus, at illi dextra iacebat
belua. sic pugnas Cilicis laudabat et ictus
et pegma et pueros inde ad uelaria raptos.
non cedit Veiiento, sed ut fanaticus oestro
percussus, Bellona, tuo diuinat et 'ingens
omen habes' inquit 'magni clarique triumphi.
regem aliquem capies, aut de temone Britanno
excidet Aruiragus. peregrina est belua: cernis
erectas *per* terga sudes?' hoc defuit unum
Fabricio, patriam ut rhombi memoraret et annos.
'quidnam igitur censes? conciditur?' 'absit ab illo
dedecus hoc,' Montanus ait, 'testa alta paretur
quae tenui muro spatiosum colligat orbem.
debetur magnus patinae subitusque Prometheus.
argillam atque rotam citius properate; sed ex hoc
tempore iam, Caesar, figuli tua castra sequantur.'
uicit digna uiro sententia. nouerat ille
luxuriam inperii ueterem noctesque Neronis

113 uellento P, ueiento Ψ, uegento Vind., uide 123 **116** ordo est *dirusque satelles dignus qui a ponte mendicaret*, nisi potius subest mendum, nam hyperbata apud Iuuenalem nec multa sunt nec dura, VI 115 sq. *Claudius, audi, | quae tulerit*, XIV 144 *arbusta et, densa, montem, qui canet oliua* **120 laeuum** Vind. **Ψ, laeuo P** (unde **-uom** Hermannus), **laeuam** Brit. 15 B XVII flor. Parisina, *ad sinistram* **Σ** **123 uellento P, uelaento** Vind., **ueiento Ψ**, uide 113 et III 185 **127 excidet P** Vind. **TU, excidit Ψ** **128 per,* in P** Vind. **Ψ**, uide Mart. IX 101 17, ubi *ter perfida* pars codicum, pars *perfidia*; huius saturae u. 59 *ut* ante *ur* excidit in **PT**, V 154 *tur* ante *par* in **P**. dorsuales pinnae, quas *sudium* nomine significari apparet, *in terga* erigi non possunt, cum sint in tergo; laterales autem in rhombo perparuae sunt neque ullam habent cum sudibus similitudinem **135 figuli P** Vind. **Ψ, tigidi F, tegulae T** et ut uidetur **L** **136 uincit S**

iam medias aliamque famem, cum pulmo Falerno
arderet. nulli maior fuit ussus edendi
tempestate mea: Circeis nata forent an
Lucrinum ad saxum Rutupinoue edita fundo
ostrea callebat primo deprendere morsu,
et semel aspecti litus dicebat echini.
surgitur, et misso proceres exire iubentur
consilio, quos Albanam dux magnus in arcem
traxerat attonitos et festinare coactos,
tamquam de Chattis aliquid toruisque Sygambris
dicturus, tamquam ex diuersis partibus orbis
anxia praecipiti uenisset epistula pinna.
atque utinam his potius nugis tota illa dedisset
tempora saeuitiae, claras quibus abstulit urbi
inlustresque animas impune et uindice nullo.
sed periit postquam cerdonibus esse timendus
coeperat: hoc nocuit Lamiarum caede madenti.

SATVRA V

Si te propositi nondum pudet atque eadem est mens,
ut bona summa putes aliena uiuere quadra,
si potes illa pati quae nec Sarmentus iniquas
Caesaris ad mensas nec uilis Gabba tulisset,
quamuis iurato metuam tibi credere testi.
uentre nihil noui frugalius; hoc tamen ipsum
defecisse puta, quod inani sufficit aluo:
nulla crepido uacat? nusquam pons et tegetis pars
dimidia breuior? tantine iniuria cenae,
tam ieiuna fames cum possit honestius illic

139 ussus ex Vind., uide IX 96 **141 saxsum** Paris. 9345 post **141** uersus **in P** erasus est, titulum *de cenis contumeliosis* hic habet **T** **147 catthis S, cattis** Vind., ******is P, getis Ψp sygambris** Vind., **sig- GO, syc- PΨ** **148 ex O** sicut Ribbeckio praemonstrante coniecerat Weidnerus, **et PT**, om. **Ψ, a** Vind. **aliique**

4 gabba PS Vind. **T, galba Ψ** **8 uocat** Vind. Paris. 9345 **10 possit PF, possis Ψ, posis** Vind. **U**

et tremere et sordes farris mordere canini ?
primo fige loco, quod tu discumbere iussus
mercedem solidam ueterum capis officiorum.
fructus amicitiae magnae cibus : inputat hunc rex,
et quamuis rarum tamen inputat. ergo duos post
si libuit menses neglectum adhibere clientem,
tertia ne uacuo cessaret culcita lecto,
'una simus' ait. uotorum summa. quid ultra
quaeris ? habet Trebius, propter quod rumpere somnum
debeat et ligulas dimittere, sollicitus ne
tota salutatrix iam turba peregerit orbem,
sideribus dubiis aut illo tempore quo se
frigida circumagunt pigri serraca Bootae.
qualis cena tamen ! uinum quod sucida nolit
lana pati : de conuiua Corybanta uidebis.
iurgia proludunt, sed mox et pocula torques
saucius et rubra deterges uulnera mappa,
inter uos quotiens libertorumque cohortem
pugna Saguntina feruet commissa lagona.
ipse capillato diffusum consule potat
calcatamque tenet bellis socialibus uuam.
cardiaco numquam cyathum missurus amico
cras bibet Albanis aliquid de montibus aut de
Setinis, cuius patriam titulumque senectus
deleuit multa ueteris fuligine testae,
quale coronati Thrasea Heluidiusque bibebant
Brutorum et Cassi natalibus. ipse capaces
Heliadum crustas et inaequales berullo
Virro tenet phialas : tibi non committitur aurum,

24 quod Vind. Ψ, **quo PO** **31 32** interpunxi : uulgo *uuam* | *cardiaco . . . amico ;* | *cras*, ut versus 33–37 nusquam pertineant. conuiua hodiernus cras fortasse post talem cenam cardiacus erit ; cui domi cubanti patronus Albanum Setinumue bibens nullum cyathum missurus est. cardiacis grauiter aegrotantibus Plinius n.h. XXIII 50 et Celsus III 19 uinum dari praecipiunt, et quidem austerum ; Albana autem, austera quae sint, stomacho uel Falerno utiliora esse dicit Plinius ib. 35, idem 36 Setina concoqui cibos cogere et plus austeritatis Albano habere **38 Eliadum** uel **Aeliadum PΨ**, **Appiadum** Vind. **berullo PS**, **berullos** Vind. **T**, **beryllos** peioraue **Ψ**

uel, si quando datur, custos adfixus ibidem,
qui numeret gemmas, ungues obseruet acutos.
da ueniam: praeclara illi laudatur iaspis.
nam Virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert
a digitis, quas in uaginae fronte solebat
ponere zelotypo iuuenis praelatus Iarbae.
tu Beneuentani sutoris nomen habentem
siccabis calicem nasorum quattuor ac iam
quassatum et rupto poscentem sulpura uitro
si stomachus domini feruet uinoque ciboque,
frigidior Geticis petitur decocta pruinis:
non eadem uobis poni modo uina querebar?
uos aliam potatis aquam. tibi pocula cursor
Gaetulus dabit aut nigri manus ossea Mauri
et cui per mediam nolis occurrere noctem
cliuosae ueheris dum per monumenta Latinae:
flos Asiae ante ipsum, pretio maiore paratus
quam fuit et Tulli census pugnacis et Anci
et, ne te teneam, Romanorum omnia regum
friuola. quod cum ita sit, tu Gaetulum Ganymedem
respice, cum sities. nescit tot milibus emptus
pauperibus miscere puer; sed forma, sed aetas
digna supercilio: quando ad te peruenit ille?
quando rogatus adest calidae gelidaeque minister?
quippe indignatur ueteri parere clienti
quodque aliquid poscas et quod se stante recumbas.
[maxima quaeque domus seruis est plena superbis.
ecce alius quanto porrexit murmure panem
uix fractum, solidae iam mucida frusta farinae,
quae genuinum agitent, non admittentia morsum.
sed tener et niueus mollique siligine fictus

42 illi P flor. Sang. aliique, **illic Ψ** et ut uidetur Vind., fortasse recte, sed datiuum (auro siue poculo) defendere uidetur *Cyaneis* XV 20. de brachylogia *laudatur iaspis* pro *est iaspis, laudari solita* uide Verg. Aen. I 109, VI 106 sq., Madu. emend. Liu. XXXI 2 6 **51** del. Pinzgerus **63** post **64** ponunt **PO** **63 rogatus P** Vind. **AO, uocatus Ψ** **66** del. Heinrichius **70 fictus A** Brit. 15600 et 15 B XVIII, **factus** Vind. **Ψ**, illud in hoc corr. aut **P** aut **p**

seruatur domino. dextram cohibere memento ;
salua sit artoptae reuerentia. finge tamen te
inprobulum, superest illic qui ponere cogat :
' uis tu consuetis, audax conuiua, canistris
impleri panisque tui nouisse colorem ? '
' scilicet hoc fuerat, propter quod saepe relicta
coniuge per montem aduersum gelidasque cucurri
Esquilias, fremeret saeua cum grandine uernus
Iuppiter et multo stillaret paenula nimbo.'
aspice quam longo distinguat pectore lancem
quae fertur domino squilla, et quibus undique saepta
asparagis qua despiciat conuiuia cauda,
dum uenit excelsi manibus sublata ministri.
sed tibi dimidio constrictus cammarus ouo
ponitur exigua feralis cena patella.
ipse Venafrano piscem perfundit, at hic qui
pallidus adfertur misero tibi caulis olebit
lanternam ; illud enim uestris datur alueolis quod
canna Micipsarum prora subuexit acuta,
propter quod Romae cum Boccare nemo lauatur,
quod tutos etiam facit a serpentibus atris.
mullus erit domini, quem misit Corsica uel quem
Tauromenitanae rupes, quando omne peractum est
et iam defecit nostrum mare, dum gula saeuit,
retibus adsiduis penitus scrutante macello
proxima, nec patimur Tyrrhenum crescere piscem.
instruit ergo focum prouincia, sumitur illinc
quod captator emat Laenas, Aurelia uendat.
Virroni muraena datur, quae maxima uenit
gurgite de Siculo ; nam dum se continet Auster,
dum sedet et siccat madidas in carcere pinnas,

72 artoptae P Probus Vallae, **arto opta e** Vind., **artot optae F, artocopi Ψ** **80 distinguat P** Vind., **distendat Ψ, distentat LT** **88 datur** Vind. Ψ, **dabitur PSO** **91** om. **P** Vind., add. in marg. aut **P** aut **p**, item pristino atramento **U**, ante **90** ponit **O**, quas turbas excitauit homoeoteleuton *-atur*, *atris* **atris P** siue **p** et Ψ (nam de **U** errauit Iahnius), **afros** duo Rupertii Gaybacenses **96 patimur PFLOT, patitur** Vind. **AGU** post hunc uersum desinit Vind.

contemnunt mediam temeraria lina Charybdim :
uos anguilla manet longae cognata colubrae,
aut glacie aspersus maculis Tiberinus et ipse
uernula riparum, pinguis torrente cloaca
et solitus mediae cryptam penetrare Suburae.
ipsi pauca uelim, facilem si praebeat aurem.
nemo petit, modicis quae mittebantur amicis
a Seneca, quae Piso bonus, quae Cotta solebat
largiri ; namque et titulis et fascibus olim
maior habebatur donandi gloria. solum
poscimus ut cenes ciuiliter. hoc face et esto,
esto, ut nunc multi, dines tibi, pauper amicis.
anseris ante ipsum magni iecur, anseribus par
altilis, et flaui dignus ferro Meleagri
spumat aper. post hunc tradentur tubera, si uer
tunc erit et facient optata tonitrua cenas
maiores. ' tibi habe frumentum,' Alledius inquit,
' o Libye, disiunge boues, dum tubera mittas.'
structorem interea, ne qua indignatio desit,
saltantem spectes et chironomunta uolanti
cultello, donec peragat dictata magistri
omnia ; nec minimo sane discrimine refert
quo gestu lepores et quo gallina secetur.
duceris planta uelut ictus ab Hercule Cacus
et ponere foris, si quid temptaueris umquam
hiscere tamquam habeas tria nomina. quando propinat
Virro tibi sumitue tuis contacta labellis
pocula ? quis uestrum temerarius usque adeo, quis
perditus, ut dicat regi ' bibe ' ? plurima sunt quae
non audent homines pertusa dicere laena.
quadringenta tibi si quis deus aut similis dis

104 *glacie* nemini, quantum scio, praeterquam mihi et Schradero et Hadriano Valesio admirationem mouit : ceteris exploratum est frigore pisces maculosos fieri, eos praesertim qui torrentem cloacam, locum frigidissimum, penetrare soleant **105** *torpente* Rutgersius **116 spumat PSA, fumat Ψ tradentur PF, radentur TU, raduntur Ψ 119 libye PU** aliique, **libya Ψ 121 spectes G, spectis P, spectas Ψ, uideas** Paris. 7906 et 9345 aliique **128 ue PFU, que Ψ**

et melior fatis donaret homuncio, quantus
ex nihilo, quantus fieres Virronis amicus!
'da Trebio, pone ad Trebium. uis, frater, ab ipsis
ilibus?' o nummi, uobis hunc praestat honorem,
uos estis frater. dominus tamen et domini rex
si uis tu fieri, nullus tibi paruolus aula
luserit Aeneas nec filia dulcior illo.
iucundum et carum sterilis facit uxor amicum.
sed tua nunc Mycale pariat licet et pueros tres
in gremium patris fundat semel, ipse loquaci
gaudebit nido, uiridem thoraca iubebit
adferri minimasque nuces assemque rogatum,
ad mensam quotiens parasitus uenerit infans.
uilibus ancipites fungi ponentur amicis,
boletus domino, sed quales Claudius edit
ante illum uxoris, post quem nihil amplius edit.
Virro sibi et reliquis Virronibus illa iubebit
poma dari, quorum solo pascaris odore,
qualia perpetuus Phaeacum autumnus habebat,
credere quae possis subrepta sororibus Afris:
tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit
qui tegitur parma et galea metuensque flagelli
discit ab hirsuta iaculum torquere capella.
forsitan inpensae Virronem parcere credas.
hoc agit, ut doleas; nam quae comoedia, mimus
quis melior plorante gula? ergo omnia fiunt,
si nescis, ut per lacrimas effundere bilem
cogaris pressoque diu stridere molari.
tu tibi liber homo et regis conuiua uideris:
captum te nidore suae putat ille culinae,
nec male coniectat; quis enim tam nudus, ut illum
bis ferat, Etruscum puero si contigit aurum
uel nodus tantum et signum de paupere loro?

137 frater Paris. 8291 sicut coniecerat Marklandus, **fratres PΨ** **138 paruol-** ex **P** **140** del. Iahnius **141 mygale PS, migale Σ** **142 semel P, simul Ψ**

spes bene cenandi uos decipit. 'ecce dabit iam
semesum leporem atque aliquid de clunibus apri,
ad nos iam ueniet minor altilis.' inde parato
intactoque omnes et stricto pane tacetis.
ille sapit, qui te sic utitur. omnia ferre
si potes, et debes. pulsandum uertice raso
praebebis quandoque caput nec dura timebis
flagra pati, his epulis et tali dignus amico.

LIBER SECVNDVS

SATVRA VI

Credo Pudicitiam Saturno rege moratam
in terris uisamque diu, cum frigida paruas
praeberet spelunca domos ignemque laremque
et pecus et dominos communi clauderet umbra,
siluestrem montana torum cum sterneret uxor
frondibus et culmo uicinarumque ferarum
pellibus, haut similis tibi, Cynthia, nec tibi, cuius
turbauit nitidos extinctus passer ocellos,
sed potanda ferens infantibus ubera magnis
et saepe horridior glandem ructante marito.
quippe aliter tunc orbe nouo caeloque recenti
uiuebant homines, qui rupto robore nati
compositiue luto nullos habuere parentes.
multa Pudicitiae ueteris uestigia forsan
aut aliqua exstiterint et sub Ioue, sed Ioue nondum
barbato, nondum Graecis iurare paratis
per caput alterius, cum furem nemo timeret
caulibus ac pomis, et aperto uiueret horto.
paulatim deinde ad superos Astraea recessit
hac comite, atque duae pariter fugere sorores.
anticum et uetus est alienum, Postume, lectum
concutere atque sacri genium contemnere fulcri.
omne aliud crimen mox ferrea protulit aetas:

4 communi PΨ, **communis** Gaybacensis 2 et schol. Stat. Theb. I 586 **9 magnis** om. **P**, poteras *crassis* coll. XIII 163, nam *cra* post *era* facile excidere potuit **13 ue FOTU** Paris. 7906 sicut coniecerat Pithoeus, erasus **P**, **que AGLp** **18 ac Ψ**, **et P** aliique, quasi ordo sit *caulibus et pomis et aperto horto.* alterum *et* in *sed* mutauit Barthius **22 fulcri Ψ**, **pulchri PS**

uiderunt primos argentea saecula moechos.
conuentum tamen et pactum et sponsalia nostra
tempestate paras, iamque a tonsore magistro
pecteris, et digito pignus fortasse dedisti.
certe sanus eras. uxorem, Postume, ducis?
dic qua Tisiphone, quibus exagitere colubris.
ferre potes dominam saluis tot restibus ullam,
cum pateant altae caligantesque fenestrae,
cum tibi uicinum se praebeat Aemilius pons?
aut, si de multis nullus placet exitus, illud
nonne putas melius, quod tecum pusio dormit?
pusio, qui noctu non litigat, exigit a te
nulla iacens illic munuscula, nec queritur quod
et lateri parcas nec quantum iussit anheles.
sed placet Vrsidio lex Iulia, tollere dulcem
cogitat heredem, cariturus turture magno
mullorumque iubis et captatore macello.
quid fieri non posse putes, si iungitur ulla
Vrsidio? si moechorum notissimus olim
stulta maritali iam porrigit ora capistro,
quem totiens texit perituri cista Latini?
quid quod et antiquis uxor de moribus illi
quaeritur? o medici, nimiam pertundite uenam.
delicias hominis! Tarpeium limen adora
pronus et auratam Iunoni caede iuuencam,
si tibi contigerit capitis matrona pudici.
paucae adeo teretis uittas contingere dignae,

25 et alterum om. **PO** **28 ducis PATU, duces FGLO** **29 quibus** om. **P** et post *exagitare* spatium quinque litterarum reliquit **exagitere O** aliique, **exagitte** U, exagitare PΨ**, qua praesentis indicatiui forma pauci praeterquam in uerbis deponentibus usi sunt, Iuuenalis ne in his quidem **34** et **35 pusio Ψ** Probus Vallae, **pungio PSΣ** (scilicet scriptum fuerat *punsio*), **pugio F** **35 exagitatue P** **46 nimiam PFT, mediam Ψ** **50 teretis,* cereris PΨ.** *Cereris uittas contingere dignas* interpretantur matronas quae *festa piae Cereris annua* celebraturae *per nouem noctes uenerem tactusque uiriles in uetitis numerent*, Ouid. met. x 434 sq. : quasi uero hoc feminae pudendum sit et una cum oris impuritate ei exprobrari possit, quod intra nouem dies cum marito concubuerit. non minus absurde **Σ** *quae possunt sacerdotes Cereris esse.* manifestum est significari *uittas tenues, insigne pudoris*: uide Ouid. ex Pont. III 3 51 sq. *scripsimus haec illis quarum nec uitta pudicos | contingit crines nec stola longa pedes*

quarum non timeat pater oscula. necte coronam
postibus et densos per limina tende corymbos.
unus Hiberinae uir sufficit? ocius illud
extorquebis, ut haec oculo contenta sit uno.
magna tamen fama est cuiusdam rure †paterno
uiuentis. uiuat Gabiis, ut uixit in agro,
uiuat Fidenis, et agello cedo paterno.
quis tamen adfirmat nil actum in montibus aut in
speluncis? adeo senuerunt Iuppiter et Mars?
porticibusne tibi monstratur femina uoto
digna tuo? cuneis an habent spectacula totis
quod securus ames quodque inde excerpere possis?
chironomon Ledam molli saltante Bathyllo
Tuccia uesicae non imperat, Apula longum,
sicut in amplexu, subito et miserabile gannit.
attendit Thymele: Thymele tunc rustica discit.
ast aliae, quotiens aulaea recondita cessant
et uacuo clusoque sonant fora sola theatro,
atque a plebeis longe Megalesia, tristes
personam thyrsumque tenent et subligar Acci.
Vrbicus exodio risum mouet Atellanae
gestibus Autonoes, hunc diligit Aelia pauper.
soluitur his magno comoedi fibula, sunt quae
Chrysogonum cantare uetent, Hispulla tragoedo
gaudet; an expectas ut Quintilianus ametur?
accipis uxorem de qua citharoedus Echion
aut Glaphyrus fiat pater Ambrosiusque choraules.
longa per angustos figamus pulpita uicos,

52 tende Ψ, erasus **P**, **necte FTp** **55** requiritur uelut *rure Pedano* (qui Gabiis desertior atque Fidenis uicus erat), cum statim sequatur *agello paterno* diuerso sensu positum **58 nil PFOU, nihil AGLT**, ut solet Iuuenalis in altero semipede ante uocalem; hic tamen et XV 88 Pithoeanus sequendus uidetur propter numeros, VII 54 non item **63** *chironomo* Marcilius et Meursius **64 longum,* gannit PΨ** **65 subito PO** Brit. 15600, **subitum** Ψ **et** om. **O**, del. Dobraeus **gannit,* longum PΨ.** ordo est *longum et miserabile*: in uulgata scriptura *et* coniunctio abundat simul et desideratur **70 acci FLO** G.L.K. V p. 321 et VI p. 232, **acii A, accii GU, actii T, acne PS** (scilicet *acii* uisum est *acn*^{e}) **77 ue U** sicut coniecerat Hadr. Valesius

ornentur postes et grandi ianua lauro,
ut testudineo tibi, Lentule, conopeo
nobilis Euryalum aut murmillonem exprimat infans.
nupta senatori comitata est Eppia ludum
ad Pharon et Nilum famosaque moenia Lagi
prodigia et mores urbis damnante Canopo.
inmemor illa domus et coniugis atque sororis
nil patriae indulsit, plorantesque improba natos
utque magis stupeas ludos Paridemque reliquit.
sed, quamquam in magnis opibus plumaque paterna
et segmentatis dormisset paruula cunis,
contempsit pelagus: famam contempserat olim,
cuius aput molles minima est iactura cathedras.
Tyrrhenos igitur fluctus lateque sonantem
pertulit Ionium constanti pectore, quamuis
mutandum totiens esset mare. iusta pericli
si ratio est et honesta, timent pauidoque gelantur
pectore nec tremulis possunt insistere plantis:
fortem animum praestant rebus quas turpiter audent.
si iubeat coniunx, durum est conscendere nauem,
tunc sentina grauis, tunc summus uertitur aer:
quae moechum sequitur, stomacho ualet. illa maritum
conuomit, haec inter nautas et prandet et errat
per puppem et duros gaudet tractare rudentis.
qua tamen exarsit forma, qua capta iuuenta
Eppia? quid uidit propter quod ludia dici
sustinuit? nam Sergiolus iam radere guttur
coeperat et secto requiem sperare lacerto;
praeterea multa in facie deformia, sicut
attritus galeae mediisque in naribus ingens
gibbus et acre malum semper stillantis ocelli.

81 aut Ψ et supra scriptum **P**, om. **AU**, rasura unius litterae (**et** ut uidetur) in **O**, coniunctionem agnoscit **Σ** **82 eppia P, ippia Ψ** **91 aput** ex flor. Sang. **TU** **92** *sonorum* Bentleius, sed uide Val. Fl. IV 715 *Tyrrhenus* **103 iuuenta PAOU, iuuenta est FGLT** **104 Enpia P, Ippia Ψ** **108 galeae** Hadr. Valesius, **galea PΨ**. galeam gibbum inter nares natum atterentem miror: praeterea uitiose abundat *que* particula, siue *attritus galea in naribusque* coniungimus siue *attritus galea ingensque* **109 semper PAT, saepe Ψ**

sed gladiator erat. facit hoc illos Hyacinthos;
hoc pueris patriaeque, hoc praetulit illa sorori
atque uiro. ferrum est quod amant. hic Sergius idem
accepta rude coepisset Veiento uideri.
quid priuata domus, quid fecerit Eppia, curas?
respice riuales diuorum, Claudius audi
quae tulerit. dormire uirum cum senserat uxor
linquebat comite ancilla non amplius una,
ausa Palatino tegetem praeferre cubili
et nigrum flauo crinem abscondente galero
sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos.
intrauit calidum ueteri centone lupanar
et cellam uacuam atque suam, tunc nuda papillis
prostitit auratis titulum mentita Lyciscae
ostenditque tuum, generose Britannice, uentrem.
excepit blanda intrantis atque aera poposcit
[ac resupina iacens multorum absorbuit ictus].
mox lenone suas iam dimittente puellas
tristis abit, et quod potuit tamen ultima cellam
clausit, adhuc ardens rigidae tentigine uoluae,
et lassata uiris necdum satiata recessit,
obscurisque genis turpis fumoque lucernae
foeda lupanaris tulit ad puluinar odorem.
hippomanes carmenque loquar coctumque uenenum
priuignoque datum? faciunt grauiora coactae
imperio sexus minimumque libidine peccant.
'optima sed quare Censennia teste marito?'
bis quingena dedit. tanti uocat ille pudicam;

114 eppia PSU, ippia Ψ **119** ante **117** posuit Schurtzfleischius, **120** ante **118** ipse posui: minus bene sic uersus transponerentur, 119, 118, 120, 117. hic locus ut emendaretur tria prouidenda erant: primum ut *linquebat* minore interuallo obiectum suum sequeretur, deinde ut a perfecto *intrauit* quam longissime distineretur, tum ut remoueretur ingratum duorum uerborum asyndeton *praeferre sumere* **120 et FT** Seru. Aen. IV 698, **sed Ψ**, hoc in illud correctum **P**, *sic* Ribbeckius **123 prostitit PSO, constitit Ψ, constituit T**, de **U** nihil enotatum habeo **124** post **125** posuit Achaintrius **126** om. **PΨ**, 'in uetustis codicibus' post 128 inuenit Io. Cuspinianus, post 125 posuit Henninius. uersus Iuuenale non indignus sed uix necessarius **137 quingena PS** Paris. 7906, **quingenta Ψ**

nec pharetris Veneris macer est aut lampade feruet:
inde faces ardent, ueniunt a dote sagittae.
libertas emitur. coram licet innuat atque
rescribat; uidua est, locuples quae nupsit auaro.
'cur desiderio Bibulae Sertorius ardet?'
si uerum excutias, facies, non uxor amatur.
tres rugae subeant et se cutis arida laxet,
fiant obscuri dentes oculique minores,
'collige sarcinulas' dicet libertus 'et exi.
iam grauis es nobis et saepe emungeris. exi
ocius et propera.' sicco uenit altera naso.
interea calet et regnat poscitque maritum
pastores et ouem Canusinam ulmosque Falernas;
quantulum in hoc? pueros omnes, ergastula tota,
quodque domi non est, sed habet uicinus, ematur.
mense quidem brumae, cum iam mercator Iason
clausus, et armatis opstat casa candida nautis,
grandia tolluntur crystallina, maxima rursus
murrina, deinde adamans notissimus et Beronices
in digito factus pretiosior. hunc dedit olim
barbarus incestae *gestare* Agrippa sorori,
obseruant ubi festa mero pede sabbata reges
et uetus indulget senibus clementia porcis.
'nullane de tantis gregibus tibi digna uidetur?'
sit formonsa, decens, diues, fecunda, uetustos
porticibus disponat auos intactior omni
crinibus effusis bellum dirimente Sabina,
rara auis in terris nigroque simillima cycno:
quis feret uxorem cui constant omnia? malo,

146 dicet PO aliique, **dicit Ψ** **148** *cn propera* Ed. Muellerus **151** *enim hoc* Hermannus, uide XIV 73 **152 sed POTU, et AFGL** **153 cum Ψ, quo PA,** *quom* Hermannus, uide III 37 **iason Ψ, iasum PS** **156–215** om. **U** **156 murr-** ex **AFL** **158 gestare,* dedit hunc SΨ, dedit hoc P** flor. Sang. **O**; uide Verg. Aen. XII 211 *patribusque dedit gestare Latinis* et apud Iuuenalem XIV 29 sq. *ceras . . . ad moechum dat cisdem ferre cinaedis.* GESTARE cum propter praecedentes litteras CESTAE intercidisset, uersus explendi studio ridicule *incestae* a *sorori* diuellerunt **159 mero Ψ, nudo PO** **162 formonsa** ex **F** **166 feret PΨ, ferat L** Seru. Aen. III 518

malo †uenusinam quam te, Cornelia, mater
Gracchorum, si cum magnis uirtutibus adfers
grande supercilium et numeras in dote triumphos.
tolle tuum, precor, Hannibalem uictumque Syphacem
in castris et cum tota Carthagine migra.
'parce precor, Paean, et tu, dea, pone sagittas;
nil pueri faciunt, ipsam configite matrem'
Amphion clamat; sed Paean contrahit arcum.
extulit ergo greges natorum ipsumque parentem
dum sibi nobilior Latonae gente uidetur
atque eadem scrofa Niobe fecundior alba.
quae tanti grauitas, quae forma, ut se tibi semper
imputet? huius enim rari summique uoluptas
nulla boni, quotiens animo corrupta superbo
plus aloes quam mellis habet. quis deditus autem
usque adeo est, ut non illam quam laudibus effert
horreat inque diem septenis oderit horis?
quaedam parua quidem sed non toleranda maritis.
nam quid rancidius, quam quod se non putat ulla
formosam nisi quae de Tusca Graecula facta est,
de Sulmonensi mera Cecropis? omnia Graece:
[cum sit turpe magis nostris nescire Latine.]
hoc sermone pauent, hoc iram, gaudia, curas,
hoc cuncta effundunt animi secreta; quid ultra?
concumbunt Graece. dones tamen ista puellis:
tune etiam, quam sextus et octogensimus annus

172 dea pone Graeuius, **depone PΨ** Mai auct. class. III p. 57 **177 niobene P** Arou. **183 diem PAO, dies Ψ** **184** om. Gaybacensis 2 probante Heinrichio, qui 185 *numquid* scripsit **188** om. Gaybacensis 2, del. Barthius. ad *magis* editores audire uidentur *quam nescire Graece*, quae uerba unde peti possint non apparet; tum ceteris tacentibus uersum sic enarrat Heinrichius, *alles wird Griechisch verhandelt, da es doch, wie Cicero sagt, eher eine Schande ist nescire Latine*, et poetam respicere putat ad notum locum Cic. Brut. 140. at ibi longe aliud Cicero dixit, magis turpe esse nescire Latine quam praeclarum scire; de Graeco sermone et de eius ignorandi turpitudine ne uerbum quidem. haec tam aliena sententia quomodo Iuuenali mulieres Graece loqui solitas irridenti obuersari potuerit non intellego: lectori Graeculam de Tusca factam indignanti in mentem uenisse, quod apud Ciceronem legisset, Latine scire ciuis Romani proprium esse, non incredibile est, eumque *magis* ita posuisse ut audiri uellet *quam praeclarum scire Graece*

pulsat, adhuc Graece ? non est hic sermo pudicus
in uetula. quotiens lasciuum interuenit illud
ζωὴ καὶ ψυχή, modo sub lodice *fe*rendis
uteris in turba. quod enim non excitet inguen
uox blanda et nequam ? digitos habet. ut tamen omnes
subsidant pinnae, dicas haec mollius Haemo
quamquam et Carpophoro, facies tua conputat annos.
si tibi legitimis pactam iunctamque tabellis
non es amaturus, ducendi nulla uidetur
causa, nec est quare cenam et mustacea perdas
labente officio crudis donanda, nec illud
quod prima pro nocte datur, cum lance beata
Dacicus et scripto radiat Germanicus auro.
si tibi simplicitas uxoria, deditus uni
est animus, summitte caput ceruice parata
ferre iugum. nullam inuenies quae parcat amanti ;
ardeat ipsa licet, tormentis gaudet amantis
et spoliis ; igitur longe minus utilis illi
uxor, quisquis erit bonus optandusque maritus.
nil umquam inuita donabis coniuge, uendes
hac opstante nihil, nihil haec si nolet emetur.
haec dabit affectus : ille excludatur amicus
iam senior, cuius barbam tua ianua uidit.
testandi cum sit lenonibus atque lanistis
libertas et iuris idem contingat harenae,
non unus tibi riualis dictabitur heres.
' pone crucem seruo.' ' meruit quo crimine seruus
supplicium ? quis testis adest ? quis detulit ? audi ;

195 ferendis* (hoc est *ferelictis*), **relictis PΨ.** *li* pro *n* scriptum est in **frag.** Oxon. u. 9 *eupholio*, *ct* pro *d* in VIII 159 *unctus*. uerba lasciua, quibus quis **in turba** utitur, ea sub lodice relicta non sunt, sed in medium elata : quid quod **de uetula** plusquam octogenaria sermo est, quae propterea inducitur quia iam **nec** Graece concumbit nec Latine, ut eius in ore impudica uideantur uocabula quae puellis ueneri habilibus forsitan condonari possint ? idem dicit poeta quod **ante** eum Martialis X 68 5–8 *κύριέ μου, μέλι μου, ψυχή μου congeris usque | . . . lectulus has uoces nec lectulus audiat omnis | sed quem lasciuo strauit amica uiro.* particulae *enim* u. 196 positae quam uim editores inesse uelint nescio **213 nolet** Sang. D 236 871 aliique, **nollet PF, nolit Ψ** **214 excludetur** Gaybacensis 1 aliique **216** redit **U**

nulla umquam de morte hominis cunctatio longa est.'
'o demens, ita seruus homo est? nil fecerit, esto:
hoc uolo, sic iubeo, sit pro ratione uoluntas.'
imperat ergo uiro. sed mox haec regna relinquit
permutatque domos et flammea conterit; inde
auolat et spreti repetit uestigia lecti.
ornatas paulo ante fores, pendentia linquit
uela domus et adhuc uirides in limine ramos.
sic crescit numerus, sic fiunt octo mariti
quinque per autumnos, titulo res digna sepulcri.
desperanda tibi salua concordia socru.
illa docet spoliis nudi gaudere mariti,
illa docet missis a corruptore tabellis
nil rude nec simplex rescribere, decipit illa
custodes aut aere domat; tunc corpore sano
aduocat Archigenen onerosaque pallia iactat.
abditus interea latet et secretus adulter
inpatiensque morae silet et praeputia ducit.
scilicet expectas ut tradat mater honestos
atque alios mores quam quos habet? utile porro
filiolam turpi uetulae producere turpem.
nulla fere causa est in qua non femina litem
mouerit. accusat Manilia, si rea non est.
conponunt ipsae per se formantque libellos,
principium atque locos Celso dictare paratae.
endromidas Tyrias et femineum ceroma
quis nescit, uel quis non uidit uulnera pali,
quem cauat adsiduis rudibus scutoque lacessit
atque omnes implet numeros dignissima prorsus
Florali matrona tuba, nisi si quid in illo

222 fecerit PΨ, feceris GO, fecerat U **235 tunc PΨ, aut O**, recte opinor *tum* restituit Ribbeckius, qui XI 110 et XIII 40 eodem modo corrigere oblitus est **237 et** om. **P** *arcessitus* Henninius, *accersitus* Marshallus **238** *hic uersiculus in quibusdam codicibus non est, inquit Probus* Valla **morae Ψ, mora PS silet PO** aliique, **pauet (pallet F) Ψ**, *metuit* **Σ**: neutrum aptissimum uidetur **discit GT** **240 atque PSALOU, aut FGT** **247 uel PAU, aut FGOT**, de **L** siletur **248 rudibus F** et ut uidetur **P** sicut coniecerat Lipsius, **sudibus Ψp, su*dibus T** **250** *in imo* Scholtius

pectore plus agitat ueraeque paratur harenae ?
quem praestare potest mulier galeata pudorem,
quae fugit a sexu, uires amat ? haec tamen ipsa
uir nollet fieri, nam quantula nostra uoluptas !
quale decus, rerum si coniugis auctio fiat,
balteus et manicae et cristae crurisque sinistri
dimidium tegimen ! uel, si diuersa mouebit
proelia, tu felix ocreas uendente puella.
hae sunt quae tenui sudant in cyclade, quarum
delicias et panniculus bombycinus urit ?
aspice quo fremitu monstratos perferat ictus
et quanto galeae curuetur pondere, quanta
poplitibus sedeat quam denso fascia libro,
et ride positis scaphium cum sumitur armis.
dicite uos, neptes Lepidi caeciue Metelli
Gurgitis aut Fabii, quae ludia sumpserit umquam
hos habitus, quando ad palum gemat uxor Asyli.
semper habet lites alternaque iurgia lectus
in quo nupta iacet ; minimum dormitur in illo.
tum grauis illa uiro, tunc orba tigride peior,
cum simulat gemitus occulti conscia facti,
aut odit pueros aut ficta paelice plorat,
uberibus semper lacrimis semperque paratis
in statione sua atque expectantibus illam,
quo iubeat manare modo. tu credis amorem,
tu tibi tunc, uruca, places fletumque labellis
exorbes, quae scripta et quot lecture tabellas
si tibi zelotypae retegantur scrinia moechae !
sed iacet in serui complexibus aut equitis. dic,
dic aliquem sodes hic, Quintiliane, colorem.

251 agitat Ψ, **agitet PS,** erasus **U** **252 seruare** schol. Luc. VIII 76 **256 tunicae** Seru. Aen. X 496 **259 haec** Arou. **F,** quam formam VI 569 exhibet **T,** 592 **PSGO,** VIII 224 **U,** ut nullo loco teste careat **264 ride PAFLU, ridet GOT** **270 tum U, tunc** Ψ, **cum PA** **274 expectantibus PAU, spectantibus** Ψ **276 tunc uruca S** Arou. **F** et (**nc** in ras.) **P, tum curuca G, tunc c. LU, tu c. O, cum c. A, cum curua ca T** **277 lecture** Ψ, **lecturae** Arou., **lectura P** **278 retegantur . . . moechae** Ψ, **legantur . . . moechi P** flor. Sang. **280 hic PΣ** Brit. 15600 Laur. XXXIV 42, **dic** Ψ

haeremus. dic ipsa. 'olim conuenerat' inquit
'ut faceres tu quod uelles, nec non ego possem
indulgere mihi. clames licet et mare caelo
confundas, homo sum.' nihil est audacius illis
deprensis; iram atque animos a crimine sumunt.
unde haec monstra tamen, uel quo de fonte, requiris?
praestabat castas humilis fortuna Latinas
quondam, nec uitiis contingi parua sinebant
tecta labor somnique breues et uellere Tusco
uexatae duraeque manus ac proximus urbi
Hannibal et stantes Collina turre mariti.
nunc patimur longae pacis mala, saeuior armis
luxuria incubuit uictumque ulciscitur orbem.
nullum crimen abest facinusque libidinis, ex quo
paupertas Romana perit. hinc fluxit ad istos
et Sybaris collis, hinc et Rhodos et Miletos
atque coronatum et petulans madidumque Tarentum.
prima peregrinos obscaena pecunia mores
intulit, et turpi fregerunt saecula luxu
diuitiae molles. quid enim uenus ebria curat?
inguinis et capitis quae sint discrimina nescit
grandia quae mediis iam noctibus ostrea mordet,
cum perfusa mero spumant unguenta Falerno,
cum bibitur concha, cum iam uertigine tectum
ambulat et geminis exsurgit mensa lucernis.
i nunc et dubita qua sorbeat aera sanna
Tullia, quid dicat notae collactea Maurae
Maura, Pudicitiae ueterem cum praeterit aram.
noctibus hic ponunt lecticas, micturiunt hic
effigiemque deae longis siphonibus implent

285 a Ψ Gelasius papa epist. de luperc. Mign. patrol. uol. LIX p. 114 C, **om. P** Arou., **e** Paris. 7906, *uiresque a crimine sumit* Cypr. hept. gen. 1200, *animos de crimine sumunt* Dracont. laud. dei III 462 et Orest. trag. 234 **287 seruabat** Augustinus epist. 138 3 16, schol. Luc. I 550 **288 sinebant P, sinebat** Ψ **295 istos U** Laur. XXXIV 42 sicut coniecerat Nogarola, **istros** Ψ, **histros A, indos P** Arou., **ismos** Brit. 15600 inter **295** et **296** excidisse uidetur uersus cuius clausula fuerit *Corinthos* **304 uertice P** Arou. **306 inunget PS** **307** om. **P** Arou. aliique, post **308** ponunt Gaybacensis 2 aliique probante Maduigio, quod uerum uidetur

inque uices equitant ac Luna teste mouentur,
inde domos abeunt: tu calcas luce reuersa
coniugis urinam magnos uisurus amicos.
nota bonae secreta deae, cum tibia lumbos
incitat et cornu pariter uinoque feruntur
attonitae crinemque rotant ululantque Priapi
maenades. o quantus tunc illis mentibus ardor
concubitus, quae uox saltante libidine, quantus
ille meri ueteris per crura madentia torrens!
lenonum ancillas posita Saufeiia corona
prouocat et tollit pendentis praemia coxae,
ipsa Medullinae fluctum crisantis adorat.
palma inter dominas: uirtus natalibus aequa.
nil ibi per ludum simulabitur, omnia fient
ad uerum, quibus incendi iam frigidus aeuo
Laomedontiades et Nestoris hirnea possit.
tunc prurigo morae inpatiens, tum femina simplex,
ac pariter toto repetitus clamor ab antro
'iam fas est, admitte uiros.' iam dormit adulter,
illa iubet sumpto iuuenem properare cucullo;
si nihil est, seruis incurritur; abstuleris spem
seruorum, uenit et conductus aquarius; hic si
quaeritur et desunt homines, mora nulla per ipsam
quo minus imposito clunem summittat asello.
atque utinam ritus ueteres et publica saltem
his intacta malis agerentur sacra; sed omnes
nouerunt Mauri atque Indi quae psaltria penem

316 ululantque priapi PS, ululante priapo Ψ **320 saufeia Σ,** (posita) **s aut feta P, aut feta S, aufega F, laufeia O, laufela AGU** et ex corr. **T, laufella L, lanfella** Burn. 192, uide IX 117 **321 et tollit Ψ, attollit P,** *ac tollit* Hadr. Valesius **322 fluctum PSAF, fructum GTU, frictum LO**
323 palma PS, palmam Ψ **aequa P, aequat Ψ.** dominae, quippe quarum uirtus natalibus non inferior sit, facile uincunt ancillas **326** *hirnea* quo sensu dicatur et per se patet et ex Mart. III 24 9, ubi *hirnea* idem significat quod u. 5 *testiculos.* scilicet mutatis nominibus Nestori dici potest quod Ligeae uetulae dixit idem Martialis X 90 7 sq.; uide etiam I 92 11. plura dicam ad XI 168
327 tum P, tunc Ψ **328 ac P** Arou., **et Ψ, it U** **pariter toto PAGLU, toto pariter FOT** **329 iam dormit** Pithoeus, **si iam dormit PS, dormitat Ψ** Prisc. G.L.K. II p. 404, *si adulter dormitat* **Σ,** fortasse subest lacuna huiusmodi, *uiros* ⏑⏑–⏑⏑– – | –⏑⏑–⏑⏑– *si iam dormitat adulter* **332 uenit et P, ueniet Ψ**

maiorem quam sunt duo Caesaris Anticatones
illuc, testiculi sibi conscius unde fugit mus,
intulerit, ubi uelari pictura iubetur
quaecumque alterius sexus imitata figuras.
et quis tunc hominum contemptor numinis, aut quis
simpuuium ridere Numae nigrumque catinum
et Vaticano fragiles de monte patellas
ausus erat? sed nunc ad quas non Clodius aras?
[audio quid ueteres olim moneatis amici,
'pone seram, cohibe.' sed quis custodiet ipsos
custodes? cauta est et ab illis incipit uxor.]
iamque eadem summis pariter minimisque libido,
nec melior silicem pedibus quae conterit atrum
quam quae longorum uehitur ceruice Syrorum.
ut spectet ludos, conducit Ogulnia uestem,
conducit comites, sellam, ceruical, amicas,
nutricem et flauam, cui det mandata, puellam.
haec tamen argenti superest quodcumque paterni
leuibus athletis et uasa nouissima donat.
multis res angusta domi, sed nulla pudorem
paupertatis habet nec se metitur ad illum
quem dedit haec posuitque modum. tamen utile quid sit
prospiciunt aliquando uiri, frigusque famemque
formica tandem quidam expauere magistra:
prodiga non sentit pereuntem femina censum.
ac, uelut exhausta recidiuus pullulet arca

339 illuc testiculi Ψ, illud testiculis PS unde Ψ, inde P 341 figuras P Arou., **figura est FGO, figuram est ALTU 343 simpuuium ΣΨ, simpulum PS que P** flor. Sang. **U, ue Ψ 345 clodius PS** Burn. 192, **claudius Σ** Arou. **Ψ 346–348** utpote ex fragmenti Oxoniensis uersibus 30–34 contractos del. M. Maasius **347 cohibe Ψ, prohibe P 353 conducunt** G.L.K. VI p. 231 **359** *tamen* ad *aliquando* pertinet, non ad praecedentia refertur: uide e.c. Caes. b.c. III 51 5 *neque proelio decertare uoluit, quae res tamen fortasse aliquem reciperet casum* **363 recidiuus** duo Rupertii ad pullulandi uerbum accommodatissime (Seru. Aen. X 58 *recidiua, renascentia. tractus autem sermo est ab arboribus, quae taleis sectis pullulant*), **reuidius G, rediuiuus PΨ**, quod ne tum quidem aptissimum esset si pro eo quod est *reuiuiscens* Latine diceretur: atqui non dicitur, nam multum falluntur qui *rediuiuum senem* Sen. exc. contr. III 4 intellegunt a mortuis excitatum. *rediuiua* pro *recidiua* cod. Romanus Verg. Aen. X 58, item Silii libri plerique I 106, cod. Etruscus Sen. Tro. 472, duo libri Claud. XLIV 66, unus Auson. grat. act. 33, quibus exemplis plura addi possunt

nummus et e pleno tollatur semper aceruo,
non umquam reputant quanti sibi gaudia constent.
in quacumque domo uiuit luditque professus
obscenum, tremula promittit et omnia dextra,
inuenies omnis turpes similesque cinaedis.
his uiolare cibos sacraeque adsistere mensae
permittunt, et uasa iubent frangenda lauari
cum colocyntha bibit uel cum barbata chelidon.
purior ergo tuis laribus meliorque lanista,
in cuius numero longe migrare iubetur

364 tollatur semper PA, semper tollatur Ψ **365** *hic uersus in quibusdam non est, ut inquit Probus* Valla **umquam Ψ, numquam T, nunqua F, nusquam P,** *usquam* Buechelerus ; at praecessit 360 *aliquando,* 361 *tandem* **reputant P** Brit. 15 B XII, **reputunt U, repetunt Ψ** **sibi PU** aliique et ex corr. **A, sua Ψ** inter **365** et **366** uersus XXXIV solus seruauit **O**

2 tremula promittit et,* et tremula promittit O. item semel Martialis *et* tertio loco posuit IX 59 12, secundo bis terue ipse Iuuenalis, uelut VI 422, XV 20 ; ad primum retraxit librarius de metro securus, quemadmodum XIII 86 ex *sunt in fortunae qui casibus omnia ponant* in libris plerisque factum est *sunt qui in fortunae,* ut inserendum esset *iam,* et XIV 20 in ipso Pithoeano pro *tota cohors tamen* legitur *tota tamen cohors,* item in eodem VIII 66, quod omnium simillimum est, *et trito* pro *trito et.* minus probabiliter *promittit* in *promittens* mutaretur. de *promittit omnia* uide Maneth. IV 311 *παμπαθέασ, στομάτεσσιν ὀπνιομένουσ, γονοπώτασ,* V 283 *λάγνουσ καὶ παντοπαθεῖσ,* de *tremula dextra* uersum 24 et locum a Postgatio adlatum Claud. in Eutr. I 365–370. ceterum ita uersus interpunxi ut *quacumque* relatiuum esset ; alii post *dextra* plenam distinctionem ponunt, incondita oratione, sententia aperte falsa **5** *frangenda.* Mart. XII 74 10 *frangendus fuerit si tibi, Flacce, calix,* anth. Pal. XI 39 *ἐχθέσ μοι συνέπινε γυνή, περὶ ἧσ λόγοσ ἔρρει | οὐχ ὑγιήσ· παῖδεσ, θραύσατε τὰσ κύλικασ* **6** *colocynthae* nomine os impurum significari perspicuum est ; ac pro ore cunnilingi colocyntham siue *σικύαν* poni posse colligitur ex eis quae de cucurbitae usu medico ab Hippocrate tradita sunt ed. Foes. p. 263 16 *ταύτῃ χρὴ σικύην ἐμποιῆσαι ἐσ τὴν μήτρην,* 581 37 *ἐνθέσθω ἐσ τὸ αἰδοῖον τὸ ἄκρον τῆσ σικύησ ὡσ ἐσωτάτω,* 680 43 *ἡ γυνὴ ἀμφικαθεζέσθω περὶ τὴν βάλανον τῆσ σικύησ, τὸ αἰδοῖον ποιήσασα ὁκοῖον δεῖ.* uerum cum huic loco cunnilingi mentio minus apta uideatur quam fellatoris (uide tamen Mart. XII 38, ubi cunnilingus, cum non futuat, marito timendus esse negatur) fortasse alia quaerenda est explicatio. unum moneo, falli qui Plinium n.h. XIX 17 cucurbitas pro matellis in usu fuisse narrare dicunt *barbata chelidon* cunnus est ; uide Suid. *λέγεται χελιδὼν καὶ τῶν γυναικῶν τὸ μόριον* (quam uocabuli significationem tangit Aristophanes Lys. 770–7), Priap. 12 10–14 *iube latere | scissa sub tunica stolaque rufa, | ut semper solet, et timere lucem, | qui tanto patet indecens hiatu, | barbato macer eminente naso,* Mart. X 90 1–10 *quid uellis uetulum, Ligea, cunnum? | . . . noli | barbam uellere mortuo leoni* ; hic autem per translationem ponitur pro ore fellatoris

psellus ab euphono. quid quod nec retia turpi
0 10 iunguntur tunicae, nec cella ponit eadem
munimenta umeri †pulsatamque arma tridentem
qui nudus pugnare solet? pars ultima ludi
accipit has animas aliusque in carcere neruos;
sed tibi communem calicem facit uxor et illis
0 15 cum quibus Albanum Surrentinumque recuset
flaua ruinosi lupa degustare sepulchri.
horum consiliis nubunt subitaeque recedunt,
his languentem animum †seruant et seria uitae,

9 psellus,* psillus O **euphono,*** item Plattius, **eupholio O** ψελλὸσ qui est, *ἀνανδροσ* haberi solet, Plat. Gorg. p. 485 c *ὅταν ἀνδρὸσ ἀκούσῃ τισ ψελλιζομένου . . . φαίνεται . . . ἀνανδρον*, Phaed. append. Perott. 8 2 sq. *fracte loquendo . . . famam cinaedi traxerat certissimam*; itaque contrariae significationis uocem *εὔφωνοσ* poeta pro *ἀνδρεῖοσ* posuisse uidetur. in Graecis uocabulis haerendum non esse ostendit *chironomunta* v 121 positum **10** *tunicae.* collatis cum hoc loco II 143 et VIII 207 effici uidetur tunicam in retiario pro impudicitiae indicio habitam esse, hoc crimine caruisse qui tantum subligaculo indutus pugnaret. uide etiam Senecam ad 12 sq. adlatum. **11** dupliciter soloecus est; neque enim aut *tridens* femininum est aut nudum nomen *arma* sic per appositionem adiungi potest. scribendum arbitror *pulsata ⟨hasta⟩mque*, uide Prisc. G.L.K. I p. 343 *lectum est tridenti hasta et telo*, Val. Fl. I 641 *trifida Neptunus in hasta*, Sil. XVII 242 *telo molitus . . . tridenti*

12 *nudus*, subligatus, quales fere in monumentis conspiciuntur retiarii. hoc dicit, tunicati retiarii contactum ceteros fugere ac ne retia quidem galeros fuscinas una collocare **12 13** interpunxi. Sen. nat. quaest. VII 31 3 *cotidie comminiscimur, per quae uirilitati fiat iniuria, ut traducatur, quia non potest exui: alius genitalia excidit, alius in obscenam partem ludi fugit et locatus ad mortem infame armaturae genus* (sic scribo pro *armatur egenus*) *etiam in quo morbum suum exerceat legit.* non alienum uidetur in transitu emendare Petron. 9 *non taces, inquit, gladiator obscene, quem de ruma* (*ruina* libri) *harena dimisit?*

13 has,* item Owenus et Buechelerus, **as O** **aliusque,* aliosque O.** VIII 177 sq. *communia pocula, lectus | non alius cuiquam, nec mensa remotior ulli*

neruos nom. sing., ut X 136 *captiuos* et XIII 50 *toruos* **P**, VIII 100 *aceruos* duo tresue **15 recuset** Plattius, **recusat O.** XIV 134 *inuitatus ad haec aliquis de ponte negabit* **18** *c'est à eux qu'elles réservent la langueur de leur âme* S. Reinachius, *per costoro serbano i languori del loro animo* F. Ramorinus, *for these alone they reserve their moments of ennui* R. Ellisius, ut iam quattuor linguis nihil dictum sit. nihil est enim animi languorem seruare alteri, neque umquam cuiquam contigit ut tam praeclaram artem consequeretur, beatus sane futurus idemque ceteris hominibus formidulosus. *seruant* aut in *soluunt* (quod sibi quoque in mentem uenisse mihi scribit Postgatius) aut in *releuant* mutandum censeo, ut *his* ablatiuus sit, horum ope; nam etsi alio sensu animus, alio seria uitae soluuntur releuanturque, dixit tamen Homerus Latinus 685 *curasque animosque resoluunt* et Lygdamus Tib. III 3 21 *non opibus mentes hominum curaeque leuantur* eadem significatione qua Manilius IV 12 *soluite, mortales, animos curasque leuate*

his clunem atque latus discunt uibrare magistris,
quicquid praeterea scit qui docet. haud tamen illi
semper habenda fides: oculos fuligine pascit
distinctus croceis et reticulatus adulter.
suspectus tibi sit, quanto uox mollior et quo
saepius in teneris haerebit dextera lumbis.
hic erit in lecto fortissimus; exuit illic
personam docili Thais saltata Triphallo.
quem rides? aliis hunc mimum! sponsio fiat:
purum te contendo uirum, contendo: fateris,
an uocat ancillas tortoris pergula? noui
consilia et ueteres quaecumque monetis amici,
'pone seram, cohibe.' sed quis custodiet ipsos
custodes, qui nunc lasciuae furta puellae
hac mercede silent? crimen commune tacetur.
prospicit hoc prudens et ab illis incipit uxor.
sunt quas eunuchi inbelles ac mollia semper
oscula delectent et desperatio barbae
et quod abortiuo non est opus. illa uoluptas
summa tamen, quom iam calida matura iuuenta
inguina traduntur medicis, iam pectine nigro.
ergo expectatos ac iussos crescere primum
testiculos, postquam coeperunt esse bilibres,
tonsoris damno tantum rapit Heliodorus.

25 lecto Postgatius, **tecto O** **26** aut *exuit personam Thais* pro *Thais, quae nihil nisi persona est, exuitur* positum est, quod loquendi genus ad Manil. I 539 illustraui adlatis exemplis quale est Prop. IV 11 31 *altera maternos exaequat turba Libones* (id est altera turba, materni Libones, Scipionibus paternis exaequatur), aut *Thais saltata Triphallo* pro *Triphallus qui Thaida saltauit* accipiendum est, quemadmodum Verg. Aen. XI 268 *deuictam Asiam subsedit adulter* pro *deuictorem Asiae*, Ouid. trist. I 9 10 *nullus ad amissas ibit amicus opes* pro *eum qui opes amiserit* **27** interpunxi **31 cohibe Ψ** uersu 347, **cohibes** hic **O** **custodiet PΨ** u. 347, **custodiat** hic **O** **32 33 qui nunc . . . tacetur** adfert **Σ** ad 348. ceterum Buechelero (Mus. Rhen. an. 1899 pp. 484–8) et Friedlaendero (Deutsche Litteraturzeitung an. 1903 pp. 1346 sq.), Iuuenalis editoribus huius aetatis celeberrimis eisdemque interpolationum patientissimis, hi XXXIV uersus, quia ipsi eos non expediebant, subditiui uisi sunt; quod ne ex hominum memoria excidat, quantum potero, perficiam **369 quom** Ribbeckius, uide III 37, **quod PΨ**, *quando calida* Schraderus **371 expectatos Ψ, spectatos P** metro uix patiente. idem mendum VI 274 et fortasse VII 22 **373 damno tantum P, tantum damno Ψ**

373A mangonum pueros uera ac miserabilis urit
373B debilitas, follisque pudet cicerisque relicti.
conspicuus longe cunctisque notabilis intrat
375 balnea nec dubie custodem uitis et horti
prouocat a domina factus spado. dormiat ille
cum domina; sed tu iam durum, Postume, iamque
tondendum eunucho Bromium committere noli.
si gaudet cantu, nullius fibula durat
380 uocem uendentis praetoribus. organa semper
in manibus, densi radiant testudine tota
sardonyches, crispo numerantur pectine chordae
quo tener Hedymeles operas dedit: hunc tenet, hoc se
solatur, gratoque indulget basia plectro.
385 quaedam de numero Lamiarum ac nominis Appi
et farre et uino Ianum Vestamque rogabat,
an Capitolinam deberet Pollio quercum
sperare et fidibus promittere. quid faceret plus
aegrotante uiro, medicis quid tristibus erga
390 filiolum? stetit ante aram nec turpe putauit
pro cithara uelare caput dictataque uerba
pertulit, ut mos est, et aperta palluit agna.
dic mihi nunc, quaeso, dic, antiquissime diuum,
respondes his, Iane pater? magna otia caeli;
395 non est, quod uideo, non est quod agatur aput uos.
haec de comoedis te consulit, illa tragoedum
commendare uolet, uaricosus fiet haruspex.
sed cantet potius quam totam peruolet urbem
audax et coetus possit quae ferre uirorum
400 cumque paludatis ducibus praesente marito
ipsa loqui recta facie siccisque mamillis.
haec eadem nouit quid toto fiat in orbe,
quid Seres, quid Thraces agant, secreta nouercae
et pueri, quis amet, quis diripiatur adulter;

inter **373** et **374** duos uersus solus seruauit **O** **385 appi ΣF, api P, alti Ψ,** *Aeli* **N. Heinsius** **386 et f. PA, cum f. Ψ** **395 quod u. PT, ut u. Ψ** **aput ex PU** **404 diripiatur PS, dicipiatur U, decipiatur Ψ**

dicet quis uiduam praegnatem fecerit et quo
mense, quibus uerbis concumbat quaeque, modis quot.
instantem regi Armenio Parthoque cometen
prima uidet, famam rumoresque illa recentis
excipit ad portas, quosdam facit; isse Niphaten
in populos magnoque illic cuncta arua teneri
diluuio, nutare urbes, subsidere terras,
quocumque in triuio cuicumque est obuia, narrat.
nec tamen id uitium magis intolerabile quam quod
uicinos humiles rapere et concidere loris
†exortata solet. nam si latratibus alti
rumpuntur somni 'fustes huc ocius' inquit
'adferte' atque illis dominum iubet ante feriri,
deinde canem. grauis occursu, taeterrima uultu
balnea nocte subit, conchas et castra moueri
nocte iubet, magno gaudet sudare tumultu,
cum lassata graui ceciderunt bracchia massa
callidus et cristae digitos inpressit aliptes
ac summum dominae femur exclamare coegit.
conuiuae miseri interea somnoque fameque
urguentur. tandem illa uenit rubicundula, totum
oenophorum sitiens, plena quod tenditur urna
admotum pedibus, de quo sextarius alter
ducitur ante cibum rabidam facturus orexim,
dum redit et loto terram ferit intestino.
marmoribus riui properant, aurata Falernum
peluis olet; nam sic, tamquam alta in dolia longus
deciderit serpens, bibit et uomit. ergo maritus
nauseat atque oculis bilem substringit opertis.

407 cometem P, item 409 *Niphatem*, utrobique obsequente Buechelero: superest ut eadem auctoritate VII 87 recipiatur *Agauem* **410 arua Ψ, arma P** **413 quod Ψ, quae P**, *quo* Schraderus. *quae* ex Pithoeano auide arrepto editores unam paragraphen in duas particulas discerpserunt, quarum alteri finis, alteri principium deest. nam quae *nocte* demum balnea subit (u. 419) quid luce egerit scire cupimus; et apparet quae uu. 413–33 narrantur eandem *audaciam* redolere quae u. 399 commemorata est **415 exortata P** Paris 9345, **exhortata** cod. Vallae, **exarata G, exorata Ψ**, *rogata* **Σ** **429 et loto terram P** aliique, **et terram loto O, et luto terram A, et terram luto Ψ, terramque luto F** **430 aurata PS, aut lata Ψ**

illa tamen grauior quae cum discumbere coepit
laudat Vergilium, perituraе ignoscit Elissae,
committit uates et comparat, inde Maronem
atque alia parte in trutina suspendit Homerum.
cedunt grammatici, uincuntur rhetores, omnis
turba tacet, nec causidicus nec praeco loquetur,
altera nec mulier: uerborum tanta cadit uis,
tot pariter pelues ac tintinnabula dicas
pulsari. iam nemo tubas, nemo aera fatiget;
una laboranti poterit succurrere Lunae.
inponit finem sapiens et rebus honestis;
nam quae docta nimis cupit et facunda uideri
crure tenus medio tunicas succingere debet,
caedere Siluano porcum, quadrante lauari.
non habeat matrona, tibi quae iuncta recumbit,
dicendi genus, aut curuum sermone rotato
torqueat enthymema, nec historias sciat omnes,
sed quaedam ex libris et non intellegat. odi
hanc ego quae repetit uoluitque Palaemonis artem
seruata semper lege et ratione loquendi
ignotosque mihi tenet antiquaria uersus
nec curanda uiris. opicae castiget amicae
uerba: soloecismum liceat fecisse marito.
nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
cum uirides gemmas collo circumdedit et cum
auribus extentis magnos commisit elenchos.
intolerabilius nihil est quam femina diues.
†interea foeda aspectu ridendaque multo
pane tumet facies aut pinguia Poppaeana

442 nemo aera P, atque aera Ψ **455 uiris ΣΨ, mihi P** interpunxi: uulgo continuant. opicae alicuius amicae uerba uiris curanda esse cui in mentem uenire potuit? haec *nec curanda uiris* (id est, aliasque res uirorum cura indignas) sic superioribus adiecta sunt ut Ouid. her. VI 93 *et quae nescierim melius.* quamquam haud scio an uerius sit quod Postgatius mecum communicauit *haec* (ita unus Rupertii) *curanda uiris?* **castiget** Ribbeckius, **castigat PΨ** **459 extentis PAU, extensis Ψ**, uide XII 5 et 68 **460** del. Paldamus **461–463** post **466** posuit Maduigius, lacunam ante **461** statuit Guil. Schulzius; fortasse scribendum est *diues* | *in terris. foeda* collatis VIII 37, X 279, XIII 126, Mart. X 32 6, Prop. II 17 9, Hor. epist. II 2 157

spirat et hinc miseri uiscantur labra mariti.
(ad moechum lota ueniunt cute. quando uideri
uult formonsa domi? moechis foliata parantur,
his emitur quidquid graciles huc mittitis Indi.)
tandem aperit uultum et tectoria prima reponit,
incipit agnosci, atque illo lacte fouetur
propter quod secum comites educit asellas
exul Hyperboreum si dimittatur ad axem.
sed, quae mutatis inducitur atque fouetur
tot medicaminibus coctaeque siliginis offas
accipit et madidae, facies dicetur an ulcus?
est pretium curae penitus cognoscere toto
quid faciant agitentque die. si nocte maritus
auersus iacuit, periit libraria, ponunt
cosmetae tunicas, tarde uenisse Liburnus
dicitur et poenas alieni pendere somni
cogitur, hic frangit ferulas, rubet ille flagello,
hic scutica; sunt quae tortoribus annua praestent.
uerberat atque obiter faciem linit, audit amicas
aut latum pictae uestis considerat aurum
et caedit, longi relegit transuersa diurni
et caedit, donec lassis caedentibus 'exi'
intonet horrendum iam cognitione peracta.
praefectura domus Sicula non mitior aula.
nam, si constituit solitoque decentius optat
ornari et properat iamque expectatur in hortis
aut aput Isiacae potius sacraria lenae,
disponit crinem laceratis ipsa capillis
nuda umeros Psecas infelix nudisque mamillis.
'altior hic quare cincinnus?' taurea punit

465 formonsa ex **PF** **466 huc ΣΨ, hic PS, hunc F** **469** *educet* Iahnius, praestat *educat* **473 accipit et madidae facies Ψ, accipit et facies madidae alii, accipite facies madidae P** **474 pretium curae PFOU, pretium T** qui post finem uersus rasuram habet, **operae pretium AGL** **cognoscere Ψ, cognitur cognoscere P** **479 flagello PG** aliique, **flagellis Ψ** **486 praefectura PSF** aliique, **perfectura A, profectura Ψ** **domus P** aliique, **domos U, domo Ψ** **489 aput** ex **PU** **490 disponit PSΣAGU, componit FLOT** **491 humeros A** aliique, **umero** uel **humero PSΨ**, *nudo umero* Rupertius

continuo flexi crimen facinusque capilli.
quid Psecas admisit? quaenam est hic culpa puellae,
si tibi displicuit nasus tuus? altera laeuum
extendit pectitque comas et uoluit in orbem.
est in consilio materna admotaque lanis
emerita quae cessat acu; sententia prima
huius erit, post hanc aetate atque arte minores
censebunt, tamquam famae discrimen agatur
aut animae: tanta est quaerendi cura decoris.
tot premit ordinibus, tot adhuc conpagibus altum
aedificat caput, Andromachen a fronte uidebis:
post minor est, credas aliam. cedo, si breue parui
sortita est lateris spatium, breuiorque uidetur
uirgine Pygmaea nullis adiuta coturnis,
et leuis erecta consurgit ad oscula planta.
nulla uiri cura interea nec mentio fiet
damnorum. uiuit tamquam uicina mariti,
hoc solo propior, quod amicos coniugis odit
et seruos, grauis est rationibus. ecce furentis
Bellonae matrisque deum chorus intrat et ingens
semiuir, obscaeno facies reuerenda minori,
mollia qui rapta secuit genitalia testa
iam pridem, cui rauca cohors, cui tympana cedunt
plebeia et Phrygia uestitur bucca tiara.
grande sonat metuique iubet Septembris et austri
aduentum, nisi se centum lustrauerit ouis
et xerampelinas ueteres donauerit ipsi,
ut quidquid subiti et magni discriminis instat
in tunicas eat et totum semel expiet annum.
hibernum fracta glacie descendet in amnem,

495 *laeuum* et *orbem* coniungenda sunt: uide VIII 58 sq. *plurima . . . uictoria*, 207 sq. *aurea . . . spira*, X 41 sq. *publicus . . . seruus*, XI 140 sq. *lautissima . . . cena*, quaeque ex aliis scriptoribus ad Manil. I 269 attuli **501 tanta PΣFG, tanti Ψ** **504** *breue* hoc uersu et insequenti *breuior* Iuuenalem posuisse uix credibile est; quod idem sentio de duplici *deformem* X 191 et 192, sicut de *summi* bis posito II 104 et 105 **511 grauis est ALOU, grauis T, graues F, graui PG,** unde Buechelerus *grauior*, quasi uicinarum quoque sumptus aliqua ex parte marito tolerandi sint **518 nisi Ψ, si F,** om. **P**

ter matutino Tiberi mergetur et ipsis
uerticibus timidum caput abluet, inde superbi
totum regis agrum nuda ac tremibunda cruentis
erepet genibus; si candida iusserit Io,
ibit ad Aegypti finem calidaque petitas
a Meroe portabit aquas, ut spargat in aede
Isidis, antiquo quae proxima surgit ouili;
credit enim ipsius dominae se uoce moneri.
en animam et mentem cum qua di nocte loquantur.
ergo hic praecipuum summumque meretur honorem
qui grege linigero circumdatus et grege caluo
plangentis populi currit derisor Anubis.
ille petit ueniam, quotiens non abstinet uxor
concubitu sacris obseruandisque diebus
magnaque debetur uiolato poena cadurco
et mouisse caput uisa est argentea serpens;
illius lacrimae meditataque murmura praestant
ut ueniam culpae non abnuat, ansere magno
scilicet et tenui popano corruptus, Osiris.
cum dedit ille locum, cophino faenoque relicto
arcanam Iudaea tremens mendicat in aurem,
interpres legum Solymarum et magna sacerdos
arboris ac summi fida internuntia caeli.
implet et illa manum, sed parcius; aere minuto
qualiacumque uoles Iudaei somnia uendunt.
spondet amatorem tenerum uel diuitis orbi
testamentum ingens calidae pulmone columbae
tractato Armenius uel Commagenus haruspex;
pectora pullorum rimabitur, exta catelli,
interdum et pueri; faciet quod deferat ipse.
Chaldaeis sed maior erit fiducia: quidquid

526 erepet Ψ, ereptet PS, eripit F, ut repet U 527 calidaque G et ex corr. **P, calidasque PΨ**, uersum om. **T 528 portabit Ψ, potabit PG aede PΣAU, aedem Ψ 533 linigero** Laur. XXXIV 42 aliique, **lanigero PΨ 537 cadurco PF** Probus Vallae, **caduco T, caduceo Ψ 541 popano PF, popono G, pepano U, pepono Ψ 551 rimabitur PG, rimatur F, rima**tur et T, rimatur et Ψ 553 sed Ψ, et PFG**

dixerit astrologus, credent a fonte relatum
Hammonis, quoniam Delphis oracula cessant
et genus humanum damnat caligo futuri.
praecipuus tamen est horum, qui saepius exul.
cuius amicitia conducendaque tabella
magnus ciuis obit et formidatus Othoni.
inde fides artis, sonuit si dextera ferro
laeuaque, si longe castrorum in carcere mansit.
nemo mathematicus genium indemnatus habebit,
sed qui paene perit, cui uix in Cyclada mitti
contigit et parua tandem caruisse Seripho.
consulit ictericae lento de funere matris,
ante tamen de te Tanaquil tua; quando sororem
efferat et patruos, an sit uicturus adulter
post ipsam, quid enim maius dare numina possunt?
haec tamen ignorat quid sidus triste minetur
Saturni, quo laeta Venus se proferat astro,
quis mensis damnis, quae dentur tempora lucro:
illius occursus etiam uitare memento
in cuius manibus ceu pinguia sucina tritas
cernis ephemeridas, quae nullum consulit et iam
consulitur, quae castra uiro patriamque petente
non ibit pariter numeris reuocata Thrasylli.
ad primum lapidem uectari cum placet, hora
sumitur ex libro; si prurit frictus ocelli
angulus, inspecta genesi collyria poscit;
aegra licet iaceat, capiendo nulla uidetur
aptior hora cibo nisi quam dederit Petosiris.

554 fonte F aliique, schol. Stat. Theb. III 476, **fronte PΨ**, uide Stat. Theb. VIII 201 *cornigeri uatis nemus* **558** et **559** om. **PFG** neque interpretatur **Σ**, sed uide G.L.K. VII p. 544 *formidatam tabellam, pinacem.* Iuuenalis esse uidentur sed alieno loco positi **560 artis PAGO, arti FLTU 561 longe O** sicut coniecerat Buechelerus, **longa P, longo Ψ.** *longe*, diu, ut VII 41 *longe ferrata* **565 hictericae** (uel -ce) **AGT, hecterice U, hic tetricae PFO, haec tetrice L 569 haec . . . ignorat GLOU, haec . . . ignorant T** probante Ribbeckio, **nec . . . ignorat A, nec . . . ignorant P, hic . . . ignorant F, nec** habet **S**, et *ignorat* et *ignorant* interpretatur **Σ 571 quis PU, qui Ψ, quid G dantur temporalia lucra P 575 petente PAGT, petenti FLO, potenti U 579 poscit Ψ, poscunt P**

si mediocris erit, spatium lustrabit utrimque
metarum et sortes ducet frontemque manumque
praebebit uati crebrum poppysma roganti.
diuitibus responsa dabunt Phryx augur et inde
. . . . . .
conductus, dabit astrorum mundique peritus
atque aliquis senior qui publica fulgura condit.
plebeium in circo positum est et in aggere fatum;
quae nudis longum ostendit ceruicibus aurum
consulit ante falas delphinorumque columnas
an saga uendenti nubat caupone relicto.
hae tamen et partus subeunt discrimen et omnis
nutricis tolerant fortuna urguente labores,
sed iacet aurato uix ulla puerpera lecto.
tantum artes huius, tantum medicamina possunt,
quae steriles facit atque homines in uentre necandos
conducit. gaude, infelix, atque ipse bibendum
porrige quidquid erit; nam si distendere uellet
et uexare uterum pueris salientibus, esses
Aethiopis fortasse pater, mox decolor heres
impleret tabulas numquam tibi mane uidendus.
transeo suppositos et gaudia uotaque saepe
ad spurcos decepta lacus, saepe inde petitos
pontifices, salios Scaurorum nomina falso
corpore laturos. stat Fortuna inproba noctu
adridens nudis infantibus: hos fouet omni
inuoluitque sinu, domibus tunc porrigit altis
secretumque sibi mimum parat; hos amat, his se

582 utrimque P, utrumque Ψ **585 dabunt PG, dabit FTU, feret ALO** **inde PΣΨ, indi U, indus** Brit. 15 B XVII. hoc ferri potest, *Indi* plurali numero non item, praesertim cum post *conductus* interpungendum esse uideatur, ut alterum membrum a uerbo geminato incipiat: uide VI 57, 353, VII 185, 235, VIII 89, IX 19, XIII 34, 147. mihi uersus excidisse uidetur qui orationem sententiamque expleuerit ad hanc formam, *Phryx augur et inde* ubi croci nascuntur *conductus*, hoc est Phryx et uerbi causa Cilix; Cilicas enim uolatus cantusque auium obseruasse auctor est Cicero de diu. I 2 et 25. minus placet *dabis Phryx augur et Inde* **589** *aurum* nondum explicatum **592 hae Ψ, haec PSGO** sequente Ribbeckio **603 delata O** aliique **saepe G** aliique, **sepeque U, a** P, atque Ψp** **606 omni PF, omnes Ψ**, *ulnis* Marklandus

ingerit utque suos semper producit alumnos.
hic magicos adfert cantus, hic Thessala uendit
philtra, quibus ualeat mentem uexare mariti
et solea pulsare natis. quod desipis, inde est,
inde animi caligo et magna obliuio rerum
quas modo gessisti. tamen hoc tolerabile, si non
et furere incipias ut auunculus ille Neronis,
cui totam tremuli frontem Caesonia pulli
infudit. quae non faciet quod principis uxor?
ardebant cuncta et fracta conpage ruebant
non aliter quam si fecisset Iuno maritum
insanum. minus ergo nocens erit Agrippinae
boletus, siquidem unius praecordia pressit
ille senis tremulumque caput descendere iussit
in caelum et longa manantia labra saliua:
haec poscit ferrum atque ignes, haec potio torquet,
haec lacerat mixtos equitum cum sanguine patres.
tanti partus equae, tanti una uenefica constat.
oderunt natos de paelice; nemo repugnet,
nemo uetet, iam iam priuignum occidere fas est.
uos ego, pupilli, moneo, quibus amplior est res,
custodite animas et nulli credite mensae:

inter **614** et **615 U** cum paucis tres uersus habet quos infra ponam; eosdem post 601 corrupte scriptos exhibet Laur. xxxiv 42; ad 614 adfert Valla, *quos* inquit *in antiquissimo legimus codice et Probus etiam refert*

semper aquam portes rimosa ad dolia, semper
istud onus subeas, ipsis manantibus urnis,
quo (*Laur.*, quod **U** *Valla*) rabidus nostro Phalarim de rege dedisti

haec ut Iuuenalis esse puto (quis enim talia illaturus erat?) ita laudo iudicium eius, siue poeta fuit siue interpolator, qui eorum in locum uersum 615 substituit; tam miris ambagibus sententiam inuoluunt, quam in Classical Review uol. xv pp. 265 sq. explicaui, ubi quod aut *istud* aut *ipsis* in *peius* mutandum esse dixi, haud scio an clementius quam uerius iudicauerim. significatur assidua coitus libido amatorio medicamento incitata, Danaidum labori similis et in furorem euadens. de tertio uersu uide v 25 *de conuiua Corybanta*, Mart vi 11 9 *praestem Pyladen*, Sen. de tran. an. 14 4 *Phalaris ille* pro Caligula **623 longa . . . saliua** (hoc **S**) **PFG, longam . . . saliuam Ψ** **626 tanti** altero loco **PΣG, quantum Ψ**

liuida materno feruent adipata ueneno.
mordeat ante aliquis quidquid porrexerit illa
quae peperit, timidus praegustet pocula papas.
fingimus haec altum satura sumente coturnum
scilicet, et finem egressi legemque priorum
grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu,
montibus ignotum Rutulis caeloque Latino?
nos utinam uani. sed clamat Pontia 'feci,
confiteor, puerisque meis aconita paraui,
quae deprensa patent: facinus tamen ipsa peregi.'
tune duos una, saeuissima uipera, cena?
tune duos? 'septem, si septem forte fuissent.'
credamus tragicis quidquid de Colchide torua
dicitur et Procne; nil contra conor. et illae
grandia monstra suis audebant temporibus, sed
non propter nummos. minor admiratio summis
debetur monstris, quotiens facit ira nocentes
hunc sexum et rabie iecur incendente feruntur
praecipites, ut saxa iugis abrupta, quibus mons
subtrahitur cliuoque latus pendente recedit:
illam ego non tulerim quae conputat et scelus ingens
sana facit. spectant subeuntem fata mariti
Alcestim et, similis si permutatio detur,
morte uiri cupiant animam seruare catellae.
occurrent multae tibi Belides atque Eriphylae
mane, Clytaemestram nullus non uicus habebit.

632 et **633** om. **PG** **635 et finem egressi PAFGU, egressi et finem LOT** **640** *tamen ipsa* ita dictum est ut *tamen Herculeae manus* Ouid. fast. II 311 sq., *aurea pellebant tepidos umbracula soles, | quae tamen Herculeae sustinuere manus*, id est, quamquam Herculis manus erant, tamen, quod minime expectari potuit, umbracula sustinuerunt **643 tragicis PAFGU, magicis LOT** **644 procne GOT, progne PALU, progenae F** **647 nocentes PGT, nocentem Ψ**, erasus **U** **648 et rabie Ψ, et rabiem F, rabiem PG**, uide 652 **inpendere PF** **649 650** significatur mons cuius summa pars magis promineat quam inferiores, Anglice *a beetling cliff*; unde quae cadunt saxa non per cliuum uoluuntur sed recta linea ad terram praecipitantur **652 fata Ψ** schol. Stat. Theb. VI 381, **et fata P, et fama G**, uide 648 **656 mane PΨ** et man. 2 **O, m*** O, mene** Brit. 15600. *mane domo cum exis*, ut ait Catullus 80 3; quamquam fortasse scribi praestat *mille*

hoc tantum refert, quod Tyndaris illa bipennem
insulsam et fatuam dextra laeuaque tenebat,
at nunc res agitur tenui pulmone rubetae;
sed tamen et ferro, si praegustarit Atrides
Pontica ter uicti cautus medicamina regis.

660 praegustarit Marklandus, *manducauerit* **Σ, praegustaret Ψ, praegustabit PSG, praegustauit U** et Rigaltius fortasse recte

LIBER TERTIVS

SATVRA VII

Et spes et ratio studiorum in Caesare tantum;
solus enim tristes hac tempestate Camenas
respexit, cum iam celebres notique poetae
balneolum Gabiis, Romae conducere furnos
temptarent, nec foedum alii nec turpe putarent
praecones fieri, cum desertis Aganippes
uallibus esuriens migraret in atria Clio.
nam, si Pieria quadrans tibi nullus in umbra
ostendatur, ames nomen uictumque Machaerae
et uendas potius commissa quod auctio uendit
stantibus, oenophorum, tripedes, armaria, cistas,
Alcithoen Pacci, Thebas et Terea Fausti.
hoc satius quam si dicas sub iudice 'uidi'
quod non uidisti, faciant equites Asiani
†quamquam et Cappadoces faciant equitesque Bithyni
altera quos nudo traducit gallica talo.
nemo tamen studiis indignum ferre laborem
cogetur posthac, nectit quicumque canoris
eloquium uocale modis laurumque momordit.
hoc agite, o iuuenes. circumspicit et stimulat uos

3 celebres notique PAG, noti celebresque Ψ **8 umbra PGU, arca Ψ** **11 tripedes P, tripodes Ψ, ripides F** **12 Alcithoen G, Alchitoen O, Alcitheon P, Alcinoen** similiaue Ψ **pacci P, p** seruauit **S, bachi** uel **bacchi Ψ** **15** del. Pinzgerus **que** om. **F**, post *faciant* posuit F. V. Fritzschius, meliore oratione, numeris uix minus prauis, ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ – | – – –; molosso enim hexametrum claudenti Iuuenalis aut monosyllabum praeponit aut tetrasyllabum **16 gallica PSGU, gallia Ψ** **20 o** om. **P** **uos PFG, nos Ψ**

materiamque sibi ducis indulgentia quaerit.
si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum
praesidia atque ideo croceae membrana tabellae
impletur, lignorum aliquid posce ocius et quae
componis dona Veneris, Telesine, marito,
aut clude et positos tinea pertunde libellos.
frange miser calamum uigilataque proelia dele
qui facis in parua sublimia carmina cella
ut dignus uenias hederis et imagine macra.
spes nulla ulterior : didicit iam diues auarus
tantum admirari, tantum laudare disertos,
ut pueri Iunonis auem. sed defluit aetas
et pelagi patiens et cassidis atque ligonis.
taedia tunc subeunt animos, tunc seque suamque
Terpsichoren odit facunda et nuda senectus.
accipe nunc artes. ne quid tibi conferat iste
quem colis et Musarum et Apollinis aede relicta
ipse facit uersus atque uni cedit Homero
propter mille annos, et si dulcedine famae
succensus recites maculonsas commodat aedes.
haec longe ferrata domus seruire iubetur
in qua sollicitas imitatur ianua portas.
scit dare libertos extrema in parte sedentis
ordinis et magnas comitum disponere uoces,
nemo dabit regum quanti subsellia constant
et quae conducto pendent anabathra tigillo

22 expectanda Ψ, **spectanda P** aliique sine sensu, **experanda** Burn. 192, *si aliunde magis praesidium speras* **Σ**, unde conieci **speranda**, nam *spero* in *specto* librarii mutarunt I 58, Ouid. met. X 345, trist. II 145, Stat. Ach. II 269, Mart. spect. 22 3, Claud. rapt. Pros. I 288, *specto* in *expecto* passim, uelut IV 64, XI 165 ; multo rarius *expecto* in *specto* corruptum est, sed apud Iuuenalem item duobus locis, VI 274, 371 **23 24 croceae . . . impletur** Ψ, **crocea . . . implentur P** **25 componis PAGU, conscribis LOT, consoribus F** **27 calamum P, calamos** Ψ, uide Calp. buc. IV 23, Mart. IX 73 9 **36 37** interpunxit Maduigius **39 et P, at G, ac U, aut** Ψ, *tu* Hermannus **40 maculosas** Heinrichius, **-onsas** Ribbeckius, **maculosos F, maculonus** Ψ, **maculonis PG**, *alii sordibus dix. alii pictas* (*aut sordidas dixit aut pictas* Schopenus) **Σ**. nomen proprium qui requiri putant propter *haec* u. 41, falluntur; nam *haec* pro *ea*, qua forma Iuuenalis non utitur, positum est et ad *in qua* refertur, sicut *hic* VI 532 ad *qui* 533 **41 haec PFG, ac** Ψ de *longe* uide ad VI 561

quaeque reportandis posita est orchestra cathedris.
nos tamen hoc agimus tenuique in puluere sulcos
ducimus et litus sterili uersamus aratro.
nam, si discedas, laqueo tenet ambitiosi
†consuetudo mali tenet insanabile multos
scribendi cacoethes et aegro in corde senescit.
sed uatem egregium, cui non sit publica uena,
qui nihil expositum soleat deducere, nec qui
communi feriat carmen triuiale moneta,
hunc, qualem nequeo monstrare et sentio tantum,
anxietate carens animus facit, omnis acerbi
inpatiens, cupidus siluarum aptusque bibendis
fontibus Aonidum. neque enim cantare sub antro
Pierio thyrsumque potest contingere maesta
paupertas atque aeris inops, quo nocte dieque
corpus eget: satur est cum dicit Horatius 'euhoe.'
quis locus ingenio, nisi cum se carmine solo
uexant et dominis Cirrhae Nysaeque feruntur
pectora uestra duas non admittentia curas?
magnae mentis opus nec de lodice paranda
attonitae currus et equos faciesque deorum
aspicere et qualis Rutulum confundat Erinys.
nam, si Vergilio puer et tolerabile desset
hospitium, caderent omnes a crinibus hydri,

48 tenuisque ut uidetur **P** **50 51 laqueo . . . mali** delenda uidentur; uersum 50 deleuerat Iahnius *ambitiosi* in *ambitiosum* mutato. prorsus intolerabiliter primum uniuerse, qui a scribendi opere discedunt, consuetudine mali teneri dicuntur, deinde, quod minus est, *multi* teneri scribendi κακοήθει, hoc est eadem illa consuetudine. uerba *consuetudo mali* unde uenerint demonstrat **Σ** *cacoethes* sic interpretatus, *mali mores uel mala consuetudo scribendi*: praeterea interpolatori displicuisse potest numeri, quae uidebatur, in *discedas* et *multos* inaequalitas. ea uero nulla est, cum hoc dicatur: si discedimus (id enim significat secunda subiunctiui persona, sicut X 204 sq. *si coneris* positum est pro *si conatur quicumque senex*), multos e nobis tenet cacoethes scribendi et eo, unde fugimus, reducit **54 nihil SΨ, nil P.** dilectum sibi codicem sequuntur editores: nimirum hoc minus laboriosum est quam quid uersibus VI 331 et XIII 18 scriptum legeris recordari **60 que PA** aliique, **ue Ψ**, om. **F** **maesta PAL, sana GTU, saeua FO** **61** *quom* Ribbeckius non sine causa, mire enim *nocte dieque* corpus aere potius quam cibo egere dicitur; neque multum officit coniecturae quod et in 62 et in 63 legitur *cum* **69 deesset PL** aliique, **desit Ψ**

surda nihil gemeret graue bucina. poscimus ut sit
non minor antiquo Rubrenus Lappa coturno,
cuius et alueolos et laenam pignerat Atreus ?
non habet infelix Numitor quod mittat amico :
Quintillae quod donet habet, nec defuit illi
unde emeret multa pascendum carne leonem
iam domitum ; constat leuiori belua sumptu
nimirum et capiunt plus intestina poetae.
contentus fama iaceat Lucanus in hortis
marmoreis, at Serrano tenuique Saleiio
gloria quantalibet quid erit, si gloria tantum est ?
curritur ad uocem iucundam et carmen amicae
Thebaidos, laetam cum fecit Statius urbem
promisitque diem : tanta dulcedine captos
adficit ille animos tantaque libidine uolgi
auditur. sed cum fregit subsellia uersu
esurit, intactam Paridi nisi uendit Agauen.
ille et militiae multis largitus honorem
semenstri uatum digitos circumligat auro.
quod non dant proceres, dabit histrio. tu Camerinos
et Baream, tu nobilium magna atria curas ?
praefectos Pelopea facit, Philomela tribunos.
haut tamen inuideas uati quem pulpita pascunt.
quis tibi Maecenas, quis nunc erit aut Proculeius
aut Fabius, quis Cotta iterum, quis Lentulus alter ?
tum par ingenio pretium, tunc utile multis
pallere et uinum toto nescire Decembri.
uester porro labor fecundior, historiarum
scriptores ? perit hic plus temporis atque olei plus.
nullo quippe modo millensima pagina surgit

80 at serrano PS, at sarreno G, et sarrano Ψ, et serano O saleio SGO, saleno P, salino ALT, saltio F, de **U** nihil enotatum habeo. uide ad I 131 **88 largitus G** aliique, **largitur PΨ 89** *semestris* Salmasius **uatum digitos Ψ** (idem significant **S**, quae *semens. u.* habent), **gidos uastum P** Arou. **91 baream PSF, bareas Ψ 96 tum P, tunc Ψ,** uide III 214 *tum . . . tunc*, VI 327 *tunc . . . tum* **99 perit PFG, petit Ψ 100 nullo quippe modo PGLO** Seru. Aen. IV 98, schol. Luc. I 334, **nullo quidem modo U, namque oblita modo A, namque oblita modi FT**

omnibus et crescit multa damnosa papyro:
sic ingens rerum numerus iubet atque operum lex.
quae tamen inde seges? terrae quis fructus apertae?
quis dabit historico quantum daret acta legenti?
'sed genus ignauum, quod lecto gaudet et umbra.'
dic igitur quid causidicis ciuilia praestent
officia et magno comites in fasce libelli.
ipsi magna sonant, sed tum cum creditor audit
praecipue, uel si tetigit latus acrior illo
qui uenit ad dubium grandi cum codice nomen.
tunc inmensa caui spirant mendacia folles
conspuiturque sinus: ueram deprendere messem
si libet, hinc centum patrimonia causidicorum,
parte alia solum russati pone Lacernae.
consedere duces, surgis tu pallidus Aiax
dicturus dubia pro libertate bubulco
iudice. rumpe miser tensum iecur, ut tibi lasso
figantur uirides, scalarum gloria, palmae.
quod uocis pretium? siccus petasunculus et uas
pelamydum aut ueteres, Maurorum epimenia, bulbi
aut uinum Tiberi deuectum, quinque lagonae.
si quater egisti, si contigit aureus unus,
inde cadunt partes ex foedere pragmaticorum.
Aemilio dabitur quantum licet, et melius nos
egimus. huius enim stat currus aeneus, alti
quadriiuges in uestibulis, atque ipse feroci
bellatore sedens curuatum hastile minatur
eminus et statua meditatur proelia lusca.
sic Pedo conturbat, Matho deficit, exitus hic est
Tongilii, magno cum rhinocerote lauari
qui solet et uexat lutulenta balnea turba
perque forum iuuenes longo premit assere Maedos

105 lecto PF aliique, **tecto Ψ** **106 praestent PAGU, praestant FLOT** **108 tum PAOU, tunc FGLT** **114 lacernae PS** aliique, **lacertae Ψ** Probus Vallae **120 aut PFGOU, et ALT** **maurorum PA** aliique, **afrorum Ψ** **123 ex PAGU, in FLOT** **124 licet P** aliique, **libet GLU, petet AFO** et (**pet** in ras.) **T** **130 Tongilii GO, Tongil* P, Tongilli Ψp, Tontigili F**

empturus pueros, argentum, murrina, uillas;
spondet enim Tyrio stlattaria purpura filo.
et tamen est illis hoc utile. purpura uendit
causidicum, uendunt amethystina; conuenit illi
et strepitu et facie maioris uiuere census,
sed finem inpensae non seruat prodiga Roma.
fidimus eloquio? Ciceroni nemo ducentos
nunc dederit nummos, nisi fulserit anulus ingens.
respicit haec primum qui litigat, an tibi serui
octo, decem comites, an post te sella, togati
ante pedes. ideo conducta Paulus agebat
sardonyche, atque ideo pluris quam Gallus agebat,
quam Basilus. rara in tenui facundia panno.
quando licet Basilo flentem producere matrem?
quis bene dicentem Basilum ferat? accipiat te
Gallia uel potius nutricula causidicorum
Africa, si placuit mercedem ponere linguae.
declamare doces? o ferrea pectora Vetti,
cum perimit saeuos classis numerosa tyrannos.
nam, quaecumque sedens modo legerat, haec eadem stans
perferet atque eadem cantabit versibus isdem.
occidit miseros crambe repetita magistros.
quis color et quod sit causae genus atque ubi summa
quaestio, quae ueniant diuersa parte sagittae,
nosse uolunt omnes, mercedem soluere nemo.
'mercedem appellas? quid enim scio?' culpa docentis
scilicet arguitur, quod laeuae parte mamillae

136 illi P flor. Sang., **illis Ψ** **138 conseruans** Arou., fortasse *non seruas* **139 fidimus eloquio PG** Prisc. G.L.K. III p. 329, **ut redeant ueteres Ψ**, uide Mart. XI 5 5 **142 post te PGL, posite F, posita Ψ** **144** in marg. add. **U** **gallus PFGU, cossus ALOT** **146 producere PAGTU, deducere FLO** **149 ponere P** Arou., **inponere Ψ**, *poscere* Buechelerus fortasse uere **151** *cui* Iahnius probabiliter **154 crambe G** sicut coniecerat Politianus, **grambe F, cambre Ψ, crambre P** Arou. **156 diuersa Ψ, diuersa e** Laur. XXXIV 42 aliique et (**a e** in ras.) **T, diuersae PF** aliique **parte Ψ**, uide XIII 136, **forte P** Arou., quod aduerbium pauci post Lucretium cum pronomine interrogatiuo coniunxerunt, non Martialis nec Persius nec praeter hunc locum Iuuenalis **157 uolunt Ψ, uelunt P** Arou., **uelint** Paris. 7906 et Pithoeus **159 leue P** Arou., **leua AFGU** Fulg. myth. 2 6, **leua in LOT** schol. Pers. II 53

nil salit Arcadico iuueni, cuius mihi sexta
quaque die miserum dirus caput Hannibal inplet,
quidquid id est de quo deliberat, an petat urbem
a Cannis, an post nimbos et fulmina cautus
circumagat madidas a tempestate cohortes.
quantum uis stipulare et protinus accipe: quid do
ut totiens illum pater audiat? haec alii sex
uel plures uno conclamant ore sophistae
et ueras agitant lites raptore relicto:
fusa uenena silent, malus ingratusque maritus
et quae iam ueteres sanant mortaria caecos.
ergo sibi dabit ipse rudem, si nostra mouebunt
consilia, et uitae diuersum iter ingredietur
ad pugnam qui rhetorica descendit ab umbra,
summula ne pereat qua uilis tessera uenit
frumenti; quippe haec merces lautissima. tempta
Chrysogonus quanti doceat uel Polio quanti
lautorum pueros: artem scindes Theodori.
balnea sescentis et pluris porticus in qua
gestetur dominus quotiens pluit: anne serenum
expectet spargatque luto iumenta recenti?
hic potius, namque hic mundae nitet ungula mulae.
parte alia longis Numidarum fulta columnis
surgat et algentem rapiat cenatio solem.
quanticumque domus, ueniet qui fercula docte
conponit, ueniet qui pulmentaria condit.

165 accipere P Arou. **quid PFGTU** Prisc. G.L.K. II p. 387 et III p. 275, **quod ALO** **166 haec PFGU**, **est** Paris. 7906, **ast ALOT** **167 uel PS**, **et Ψ** (in ras. **T**) **169 170** thema huiusmodi est: *marito caeco uxor uenenum dedit, ille recepit oculos: uxorem dimisit, ingrati reus est* **175 tempta Ψ**, **tempta* T**, **temptat PS** **177 scindes** Voss. 64 man. 1 sicut coniecerat Iahnius, **scidens** Paris. 7906, **scindens PSΨ** **181** del. Heinrichius **185 componit GT** aliique, **componat PΨ** **condit PAFGT**, **condat LOU**, *condiat* Lachmannus. indicatiuus in huiusmodi sententiis, cum minus usitatus esset subiunctiuo, multis librariis displicebat, qui ubicumque per metrum poterant libenter alterum reponebant. itaque in IX 145 sq. *sit mihi praeterea curuus caelator, et alter | qui multas facies pingit cito*, ubi **P** *pingit* seruauit, in **Ψ** factum est *pingat*; in XI 129–131, ubi **Ψ** *ergo superbum | conuiuam caueo qui me sibi comparat et res despicit exiguas* exhibent, *comparat* in *comparet* mutauit **P**, qui quominus eadem opera *despiciat* nouaret numeris deterritus est;

hos inter sumptus sestertia Quintiliano,
ut multum, duo sufficient: res nulla minoris
constabit patri quam filius. 'unde igitur tot
Quintilianus habet saltus?' exempla nouorum
fatorum transi. felix et pulcer et acer,
felix et sapiens et nobilis et generosus
adpositam nigrae lunam subtexit alutae,
felix orator quoque maximus et iaculator,
et si perfrixit, cantat bene. distat enim quae
sidera te excipiant modo primos incipientem
edere uagitus et adhuc a matre rubentem.
si Fortuna uolet, fies de rhetore consul;
si uolet haec eadem, fiet de consule rhetor.
Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud quam
sidus et occulti miranda potentia fati?
seruis regna dabunt, captiuis fata triumphum.
felix ille tamen coruo quoque rarior albo.
paenituit multos uanae sterilisque cathedrae,
sicut †thresimachi probat exitus atque Secundi
Carrinatis: et hunc inopem uidistis, Athenae,
nil praeter gelidas ausae conferre cicutas.
di maiorum umbris tenuem et sine pondere terram

item in XI 24–26 *illum ego iure* | *despiciam, qui scit quanto sublimior Atlans* | *omnibus in Libya sit montibus, hic tamen idem* | *ignorat quantum ferrata distet ab arca* | *sacculus* ex *ignorat*, quod habet **L** cum florilegiis Parisinis, **PΨ** *ignoret* fecerunt (suadente fortasse *sit* et *distet* uerborum modo), *sciat* pro *scit* inferre non ausi. similiterque hoc de quo agimus loco *componit* plerique in *componat* deprauarunt, quod facile fiebat: idem, cum ad *condit* uentum esset, in duas factiones discesserunt; qui enim condiendi uerbum agnoscebant, metro cohibiti sunt ne *condiat* rescriberent; imperitiores autem, cum *condit* a condendo duci crederent, nullo negotio fecerunt *condat*. exposui quae mihi harum inaequalitatum causa esse uideatur: expecto ut, qui eas ipsi Iuuenali adscribunt (quamquam cunctas ei adscribit nemo sed XI 130 sq. excipiunt), poeta quid secutus sit edisserant. ceterum XV 169–171, ubi subiunctiuus suam habet rationem, seponendi sunt; IV 101–103, in quibus nihil prorsus inest offensionis, quomodo quisquam huc trahere potuerit plane non intellego. in Mart. XI 100 1–4 rectissime subiunctiuos *cingant radat pungat* sequitur indicatiuus *eminet*

193 ioculator O aliique **198 fiet P** flor. Parisina, **fies Ψ** **201 triumphum P** Brit. 15 B XVIII, **triumphos Ψ** **204 thresimachi GU, tresimachi LO, t**esymachi (hr** postea) **A, t** in uocis initio seruauit **S, ****simachi P, lysimachi Fp, thrasymachi** alii, *Tharsymachi* Ritschelius, uers. om. **T**

spirantisque crocos et in urna perpetuum uer,
qui praeceptorem sancti uoluere parentis
esse loco. metuens uirgae iam grandis Achilles
cantabat patriis in montibus et cui non tunc
eliceret risum citharoedi cauda magistri,
sed Rufum atque alios caedit sua quemque iuuentus,
Rufum, quem totiens Ciceronem Allobroga dixit.
quis gremio Celadi doctique Palaemonis adfert
quantum grammaticus meruit labor? et tamen ex hoc,
quodcumque est, minus est autem quam rhetoris aera,
discipuli custos praemordet acoenonoetus
et qui dispensat frangit sibi. cede, Palaemon,
et patere inde aliquid decrescere, non aliter quam
institor hibernae tegetis niueique cadurci,
dummodo non pereat mediae quod noctis ab hora
sedisti, qua nemo faber, qua nemo sederet
qui docet obliquo lanam deducere ferro;
dummodo non pereat totidem olfecisse lucernas
quot stabant pueri, cum totus decolor esset
Flaccus et haereret nigro fuligo Maroni.
rara tamen merces quae cognitione tribuni
non egeat. sed uos saeuas inponite leges,
ut praeceptori uerborum regula constet,
ut legat historias, auctores nouerit omnes
tamquam ungues digitosque suos, ut forte rogatus,
dum petit aut thermas aut Phoebi balnea, dicat
nutricem Anchisae, nomen patriamque nouercae
Anchemoli, dicat quot Acestes uixerit annis,
quot Siculi Phrygibus uini donauerit urnas.

208 spirantesque Ψ (-tis Iahnius), **spirandisque PS** **214 quem P** flor. Sang. **GU, qui** Ψ **215 celadi PGU, enceladi** Ψ **217 autem** Ψ, **aut** Paris. 7906, om. **PA** **218 acoenonoetus PS, acoenonoetos G, acoenonetos U** sicut coniecerat Grangaeus, **acoeneteus O, acoenetus FT, acoenetus ipse** fere **AL** **219 frangit FGU** et ex corr. **P, frangat PA, franget LOT** **223 sederet P, sedebit FGU, sedebat ALOT** **234 patriamque** Ψ, **patriaeque PS** **235 Anchemoli** duo Rupertii codices, **Anchemori GU, Archemoli O** Paris. 7906, **Archemori PSALT, Archmori F** **annis PS, annus F, annos** Ψ **236 siculi PGL, siculis U, siculus** Ψ

exigite ut mores teneros ceu pollice ducat,
ut si quis cera uoltum facit; exigite ut sit
et pater ipsius coetus, ne turpia ludant,
ne faciant uicibus: non est leue tot puerorum
obseruare manus oculosque in fine trementis.
'haec' inquit 'cura; sed, cum se uerterit annus,
accipe, uictori populus quod postulat, aurum.'

SATVRA VIII

Stemmata quid faciunt, quid prodest, Pontice, longo
sanguine censeri, pictos ostendere uultus
maiorum et stantis in curribus Aemilianos
et Curios iam dimidios umeroque minorem
Coruinum et Galbam auriculis nasoque carentem,
quis fructus generis tabula iactare capaci
pontifices posse ac multa contingere uirga

240 241 *Iuuenalis non sunt* Valla, **oculos . . . trementis** testantur Seruius buc. III 8, schol. Pers. I 18 **242 cura sed G** et unus Rupertii, **curas et PΨ** tam supra modum moleste ut uix oculis suis credituros posteros putem cum haec apud Iahnium et nostrae aetatis editores inueniant, **cures et** alii, **cura et** Burn. 192. mihi aptissimum uidetur **cures at**: similiter in codicibus peccatum est uersu 80, *et sa-* pro *at se-*

2 uultus om. **P** **4 humeroque** Dresdensis D 155, **umerosque P** aliique, **nasumque Ψ**. *umeros minorem*, quod interpretes secure pro *umeris minorem* siue *ἄνωμον* accipiunt, Latine significat *umeros minores* (puta bracchiorum iactura) *habentem*, sicut in Sil. III 42 (quem locum adscribunt editores neque quid intersit animaduertunt) *frontem minor* Achelous dicitur, non cui frontem suam sed cuius fronti cornu Hercules eripuerit. uerum hoc uersu *umeros minorem* pro *bracchiis carentem* adeo obscure dictum uidetur ut uix dubitem quin *umero* ad illa *Curios . . . dimidios* a librario accommodatum sit **5 Coruinum P** Dresd. D 155 aliique, **Coruini Ψ** **7** utpote initio mancum om. **Ψ**, habent **P** Paris. 7906 Brit. 30861 cum paucis aliis, quorum nonnulli uersum ante 5 collocant: ultima uerba interpretatur **Σ** **pontifices,* Coruinum P** aliique ex u. 5, **Fabricium** alii paulo scitius interpolati, *nomina tot* Withofius, qui, ut erat uir acutus et multo quam qui Iuuenalem ediderunt circumspectior, neque nomini proprio hic locum esse intellexit neque omnino singularis numeri uocabulo. *pontifices* propter insequentis uocis initium excidit, quemadmodum *potores* ante *porrecta* omissum est Hor. epist. I 18 92 et in eius locum substitutum *oderunt*; item apud Iuuenalem V 114 *anseris* sequente *ante* intercidit in **T** et Paris. 7906. uersibus 3–5 nomina, uu. 7 et 8 honores recensentur **posse ac** Withofius, **posthac P** aliique, **post haec** alii, quae temporis ac progressus significatio tam aliena est quam quod maxime

fumosos equitum cum dictatore magistros,
si coram Lepidis male uiuitur? effigies quo
tot bellatorum, si luditur alea pernox
ante Numantinos, si dormire incipis ortu
luciferi, quo signa duces et castra mouebant?
cur Allobrogicis et magna gaudeat ara
natus in Herculeo Fabius lare, si cupidus, si
uanus et Euganea quantumuis mollior agna,
si tenerum attritus Catinensi pumice lumbum
squalentis traducit auos emptorque ueneni
frangenda miseram funestat imagine gentem?
tota licet ueteres exornent undique cerae
atria, nobilitas sola est atque unica uirtus.
Paulus uel Cossus uel Drusus moribus esto,
hos ante effigies maiorum pone tuorum,
praecedant ipsas illi te consule uirgas.
prima mihi debes animi bona. sanctus haberi
iustitiaeque tenax factis dictisque mereris?
agnosco procerem; salue, Gaetulice, seu tu
Silanus: quocumque alto de sanguine rarus
ciuis et egregius patriae contingis ouanti,
exclamare libet populus quod clamat Osiri
inuento. quis enim generosum dixerit hunc qui
indignus genere et praeclaro nomine tantum
insignis? nanum cuiusdam Atlanta uocamus,
Aethiopem Cycnum, prauam extortamque puellam
Europen; canibus pigris scabieque uetusta
leuibus et siccae lambentibus ora lucernae
nomen erit pardus, tigris, leo, si quid adhuc est

8 fumosos PF, famosos Ψ, flamosos (la ex corr.) **U** **11 ortu P**, ortus Ψ **17 traducit PSAU**, producit Ψ, producat **T** **19 tot licet * * P** **27 alto** H. Richardsius, **alio PΨ**, ut in ceteris se *εὑρήκαμεν συγχαίρομεν* exclamaturum dicat poeta, Gaetulicos autem et Silanos excipiat; quod incommodum ut deuitent nonnulli leuiorem post *Silanus*, grauiorem post *ouanti* distinctionem ponunt, non minus intolerabiliter omissa particula disiunctiua (*salue, Gaetulice, seu tu Silanus, quocumque alio de sanguine contingis*). *alto a sanguine* Vergilius dixit Aen. IV 230, V 45, VI 500; *alius* et *altus* in Iuuenalis libris confusa sunt X 150 **33 prauam FGTU** et (**ra** in litura) **P**, **paruam ALO**

quod fremat in terris uiolentius. ergo cauebis
et metues ne tu sic Creticus aut Camerinus.
his ego quem monui? tecum est mihi sermo, Rubelli
Blande. tumes alto Drusorum stemmate, tamquam
feceris ipse aliquid propter quod nobilis esses,
ut te conciperet quae sanguine fulget Iuli,
non quae uentoso conducta sub aggere texit.
'uos humiles' inquis 'uolgi pars ultima nostri,
quorum nemo queat patriam monstrare parentis,
ast ego Cecropides.' uiuas et originis huius
gaudia longa feras. tamen ima plebe Quiritem
facundum inuenies, solet hic defendere causas
nobilis indocti; ueniet de plebe togata
qui iuris nodos et legum aenigmata soluat;
hinc petit Euphraten iuuenis domitique Bataui
custodes aquilas armis industrius: at tu
nil nisi Cecropides truncoque simillimus Hermae.
nullo quippe alio uincis discrimine quam quod
illi marmoreum caput est, tua uiuit imago.
dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta
quis generosa putet nisi fortia. nempe uolucrem
sic laudamus equum, facili cui plurima palma

37 fremat PFGOU, fremit ALT **38 sic** H. Iunius, **si P** ut uidetur, **sis Ψ** **40 stemmate PFOU, stemate G, sanguine LOT** **49 ueniet PFGOT, uenit et AL** et (**uenit** supra **et** scripto) **U** **plebe PAGLU** fortasse ex u. 47, **gente FOT**; scribendum suspicor **pube**, quod in *plebe* mutatum est u. 256 et Stat. Theb. I 619. recte per se *plebs togata* pro humilibus ciuibus dicitur, sed praecessit *ima plebe* u. 47, ut pondus orationis necessario in diuersa adiectiua, non in iteratum plebis nomen, incumbat et plebs togata imae plebi siue, ut ait Horatius epist. I 7 65, tunicato popello contraria ponatur. quod cum alienum ac potius peruersum esse appareat, ut ex ima plebe causidici, ex togata autem iurisconsulti nasci dicantur, altera lectio adhibenda est; in qua quod forsitan desiderari uideatur hominis tenui loco orti significatio, ego poetam uerba *ast ego Cecropides* per iocum sic accipere existimo tamquam se reapse a Cecrope rege Atheniensium prognatum praedicet Rubellius, ut Romanus non sit; atque hoc esse cur u. 47 *Quiritem* et 49 *togata* adiciantur, quae, si tantum de ignobilitate sermo esset, mire abundarent **51 hinc GU** sicut coniecerat Weidnerus, **hic PΨ**, quod nemo non ad iurisconsultum modo commemoratum relaturus erat, sicut u. 48 idem pronomen eum significat cuius proxime praecessit mentio. *hinc*, indidem unde priores duo **57 putet PAFL, putat GOTU** **58** *facili palma* ablatiuus est, Catull. 62 11 *non facilis nobis, aequales, palma parata est*; inter se opponuntur *plurima* et u. 63 *rara*; de ordine uerborum dixi ad VI 495

feruet et exultat rauco uictoria circo;
nobilis hic, quocumque uenit de gramine, cuius
clara fuga ante alios et primus in aequore puluis.
sed uenale pecus Coryphaei posteritas et
Hirpini, si rara iugo uictoria sedit;
nil ibi maiorum respectus, gratia nulla
umbrarum; dominos pretiis mutare iubentur
exiguis trito et ducunt epiraedia collo
segnipedes dignique molam uersare nepotes.
ergo ut miremur te, non tua, priuum aliquid da
quod possim titulis incidere praeter honores
quos illis damus ac dedimus, quibus omnia debes.
haec satis ad iuuenem quem nobis fama superbum
tradit et inflatum plenumque Nerone propinquo;
rarus enim ferme sensus communis in illa
fortuna. sed te censeri laude tuorum,
Pontice, noluerim sic ut nihil ipse futurae
laudis agas. miserum est aliorum incumbere famae,
ne conlapsa ruant subductis tecta columnis,
stratus humi palmes uiduas desideret ulmos.
esto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
integer; ambiguae si quando citabere testis
incertaeque rei, Phalaris licet imperet ut sis
falsus et admoto dictet periuria tauro,
summum crede nefas animam praeferre pudori
et propter uitam uiuendi perdere causas.
dignus morte perit, cenet licet ostrea centum
Gaurana et Cosmi toto mergatur aeno.
expectata diu tandem prouincia cum te
rectorem accipiet, pone irae frena modumque,

60 germine *sunt qui legant* Valla **61 puluis** Ψ, **cuius P** ex u. 60, **curus** corr. in **cursus A** **62 coryphaei** ΣG et ex. corr. **U, cory*e* P, corythae** Ψp **66 trito et** Gothanus 2 Rupertii, **et trito P** flor. Sang., **trito AGU, tritoque FLO, *tritoque T, tritoque trahunt** flor. Parisina **67 nepotes P** flor. Sang. **FGU, nepotis ALOT** **68 priuum** Salmasius, **primum** PΨ **72 plenumque** Ψ, **plerumque PF** **78 humi** PΨ, **ubi** flor. Sang. **desideret FGU** sicut coniecerat Beerus, **desiderat PALOT, discinderet** in marg. **P** uel **p** **86 cosmi** Ψ, **cosmo PS** **88 accipiet** Ψ, **accipiat P** flor. Sang. **AF**

pone et auaritiae, miserere inopum sociorum:
ossa uides rerum uacuis exucta medullis.
respice quid moneant leges, quid curia mandet,
praemia quanta bonos maneant, quam fulmine iusto
et Capito et Tutor ruerint damnante senatu
piratae Cilicum. sed quid damnatio confert?
praeconem, Chaerippe, tuis circumspice pannis,
cum Pansa eripiat quidquid tibi Natta reliquit,
iamque tace: furor est post omnia perdere naulum.
non idem gemitus olim neque uulnus erat par
damnorum sociis florentibus et modo uictis.
plena domus tunc omnis, et ingens stabat aceruus
nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,
et cum Parrhasii tabulis signisque Myronis
Phidiacum uiuebat ebur, nec non Polycliti
multus ubique labor, rarae sine Mentore mensae.
†inde Dolabella atque hinc Antonius, inde
sacrilegus Verres referebant nauibus altis
occulta spolia et plures de pace triumphos.
nunc sociis iuga pauca boum, grex paruus equarum,
et pater armenti capto eripietur agello,
ipsi deinde Lares, si quod spectabile signum,
si quis in aedicula deus unicus; haec etenim sunt
pro summis. *quis* sunt haec maxima, despicias tu

90 rerum PFGU, regum ALOT **exucta POT**, exaucta corr. in **exsucta G, exlucta U, exusta L, exsuta T, exsicca A** **93 tutor ΣΨ, toto F, numitor PS** aliique ex Verg. Aen. VI 768 ut suspicatur Hosius **96 nata relinquid P** **98 neque PA, nec Ψ** **100 aceruos** Sang. D 236 871, Brit. 30861, Harl. 3872 et fortasse **P** **105** *Dolabellae* Rupertius **hinc PΨ, **hinc** Brit. 30861, *dehinc* Lachmannus, *hinc atque hinc* Weidnerus **cantonius PS** **109 eripietur Ψp, eripientur G, eripiu** P, eripiuntur** Brit. 30861 Gaybacensis 2 aliique **111** et **112** del. Manso, inanem strepitum uerborum idem significantium cum falsa argumenti adferendi specie iteratorum summo iure auersatus; quam offensionem lenire conatus Buechelerus *nam* u. 112 in *iam* mutandum coniecit. sed accedit quod inusitatam atque adeo molestam orationis formam prae se ferunt quae sequuntur *despicias tu forsitan . . . Corinthon, despicias merito*, ut quaerenda sit emendatio quae utrique incommodo medeatur. qua si id quoque effectum erit, ut sententiae aptius conectantur neque tam subito ad nouum praeceptum digrediatur oratio, nemo opinor grauabitur **112 quis*** distinctione mutata, **nam PΨ.** scribebatur *pro summis, nam sunt haec maxima. despicias tu | forsitan inbellis* etc. uide Lucr. V 104 sq. *dictis dabit ipsa fidem res | forsitan*, Ouid. her. II 103 sq. *te iam tenet altera coniunx | forsitan*

forsitan. inbellis Rhodios unctamque Corinthon
despicias merito: quid resinata iuuentus
cruraque totius facient tibi leuia gentis?
horrida uitanda est Hispania, Gallicus axis
Illyricumque latus; parce et messoribus illis
qui saturant urbem circo scaenaeque uacantem;
quanta autem inde feres tam dirae praemia culpae,
cum tenuis nuper Marius discinxerit Afros?
curandum in primis ne magna iniuria fiat
fortibus et miseris. tollas licet omne quod usquam est
auri atque argenti, scutum gladiumque relinques
[et iaculum et galeam; spoliatis arma supersunt].
quod modo proposui, non est sententia, uerum est;
credite me uobis folium recitare Sibyllae.
si tibi sancta cohors comitum, si nemo tribunal
uendit acersecomes, si nullum in coniuge crimen,
nec per conuentus et cuncta per oppida curuis
unguibus ire parat nummos raptura Celaeno,
tum licet a Pico numeres genus, altaque si te
nomina delectant omnem Titanida pugnam
inter maiores ipsumque Promethea ponas;
de quocumque uoles proauum tibi sumito libro.
quod si praecipitem rapit ambitio atque libido,
si frangis uirgas sociorum in sanguine, si te
delectant hebetes lasso lictore secures,
incipit ipsorum contra te stare parentum
nobilitas claramque facem praeferre pudendis.
omne animi uitium tanto conspectius in se
crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

123 relinques Ψ, **relinquas ST** et ut uidetur **P, relinquens p** **124** del. Lachmannus, ortum ex dittographia siue rectius dicas paraphrasi *spoliatis arma supersunt* adscripta ad illa *scutum gladiumque relinques*, quae eundem sensum acutiore sermone exprimunt **iaculum P, iacula** Ψ **125 uerum est PFGU, uerum ALOT** **131 tum LOT, tu PSAFGU, tunc** flor. Parisina. pronomen abundat, aduerbium apte inducit apodosin **133 ponas AL, po*nas P, penas** flor. Sang., **pingas** Ψ **134**, in quo ad minus descenditur, orationem sententiamque debilitat, uideturque ad uu. 132 sq. explicandi causa adiectus esse. praeterea de forma *sumito* uide ad IX 105 adnotata **135 ambitio PG, ambitus** Ψ

quo mihi te, solitum falsas signare tabellas,
in templis quae fecit auus statuamque parentis
ante triumphalem? quo, si nocturnus adulter
tempora Santonico uelas adoperta cucullo?
praeter maiorum cineres atque ossa uolucri
carpento rapitur pinguis Lateranus, et ipse,
ipse rotam adstringit sufflamine mulio consul,
nocte quidem, sed Luna uidet, sed sidera testes
intendunt oculos. finitum tempus honoris
cum fuerit, clara Lateranus luce flagellum
sumet et occursum numquam trepidabit amici
iam senis ac uirga prior annuet atque maniplos
soluet et infundet iumentis hordea lassis.
interea, dum lanatas robumque iuuencum
more Numae caedit, Iouis ante altaria iurat
solam Eponam et facies olida ad praesepia pictas.
sed, cum peruigiles placet instaurare popinas,

142 interpunxi. *quo mihi te* uersantem *in templis auitis et ante statuam paternam, si falsarius es? quo, si adulter?* de omisso participio uide e.c. Manil. IV 63 sq. *quid numerem euersas urbes . . . inque rogo Croesum* (scilicet *positum*). editores partim sine sensu uerba *quo mihi te* separatim accipiunt (quasi Iuuenalis causa natura Ponticum crearit), partim *quo mihi te solitum falsas signare tabellas* coniungunt absurdissime, cui prauitati conuenienter Friedlaenderus ad u. 144 '*quo, si uelas*' inquit 'soviel als *quo te uelare.*' usque adeo nihil est quod Nicolaus Heinsius ad Ouid. her. II 53 tot huius locutionis exempla congessit ut pauca aliunde petenda sint, uelut ex adnotationibus Gronouii ad Sen. nat. quaest. I 16 8, diatr. p. 57, Bentlei ad Hor. epist. I 5 12? unum adscribam, ut res fiat aperta, Sen. contr. I 2 1 *quo mihi sacerdotem, cuius precaria est castitas? solitum* participium, sicut apud Senecam enuntiatum relatiuum et uu. 144 sq. protasis condicionalis, causam significat quae Iuuenalem prohibitura sit quominus Ponticum inter maiorum monimenta spatiantem tamquam tanto genere dignum ueneretur. illud omitto, festiuum nobis editores exhibere signatorem falsi, qui non modo in templis sed ante statuam triumphalem, hoc est in porticu fori Augusti, celeberrimo loco (Plin. epist. II 7 7), opus exercere soleat **147 lateranus SGU** et sub ras. **P, damasippus Ψ**, utrumque agnoscit **Σ**, causam erroris suppeditauit u. 185 **148 sufflamine mulio consul GU** flor. Sang., *Iuuenalis correpte* **mulio consul** G.L.K. VI p. 231, **sufflamine multo consul** Vaticanus 2810, cod. bibl. Angelicae T 6 17, cod. bibl. Vallicellanae E 31, **sub flamine multo consul** Burn. 192, **consul** ceteris erasis **P** glossemate supra scripto *sicut agaso*, **multo sufflamine consul Ψp, consul sufflamine multo** alii **151 lateranus PGU, damasippus Ψ** **152 numquam PAGU, nusquam FLOT** **155 robumque S** flor. Sang. et (**rob** eras.) **P, rubumque GU, probumque F, toruumque Ψp** **157 eponam PSΣFG, yponam Ψ**

obuius adsiduo Syrophoenix udus amomo
currit Idymaeae Syrophoenix incola portae
hospitis adfectu dominum regemque salutat
et cum uenali Cyane succincta lagona.
defensor culpae dicit mihi ' fecimus et nos
haec iuuenes.' esto, desisti nempe nec ultra
fouisti errorem. breue sit quod turpiter audes;
quaedam cum prima resecentur crimina barba.
indulge ueniam pueris: Lateranus ad illos
thermarum calices inscriptaque lintea uadit
maturus bello Armeniae Syriaeque tuendis
amnibus et Rheno atque Histro. praestare Neronem
securum ualet haec aetas. mitte Ostia, Caesar,
mitte, sed in magna legatum quaere popina:
inuenies aliquo cum percussore iacentem,
permixtum nautis et furibus ac fugitiuis,
inter carnifices et fabros sandapilarum
et resupinati cessantia tympana galli.
aequa ibi libertas, communia pocula, lectus
non alius cuiquam, nec mensa remotior ulli.
quid facias talem sortitus, Pontice, seruum?
nempe in Lucanos aut Tusca ergastula mittas.
at uos, Troiugenae, uobis ignoscitis, et quae
turpia cerdoni Volesos Brutumque decebunt.

159–161 mendo laborant; nam contra poetarum usum nomini cum amplificatione iterato nouum uerbum subicitur, *Syrophoenix currit, Syrophoenix salutat.* Latinae poesis consuetudo ex his locis disci potest, quos ex una Aeneide nullo negotio collegi, II 318–21 *Panthus, Panthus trahit,* V 116 sq. *Mnestheus agit, Mnestheus,* 493 sq. *Mnestheus consequitur, Mnestheus,* 569 sq. *alter Atys, Atys,* VI 162–4 *Misenum uident, Misenum,* VII 649–52 *Lausus, Lausus ducit,* IX 770–5 *occupat Crethea, Crethea,* X 180 sq. *sequitur Astyr, Astyr,* 778 sq. *Antoren figit, Antoren.* fortasse unus uersus post 160 excidit **159 udus Ψ, unctus A** aliique et (**unc** in ras.) **P, Syrophoenix . . . Idymaeae** om. **F**
160 del. Iahnius. *Petrae* Froehnerus **163 dicit Ψ, dicet T,** de **P** ambigitur, **picet G** **166 resecantur FT** **167 lateranus PSGU, damasippus Ψ**
168 inscriptaque Ψ, scriptaque P, scriptaque ad A **174 et . . . ac P** flor. Sang. **AGU, aut . . . aut FLOT** **175 sandapilarum, sandaliorum, sardanapallos** agnoscit **Σ** **179 pontice PΨ, regule GU,** utrumque legit Valla
182 uolesos Ψ, uolusos O, uolsos P, uocos F **brutumque Ψp, rut*umque P, rutulumque GU, rutilumque** alii. uide Verg. Aen. XI 463 sq.

quid si numquam adeo foedis adeoque pudendis
utimur exemplis, ut non peiora supersint?
consumptis opibus uocem, Damasippe, locasti
sipario, clamosum ageres ut Phasma Catulli.
Laureolum uelox etiam bene Lentulus egit,
iudice me dignus uera cruce. nec tamen ipsi
ignoscas populo: populi frons durior huius,
qui sedet et spectat triscurria patriciorum,
planipedes audit Fabios, ridere potest qui
Mamercorum alapas. quanti sua funera uendant
quid refert? uendunt nullo cogente Nerone,
nec dubitant celsi praetoris uendere ludis.
finge tamen gladios inde atque hinc pulpita poni,
quid satius? mortem sic quisquam exhorruit, ut sit
zelotypus Thymeles, stupidi collega Corinthi?
res haut mira tamen citharoedo principe mimus
nobilis. haec ultra quid erit nisi ludus? et illic
dedecus urbis habes, nec murmillonis in armis
nec clipeo Gracchum pugnantem aut falce supina,
damnat enim tales habitus: mouet ecce tridentem.
nec galea faciem abscondit, sed damnat et odit:
postquam uibrata pendentia retia dextra
nequiquam effudit, nudum ad spectacula uoltum
erigit et tota fugit agnoscendus harena.
credamus tunicae, de faucibus aurea cum se
porrigat et longo iactetur spira galero.
ergo ignominiam grauiorem pertulit omni
uulnere cum Graccho iussus pugnare secutor.
libera si dentur populo suffragia, quis tam

183 quid Ψ, **quod P** aliique **194** del. Rupertius **195 poni P, pone** Ψ, **ponunt F** **196 sic O** aliique, **si** PΨ **198 mimus ΣGU**, item **P** sed aut **imu** aut **mus** in ras., **natus** Ψ **201 pugnantem aut PAGU, aut pugnantem FLOT** **202 203** uerba **sed damnat et odit** et **mouet ecce tridentem** inter se transposui: sic et *sed* particula apta fit et uitiosum tollitur asyndeton et recte procedunt sententiae. Gracchus non murmillonis secutoris Thracis arma sumit, sed tridentem retiarii; non abscondit faciem, sed nudum uoltum erigit. u. 202 del. Rupertius, uerba *sed damnat . . . abscondit* Hermannus **203 faciem PAGU, frontem LOT, fontem F** **sed PAGU, et FLOT** **207** quid tunicae credendum sit significaui ad VI frag. Oxon. u. 10

perditus ut dubitet Senecam praeferre Neroni ?
cuius supplicio non debuit una parari
simia nec serpens unus nec culleus unus.
par Agamemnonidae crimen, sed causa facit rem
dissimilem. quippe ille deis auctoribus ultor
patris erat caesi media inter pocula, sed nec
Electrae iugulo se polluit aut Spartani
sanguine coniugii, nullis aconita propinquis
miscuit, in scaena numquam cantauit Orestes,
Troica non scripsit. quid enim Verginius armis
debuit ulcisci magis aut cum Vindice Galba,
quod Nero tam saeua crudaque tyrannide fecit ?
haec opera atque hae sunt generosi principis artes,
gaudentis foedo peregrina ad pulpita cantu
prostitui Graiaeque apium meruisse coronae.
maiorum effigies habeant insignia uocis,
ante pedes Domiti longum tu pone Thyestae
syrma uel Antigones aut personam Melanippes,
et de marmoreo citharam suspende colosso.
quid, Catilina, tuis natalibus atque Cethegi
inueniet quisquam sublimius ? arma tamen uos
nocturna et flammas domibus templisque paratis,
ut bracatorum pueri Senonumque minores,
ausi quod liceat tunica punire molesta.
sed uigilat consul uexillaque uestra coercet ;
hic nouus Arpinas, ignobilis et modo Romae
municipalis eques, galeatum ponit ubique

221 uerginius Ψ, **uirgilius PS** **223** facetiarum lepori officere mihi uidetur **quod** Peyraredus, **quid** PΨ **224 hae sunt PAG, haec sunt U**, de quo uide ad VI 259, **illae sunt F, illae LOT** **225 cantu PGU** Prisc. G.L.K. II p. 419, **saltu** Ψ **229 antigones** Ψ, **antigonae PF** **aut** Hermannus, **tu** Ψ, **om. P.** ordo est *Thyestae syrma uel personam Antigones aut Melanippes* **melanippes** Paris. 9345, **menalippes** Ψ, **menalippe P, menalippis U, menalippi ΣF.** Iuuenalis quomodo nomina feminina Graeca in *e* exeuntia inclinauerit non ignorant editores (legerunt enim VII 6 *Aganippes*, VI 72 *Autonoes*, VI 156 *Beronices*, XV 21 *Circes*, II 111 et XIV 263 *Cybeles*, XI 124 *Syenes*, VIII 197 *Thymeles*), sed prae Pithoeani amore obliuiscuntur **233 paratis P** aliique, **parastis** Ψ **235 autsi PS**, *aussi* Ribbeckius

praesidium attonitis et in omni monte laborat.
tantum igitur muros intra toga contulit illi
nominis ac tituli, quantum †in Leucade, quantum
Thessaliae campis Octauius abstulit udo
caedibus adsiduis gladio; sed Roma parentem,
Roma patrem patriae Ciceronem libera dixit.
Arpinas alius Volscorum in monte solebat
poscere mercedes alieno lassus aratro,
nodosam post haec frangebat uertice uitem,
si lentus pigra muniret castra dolabra;
hic tamen et Cimbros et summa pericula rerum
excipit et solus trepidantem protegit urbem,
atque ideo, postquam ad Cimbros stragemque uolabant
qui numquam attigerant maiora cadauera corui,
nobilis ornatur lauro collega secunda.
plebeiae Deciorum animae, plebeia fuerunt
nomina; pro totis legionibus hi tamen et pro
omnibus auxiliis atque omni pube Latina
sufficiunt dis infernis Terraeque parenti.
[pluris enim Decii quam quae seruantur ab illis.]
ancilla natus trabeam et diadema Quirini
et fasces meruit, regum ultimus ille bonorum.
prodita laxabant portarum claustra tyrannis
exulibus iuuenes ipsius consulis et quos
magnum aliquid dubia pro libertate deceret,
quod miraretur cum Coclite Mucius et quae
imperii fines Tiberinum uirgo natauit:
occulta ad patres produxit crimina seruus
matronis lugendus, at illos uerbera iustis
adficiunt poenis et legum prima securis.
malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Aeacidae similis Volcaniaque arma capessas,

239 monte SΣFG et sub ras. **P**, **mente U**, **gente Ψ**, praeterea **ponte Σ**. uide Val. Fl. I 14, Stat. silu. IV 5 33 **241 in PSGU**, **non Ψ**, *sibi* Iahnius **256 pube PSAGU**, **plebe FLOT** **258** del. Dobraeus **quae PΨ**, **qui** flor. Parisina **seruantur PΨ**, **seruatur Σ** et e corr. **O** **266 produxit P** Brit. 30861, **eduxit Ψ**, **seduxit F** **270 uulcaniaque Ψ**, **uulcanique P**, **uulcania U**, **uolcani G**

quam te Thersitae similem producat Achilles.
et tamen, ut longe repetas longeque reuoluas
nomen, ab infami gentem deducis asylo;
maiorum primus, quisquis fuit ille, tuorum
aut pastor fuit aut illud quod dicere nolo.

SATVRA IX

Scire uelim, quare totiens mihi, Naeuole, tristis
occurras fronte obducta ceu Marsya uictus.
quid tibi cum uultu, qualem deprensus habebat
Rauola, dum Rhodopes uda terit inguina barba,
nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo?
non erit hac facie miserabilior Crepereius
Pollio, qui triplicem usuram praestare paratus
circumit et fatuos non inuenit. unde repente
tot rugae? certe modico contentus agebas
uernam equitem, conuiua ioco mordente facetus
et salibus uehemens intra pomeria natis.
omnia nunc contra: uultus grauis, horrida siccae
silua comae, nullus tota nitor in cute, qualem
Bruttia praestabat calidi tibi fascia uisci,
sed fruticante pilo neglecta et squalida crura.
quid macies aegri ueteris, quem tempore longo
torret quarta dies olimque domestica febris?

272 ordo est *et, ut longe repetas, tamen deducis*: uide X 240 sq. *ut uigeant sensus animi, ducenda tamen sunt | funera natorum*, XIII 100 *ut sit magna, tamen certe lenta ira deorum est.* hoc loco *tamen* ante *ut* positum est, ut saepius ante *quamuis*, saepissime ante *etsi*: similiter in Ouid. met. IX 556–8 Bachius restituit *nec nos aut durus pater aut reuerentia famae | aut timor impediet. tamen ut sit causa timendi | dulcia fraterno sub nomine furta tegemus*, ubi libri optimi *tantum sit*, Planudes ὅμως ἀπείη, id est *tamen absit*

4 et 5 interpunxi. nos, qui inrupimus, Rauolae colaphum incutimus tamquam seruo crustula lambenti. sic seruari posse uidetur uersus 5 alioqui delendus: deleuit eum Guietus, habet Seruius georg. III 360 et Aen. VII 115 **6 erit PSAG, erat Ψ** **14** bis exhibent **GU**, et suo loco et inter 11 et 12 **Bruttia praestabat calida tibi GU** priore loco, **Brustia praestabat calidi circum P, praestabat calidi circumlita Ψ** **15 sed fruticante Ψ** Prisc. G.L.K. II p. 433, **sed fructicante F, sed fructificante PS** aliique, **fructificante T**

deprendas animi tormenta latentis in aegro
corpore, deprendas et gaudia; sumit utrumque
inde habitum facies. igitur flexisse uideris
propositum et uitae contrarius ire priori.
nuper enim, ut repeto, fanum Isidis et Ganymedem
Pacis et aduectae secreta Palatia matris
et Cererem (nam quo non prostat femina templo?)
notior Aufidio moechus scelerare solebas,
quodque taces, ipsos etiam inclinare maritos.
'utile et hoc multis uitae genus, at mihi nullum
inde operae pretium. pingues aliquando lacernas,
munimenta togae, duri crassique coloris
et male percussas textoris pectine Galli
accipimus, tenue argentum uenaeque secundae.
fata regunt homines, fatum est et partibus illis
quas sinus abscondit. nam, si tibi sidera cessant,
nil faciet longi mensura incognita nerui,
quamuis te nudum spumanti Virro labello
uiderit et blandae adsidue densaeque tabellae
sollicitent, *αὐτὸσ γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα κίναιδοσ.*
quod tamen ulterius monstrum quam mollis auarus?
"haec tribui, deinde illa dedi, mox plura tulisti."
computat et ceuet. ponatur calculus, adsint
cum tabula pueri; numera sestertia quinque
omnibus in rebus, numerentur deinde labores.
an facile et pronum est agere intra uiscera penem
legitimum atque illic hesternae occurrere cenae?
seruus erit minus ille miser qui foderit agrum
quam dominum. sed tu sane tenerum et puerum te
et pulchrum et dignum cyatho caeloque putabas.

25 scelerare P, celebrare Ψ fortasse melius **26 quodque taces PSFGO**, **quodque taceo U**, **quod taceo atque ALT** **33 cessant PG** aliique, **cessent Ψ** (de **U** nihil enotatum habeo) **36 assidue A, adsiduae PΨ** **37 αυτοσ γαρ PG, αυτοσ ταρ U**, corrupta Ψ **εφελκεται αναρα κιναιδοσ U, ανδρα κ.** alii in reliquis corrupti, **εφεακεται ανορα κιναιδοσ G, εφεδκετει αναγασιναιδοσ P**, peiora Ψ **38 quid** flor. Sang. **40–150 om. F** **40 et ceuet GU**, erasus **P**, **ceuet S, atque ceuet** Lipsiensis Rupertii, **atque cauet Ψp** **41 numera Ψ**, **numeras P** **46 quam PGTU, non ALO** **tenerum PSAGT, tener LOU**

uos humili adseculae, uos indulgebitis umquam
cultori, iam nec morbo donare parati ?
en cui tu uiridem umbellam, cui sucina mittas
grandia, natalis quotiens redit aut madidum uer
incipit et strata positus longaque cathedra
munera femineis tractat secreta kalendis.
dic, passer, cui tot montis, tot praedia seruas
Apula, tot miluos intra tua pascua lassas ?
te Trifolinus ager fecundis uitibus implet
suspectumque iugum Cumis et Gaurus inanis,—
nam quis plura linit uicturo dolia musto ?—
quantum erat exhausti lumbos donare clientis
iugeribus paucis ? melius nunc rusticus infans
cum matre et casulis et conlusore catello
cymbala pulsantis legatum fiet amici ?
" improbus es cum poscis " ait. sed pensio clamat
" posce," sed appellat puer unicus ut Polyphemi
lata acies per quam sollers euasit Vlixes.
alter emendus erit, namque hic non sufficit, ambo
pascendi. quid agam bruma spirante ? quid, oro,
quid dicam scapulis puerorum aquilone Decembri
et pedibus ? " durate atque expectate cicadas " ?
uerum, ut dissimules, ut mittas cetera, quanto
metiris pretio quod, ni tibi deditus essem
deuotusque cliens, uxor tua uirgo maneret ?
scis certe quibus ista modis, quam saepe rogaris
et quae pollicitus. fugientem saepe puellam
amplexu rapui ; tabulas quoque ruperat et iam
signabat : tota uix hoc ego nocte redemi

50 en cui tu Ψ, incultu PS **53 tractat PG** Seru. Aen. VIII 638, **tractas Ψ** **54 cui praedia OT** **55 lassas GU** sicut coniecerat Hauptius, **lassos PSLOT** et in ras. **A** **60 nunc,* ne hic PΨ, nec hic AL, ne** Lipsiensis Rupertii. *hic*, siue pronomen est siue aduerbium, quo spectet non habet ; neque enim aut Romae rus erat aut *paucis* illis *iugeribus* ullus certus locus certiue coloni significati sunt. *nunc* est *hoc pacto*, cum mihi praedium non sis daturus : ita v 141 **62 legatum PGT, legatus Ψ** **63 es Ψ, est PAL** **poscis PGOU, poscit ALT** **ait PΨ, ais T** **68 puerorum PA, seruorum Ψ** **aquilone PAGU, mense LOT** **74** pro *saepe* fortasse *nempe*

te plorante foris; testis mihi lectulus et tu
ad quem peruenit lecti sonus et dominae uox.
instabile ac dirimi coeptum et iam paene solutum
coniugium in multis domibus seruauit adulter.
quo te circumagas? quae prima aut ultima ponas?
nullum ergo meritum est, ingrate ac perfide, nullum
quod tibi filiolus uel filia nascitur ex me?
tollis enim et libris actorum spargere gaudes
argumenta uiri. foribus suspende coronas:
iam pater es, dedimus quod famae opponere possis.
iura parentis habes, propter me scriberis heres,
legatum omne capis nec non et dulce caducum.
commoda praeterea iungentur multa caducis,
si numerum, si tres impleuero.' iusta doloris,
Naeuole, causa tui; contra tamen ille quid adfert?
'neclegit atque alium bipedem sibi quaerit asellum.
haec soli commissa tibi celare memento
et tacitus nostras intra te fige querellas,
nam res mortifera est inimicus pumice leuis.
qui modo secretum commisserat, ardet et odit
tamquam prodiderim quidquid scio. sumere ferrum,
fuste aperire caput, candelam adponere ualuis
non dubitat. nec contemnas aut despicias quod
his opibus numquam cara est annona ueneni.
ergo occulta teges ut curia Martis Athenis.'
o Corydon, Corydon, secretum diuitis ullum
esse putas? serui ut taceant, iumenta loquentur
et canis et postes et marmora. claude fenestras,
uela tegant rimas, iunge ostia, tollite lumen,
e medio fac eant omnes, prope nemo recumbat:

79 et **80** del. Pinzger **82 nullum** in fine om. **P**, **auare** substituit **A** **84 titulis actorum** Seru. georg. II 502 **89 iungentur PA**, **iugentur** ut uidetur **GU**, **iunguntur LOT** **92 neclegit** ex **SG** **96 commisserat** ex **P** **97 ferrum** om. **P** **99 quod** om. **P** **100 cara est ΣG**, **cara** *** **P**, **caras U**, **careas Ψp** **103 loquentur Ψ** et (e in ras.) **P**, **loquuntur** flor. Frisingense aliique **105 tollite PAO**, **tollito GTU** et supra scriptum **L**, quod praeferrem, si Iuuenalem praeter *esto* et *memento* hac imperatiui forma usum esse constaret, cuius unum exemplum extat *sumito* in uersu mihi suspecto VIII 134 **106 face eant Hauptius**, **taceant P**, **clament Ψ**

quod tamen ad cantum galli facit ille secundi
proximus ante diem caupo sciet, audiet et quae
finxerunt pariter libarius, archimagiri,
carptores. quod enim dubitant componere crimen
in dominos, quotiens rumoribus ulciscuntur
baltea? nec derit qui te per compita quaerat
nolentem et miseram uinosus inebriet aurem.
illos ergo roges quidquid paulo ante petebas
a nobis, taceant illi. sed prodere malunt
arcanum, quam subrepti potare Falerni
pro populo faciens quantum Saufeiia bibebat.
uiuendum recte, cum propter plurima, tum est his
[idcirco ut possis linguam contemnere serui.]
praecipue causis, ut linguas mancipiorum
contemnas; nam lingua mali pars pessima serui.
deterior tamen hic qui liber non erit illis
quorum animas et farre suo custodit et aere.
'utile consilium modo, sed commune, dedisti.
nunc mihi quid suades post damnum temporis et spes
deceptas? festinat enim decurrere, uelox
flosculus, angustae miseraeque breuissima uitae
portio; dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
poscimus, obrepit non intellecta senectus.'
ne trepida, numquam pathicus tibi derit amicus
stantibus et saluis his collibus: undique ad illos
conueniunt et carpentis et nauibus omnes

107 secundi PΨ, secundum GL **109 libarius** anonymus in Plathneri scidis anno 1637 scriptis (uide Rupertii ed. an. 1801 uol. I pp. cclii sq.), **librarius PΨ** **117 saufeia PGU, laufeia A, laufela LT, laufella L** ex corr. et Burn. 192 aliique, uide VI 320 **118 recte Ψ, recte est PA** aliique, **est recte** flor. Parisina aliique **tum est his,* tunc est PA, tunc GU, tunc his OT** et (**his** in ras. man. 2) **L, tum his** quinque Rupertii. *tunc* soloecum est, uide Lachmannum ad Lucr. I 130. *his causis* ad praecedentes uersus respicit, quorum sententiam breuiter comprehendunt deinde adiecta *ut linguas mancipiorum contemnas* **119** del. Pithoeus, hic ponunt **PA**, post 123 **Ψ** **possim L** aliique, de **G** nihil enotatum habeo **121 nam Ψ, nec P**, quod qui in contextum receperunt huius aetatis editores, explicare supersederunt **122 non erit illis Ψ, nouerit illos PA** **132 conueniunt Ψ** schol. Luc. VII 726, **conuenient PΣA**. uide Tac. ann. XV 44 4 *urbem . . . quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt*

qui digito scalpunt uno caput. altera maior
spes superest: *turbae, properat quae crescere, molli*
134A gratus eris, tu tantum erucis inprime dentem.
135 'haec exempla para felicibus; at mea Clotho
et Lachesis gaudent, si pascitur inguine uenter.
o parui nostrique Lares, quos ture minuto
aut farre et tenui soleo exorare corona,
quando ego figam aliquid, quo sit mihi tuta senectus
140 a tegete et baculo? uiginti milia faenus
pigneribus positis, argenti uascula puri,
sed quae Fabricius censor notet, et duo fortes
de grege Moesorum, qui me ceruice locata
securum iubeant clamoso insistere circo;
145 sit mihi praeterea curuus caelator, et alter
qui multas facies pingit cito; sufficiunt haec.
quando ego pauper ero? uotum miserabile, nec spes
his saltem; nam cum pro me Fortuna uocatur
adfixit ceras illa de naue petitas
150 quae Siculos cantus ecfugit remige surdo.

133 de *altera maiore spe* uide 125 sq. *post spes deceptas*: supersunt **pathici** plures et minus auari **134 turbae . . . molli,* tu tantum erucis inprime dentem PΨ** ex uersu insequenti, *multos inberbes habes tibi crescentes* **Σ** sententiam non assecutus **134A** habent **PA**, om. **Ψ** **erucis A, faucis P** **136 gaudent Ψ, gaude* P, gaudet p** **139 fiam aliquid quod P** **143 mysorum P** **locata** P**, *locatum* Heinrichius **146 pingit P, pingat Ψ** **148 uocatur PA, rogatur Ψ**: nihil interest **149 adfixit PA, adfigit Ψ** **150 effugit Ψ, et fugit P, efugit A, ecf-** Ribbeckius

LIBER QVARTVS

SATVRA X

Omnibus in terris, quae sunt a Gadibus usque
Auroram et Gangen, pauci dinoscere possunt
uera bona atque illis multum diuersa, remota
erroris nebula. quid enim ratione timemus
aut cupimus? quid tam dextro pede concipis, ut te
conatus non paeniteat uotique peracti?
euertere domos totas optantibus ipsis
di faciles. nocitura toga, nocitura petuntur
militia; torrens dicendi copia multis
et sua mortifera est facundia, uiribus ille
confisus periit admirandisque lacertis,
sed plures nimia congesta pecunia cura
strangulat et cuncta exuperans patrimonia census
quanto delphinis ballaena Britannica maior.
temporibus diris igitur iussuque Neronis
Longinum et magnos Senecae praediuitis hortos
clausit et egregias Lateranorum obsidet aedes
tota cohors: rarus uenit in cenacula miles.
pauca licet portes argenti uascula puri
nocte iter ingressus, gladium contumque timebis
et mota ad lunam trepidabis harundinis umbra:
cantabit uacuus coram latrone uiator.

1 redit **F** **2** **dinoscere PAFGU** Seru. georg. II 461, **discernere LOT** **5** **concipis PAFG**, **concupis LOTU** **9** **militia PA**, **militia et Ψ** (id est **militiae**, uide 35), **militiae et F** **21** **mota PS**, **motae Ψ**, **nocte O** **umbra A** flor. Frisingense, **umbram PGU**, **umbras Ψ**

prima fere uota et cunctis notissima templis
diuitiae, crescant ut opes, ut maxima toto
nostra sit arca foro. sed nulla aconita bibuntur
fictilibus: tunc illa time cum pocula sumes
gemmata et lato Setinum ardebit in auro.
iamne igitur laudas quod de sapientibus alter
ridebat, quotiens de limine mouerat unum
protuleratque pedem, flebat contrarius auctor?
sed facilis cuiuis rigidi censura cachinni:
mirandum est unde ille oculis suffecerit umor.
perpetuo risu pulmonem agitare solebat
Democritus, quamquam non essent urbibus illis
praetextae, trabeae, fasces, lectica, tribunal.
quid si uidisset praetorem curribus altis
extantem et medii sublimem puluere circi
in tunica Iouis et pictae Sarrana ferentem
ex umeris aulaea togae magnaeque coronae
tantum orbem, quanto ceruix non sufficit ulla?
quippe tenet sudans hanc publicus et, sibi consul
ne placeat, curru seruus portatur eodem.
da nunc et uolucrem, sceptro quae surgit eburno,
illinc cornicines, hinc praecedentia longi
agminis officia et niueos ad frena Quirites,
defossa in loculos quos sportula fecit amicos.
tum quoque materiam risus inuenit ad omnis
occursus hominum, cuius prudentia monstrat
summos posse uiros et magna exempla daturos
ueruecum in patria crassoque sub aere nasci.
ridebat curas nec non et gaudia uulgi,
interdum et lacrimas, cum Fortunae ipse minaci
mandaret laqueum mediumque ostenderet unguem.
ergo superuacua aut *quae* perniciosa petuntur?

29 de PA, a Ψ **30 auctor PAGU, alter FLOT** **35 praetextae PΣA, praetexta** flor. Sang., **praetexta et Ψ** **46 loculos P** ut uidetur, **loculis Ψ** **47 tum GLTU, tunc PSAFO** **54 quae** addidit Buechelerus, uide 346, *aut ne perniciosa petantur* Lachmannus, qui primus interrogationem agnouit. *quae* et *que* saepe numero in codicibus propter *per* interciderunt

propter quae fas est genua incerare deorum ?
quosdam praecipitat subiecta potentia magnae
inuidiae, mergit longa atque insignis honorum
pagina. descendunt statuae restemque secuntur,
ipsas deinde rotas bigarum inpacta securis
caedit et inmeritis franguntur crura caballis,
iam strident ignes, iam follibus atque caminis
ardet adoratum populo caput et crepat ingens
Seianus, deinde ex facie toto orbe secunda
fiunt urceoli, pelues, sartago, matellae.
pone domi laurus, duc in Capitolia magnum
cretatumque bouem : Seianus ducitur unco
spectandus, gaudent omnes. ' quae labra, quis illi
uultus erat ! numquam, si quid mihi credis, amaui
hunc hominem.' ' sed quo cecidit sub crimine ? quisnam
delator quibus indicibus, quo teste probauit ? '
' nil horum : uerbosa et grandis epistula uenit
a Capreis.' ' bene habet, nil plus interrogo.' sed quid
turba Remi ? sequitur fortunam ut semper et odit
damnatos. idem populus, si Nortia Tusco
fauisset, si oppressa foret secura senectus
principis, hac ipsa Seianum diceret hora
Augustum. iam pridem, ex quo suffragia nulli
uendimus, effudit curas ; nam qui dabat olim
imperium, fasces, legiones, omnia, nunc se
continet atque duas tantum res anxius optat,
panem et circenses. ' perituros audio multos.'
' nil dubium, magna est fornacula.' ' pallidulus mi
Bruttidius meus ad Martis fuit obuius aram :
quam timeo, uictus ne poenas exigat Aiax
ut male defensus. curramus praecipites et,

58 secuntur Ψ, sequuntur PSF **61 strident PSF** Prisc. G.L.K. II p. 521, **stridunt Ψ**, uide v 160 **64 matellae PSΣ** flor. Sang. **G, metellae F, patellae Ψ** **65 laurus PGU, lauros Ψ** **70 indiciis A** ut uidetur aliique **73 remi PSG** aliique, **tremens Ψ** comm. Cruq. Hor. carm. I 35 25 **74 nortia PA, nurtia G, nutria F, nursia Ψ** **78 effudit PGL, effugit Ψ** **81 panem AFG, panim PU, pan** L, pan* O, pan T** **82 pallidus mihi P**

dum iacet in ripa, calcemus Caesaris hostem.
sed uideant serui, ne quis neget et pauidum in ius
ceruice obstricta dominum trahat.' hi sermones
tunc de Seiano, secreta haec murmura uulgi.
uisne salutari sicut Seianus, habere
tantundem atque illi summas donare curules,
illum exercitibus praeponere, tutor haberi
principis angusta Caprearum in rupe sedentis
cum grege Chaldaeo? uis certe pila, cohortes,
egregios equites et castra domestica; quidni
haec cupias? et qui nolunt occidere quemquam
posse uolunt. sed quae praeclara et prospera tanti
ut rebus laetis par sit mensura malorum?
huius qui trahitur praetextam sumere mauis
an Fidenarum Gabiorumque esse potestas
et de mensura ius dicere, uasa minora
frangere pannosus uacuis aedilis Vlubris?
ergo, quid optandum foret, ignorasse fateris
Seianum; nam, qui nimios optabat honores
et nimias poscebat opes, numerosa parabat
excelsae turris tabulata, unde altior esset
casus et inpulsae praeceps inmane ruinae.
quid Crassos, quid Pompeios euertit et illum
ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
summus nempe locus nulla non arte petitus
magnaque numinibus uota exaudita malignis.
ad generum Cereris sine caede ac uulnere pauci
descendunt reges et sicca morte tyranni.
eloquium ac famam Demosthenis aut Ciceronis
incipit optare et totis quinquatribus optat

87 in ius P Brit. 30861 et in ras. **L, intus GU, huius AOT, in huius F** **88 obstricta PA, adstricta Ψ** **91 summas P** flor. Sang. **A, sellas Ψ** **93 angusta Ψ, augusta PA** **97 tanti PAG, tantum Ψ** **102 uacuis PAGU, uacuisque LOT, uacuusque F** **112 ac PΨ, et T** flor. Parisina et Frisingense aliique, Seru. georg. II 498 **uulnere PΨ, sanguine GU** Seruius **114 ac Ψ, aut PAU** sequentibus, quod incredibile uideri potest, Buechelero et Friedlaendero, **et** flor. Parisina **aut PΨ, ac L** flor. Parisina aliique

quisquis adhuc uno parcam colit asse Mineruam,
quem sequitur custos angustae uernula capsae.
eloquio sed uterque perit orator, utrumque
largus et exundans leto dedit ingenii fons.
ingenio manus est et ceruix caesa, nec umquam
sanguine causidici maduerunt rostra pusilli.
'o fortunatam natam me consule Romam':
Antoni gladios potuit contemnere si sic
omnia dixisset. ridenda poemata malo
quam te, conspicuae diuina Philippica famae,
uolueris a prima quae proxima. saeuus et illum
exitus eripuit, quem mirabantur Athenae
torrentem et pleni moderantem frena theatri.
dis ille aduersis genitus fatoque sinistro,
quem pater ardentis massae fuligine lippus
a carbone et forcipibus gladiosque paranti
incude et luteo Vulcano ad rhetora misit.
bellorum exuuiae, truncis adfixa tropaeis
lorica et fracta de casside buccula pendens
et curtum temone iugum uictaeque triremis
aplustre et summo tristis captiuos in arcu
humanis maiora bonis creduntur. ad hoc se
Romanus Graiusque et barbarus induperator
erexit, causas discriminis atque laboris
inde habuit: tanto maior famae sitis est quam
uirtutis. quis enim uirtutem amplectitur ipsam,
praemia si tollas? patriam tamen obruit olim
gloria paucorum et laudis titulique cupido
haesuri saxis cinerum custodibus, ad quae
discutienda ualent sterilis mala robora fici,
quandoquidem data sunt ipsis quoque fata sepulcris.
expende Hannibalem: quot libras in duce summo
inuenies? hic est, quem non capit Africa Mauro
percussa oceano Niloque admota tepenti

116 parcam P, partam Ψ **131 paranti PGU, parante Ψ, parant F**
136 captiuos ex P **145 fici PG** aliique, **ficus Ψ**

rursus ad Aethiopum populos aliosque elephantos.
additur imperiis Hispania, Pyrenaeum
transilit. opposuit natura Alpemque niuemque:
diducit scopulos et montem rumpit aceto.
iam tenet Italiam, tamen ultra pergere tendit.
'acti' inquit 'nihil est, nisi Poeno milite portas
frangimus et media uexillum pono Subura.'
o qualis facies et quali digna tabella,
cum Gaetula ducem portaret belua luscum!
exitus ergo quis est? o gloria! uincitur idem
nempe et in exilium praeceps fugit atque ibi magnus
mirandusque cliens sedet ad praetoria regis,
donec Bithyno libeat uigilare tyranno.
finem animae, quae res humanas miscuit olim,
non gladii, non saxa dabunt nec tela, sed ille
Cannarum uindex et tanti sanguinis ultor
anulus. i, demens, et saeuas curre per Alpes
ut pueris placeas et declamatio fias.
unus Pellaeo iuueni non sufficit orbis,
aestuat infelix angusto limite mundi
ut Gyarae clausus scopulis paruaque Seripho;
cum tamen a figulis munitam intrauerit urbem
sarcophago contentus erit. mors sola fatetur
quantula sint hominum corpuscula. creditur olim
uelificatus Athos et quidquid Graecia mendax
audet in historia; constratum classibus isdem

150 aliosque Ψ Prisc. G.L.K. II p. 217, **altosque PA** **152 inposuit** Prisc. G.L.K. II p. 328, **adposuitque** schol. Luc. I 481 **153 diducit PSΨ, deducit F, diduxit** flor. Parisina aliique, G.L.K. VIII p. 217 **rumpit PFOTU, rupit ALG** flor. Parisina, G.L.K. ibid., schol. Luc. I 183 et 255 **155 acti Ψ, actum PT,** erasus **F.** uide Sen. Med. 993 *nil adhuc facti* (cod. Etruscus, *factum* deteriores) *reor*, Liu. XXXII 37 5 *cum mandati sibi de eis nominatim negarent quicquam*, Hor. carm. I 3 37 *nil mortalibus ardui* (*arduum* alii) *est*, item passim *nihil reliqui fecit* similiaque, eodem sensu quo Sallustius Iug. 76 4 *prorsus ab utrisque nihil reliquum fieri.* utrum in alterum abiturum erat?

160 fugit PAGU, abit OT, item **F** (**habitatque**) et ut uidetur **L,** quod aeque bonum est **164 nec PFG, non ALOT,** de **U** nihil enotatum habeo **166 i** om. **P** **170 gyarae** Ψ, **cyare PG, gyari** flor. Parisina fortasse recte **173 hominis AT** **175 176** interpunxi ut prius enuntiatum in *quidquid Graecia audet*, alterum in *cantat quae Sostratus* finiatur

suppositumque rotis solidum mare credimus, altos
defecisse amnes epotaque flumina Medo
prandente et madidis cantat quae Sostratus alis ;
ille tamen qualis rediit Salamine relicta,
in Corum atque Eurum solitus saeuire flagellis
barbarus Aeolio numquam hoc in carcere passos,
ipsum conpedibus qui uinxerat Ennosigaeum
(mitius id sane quod non et stigmate dignum
credidit : huic quisquam uellet seruire deorum ?)—
sed qualis rediit ? nempe una naue, cruentis
fluctibus ac tarda per densa cadauera prora.
has totiens optata exegit gloria poenas.
' da spatium uitae, multos da, Iuppiter, annos.'
hoc recto uoltu, solum hoc et pallidus optas.
sed quam continuis et quantis longa senectus
plena malis ! deformem et taetrum ante omnia uultum
dissimilemque sui, deformem pro cute pellem
pendentisque genas et talis aspice rugas
quales, umbriferos ubi pandit Thabraca saltus,
in uetula scalpit iam mater simia bucca.
plurima sunt iuuenum discrimina, pulchrior ille
hoc atque *ore* alio, multum hic robustior illo :
una senum facies, cum uoce trementia membra
et iam leue caput madidique infantia nasi ;
frangendus misero gingiua panis inermi.
usque adeo grauis uxori natisque sibique
ut captatori moueat fastidia Cosso.
non eadem uini atque cibi torpente palato
gaudia. nam coitus iam longa obliuio ; uel si

184 credidit PG Brit. 30861, **crederet Ψ**. aut pro *quod . . . credidit* **cum** Guil. E. Webero *quid? . . . credidit?* scribendum uidetur aut pro *uellet* reponendum *nollet*, ne tam subito deseratur ironia **189 recto uoltu G, recto uultu AT, uultu U, alto** (eras.) **recto uultu P, hoc altus** (**L, alius O**) **caelumque tuens hoc p. o. LO, hoc altus caelum intuens uultus sonus hoc et p. o. F**
197 ore,* om. **PO** Burn. 192, **ille Ψ** G.L.K. IV p. 492 inconcinna oratione. alia conici possunt, uelut *uoltuque alio* ; minus bonum uidetur *aliusque alio* **multum PΨ, multo** G.L.K. ibid. **198 membra PΨ**, om. flor. Sang., **labra GU, uerba L**

coneris, iacet exiguus cum ramice neruus
et, quamuis tota palpetur nocte, iacebit.
anne aliquid sperare potest haec inguinis aegri
canities? quid quod merito suspecta libido est
quae uenerem adfectat sine uiribus? aspice partis
nunc damnum alterius. nam quae cantante uoluptas,
sit licet eximius, citharoedo siue Seleuco
et quibus aurata mos est fulgere lacerna?
quid refert, magni sedeat qua parte theatri
qui uix cornicines exaudiet atque tubarum
concentus? clamore opus est ut sentiat auris
quem dicat uenisse puer, quot nuntiet horas.
praeterea minimus gelido iam in corpore sanguis
febre calet sola, circumsilit agmine facto
morborum omne genus, quorum si nomina quaeras,
promptius expediam quot amauerit Oppia moechos,
quot Themison aegros autumno occiderit uno,
quot Basilus socios, quot circumscripserit Hirrus
pupillos, quot longa uiros exorbeat uno
Maura die, quot discipulos inclinet Hamillus;
percurram citius quot uillas possideat nunc
quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat.
ille umero, hic lumbis, hic coxa debilis, ambos
perdidit ille oculos et luscis inuidet, huius
pallida labra cibum accipiunt digitis alienis,
ipse ad conspectum cenae diducere rictum
suetus hiat tantum ceu pullus hirundinis, ad quem
ore uolat pleno mater ieiuna. sed omni
membrorum damno maior dementia, quae nec
nomina seruorum nec uultum agnoscit amici
cum quo praeterita cenauit nocte, nec illos
quos genuit, quos eduxit. nam codice saeuo

211 citharoedo P, cithareda flor. Sang., **cithedo F, citharoedus Ψ siue PFG, sine** flor. Sang., **situe Ψ seleuco P** flor. Sang., **eleuco coraules F, seleucos GU, seleucus LOT, leucus A 214 exaudiet PAGU, exaudiat FLOT 217 in** om. **AGU 220 oppia PSAF, eppia ΣGU, yppia LOT 230 deducere FT**

heredes uetat esse suos, bona tota feruntur
ad Phialen; tantum artificis ualet halitus oris
quod steterat multis in carcere fornicis annis.
ut uigeant sensus animi, ducenda tamen sunt
funera natorum, rogus aspiciendus amatae
coniugis et fratris plenaeque sororibus urnae.
haec data poena diu uiuentibus, ut renouata
semper clade domus multis in luctibus inque
perpetuo maerore et nigra ueste senescant.
rex Pylius, magno si quicquam credis Homero,
exemplum uitae fuit a cornice secundae.
felix nimirum, qui tot per saecula mortem
distulit atque suos iam dextra conputat annos,
quique nouum totiens mustum bibit. oro parumper
attendas quantum de legibus ipse queratur
fatorum et nimio de stamine, cum uidet acris
Antilochi barbam ardentem, cum quaerit ab omni,
quisquis adest, socio cur haec in tempora duret,
quod facinus dignum tam longo admiserit aeuo.
haec eadem Peleus, raptum cum luget Achillem,
atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
incolumi Troia Priamus uenisset ad umbras
Assaraci magnis sollemnibus Hectore funus
portante ac reliquis fratrum ceruicibus inter
Iliadum lacrimas, ut primos edere planctus
Cassandra inciperet scissaque Polyxena palla,
si foret extinctus diuerso tempore, quo non
coeperat audaces Paris aedificare carinas.
longa dies igitur quid contulit? omnia uidit
euersa et flammis Asiam ferroque cadentem.
tunc miles tremulus posita tulit arma tiara
et ruit ante aram summi Iouis ut uetulus bos
qui domini cultris tenue et miserabile collum

240 ducenta tamen sint P **253 cum PT** Brit. 30861, **nam Ψ** **254 socio Ψ, socius P** eodem errore quo XI 85 in multis libris *carnem* scriptum est pro *carne* **263 non P, iam Ψ**

praebet ab ingrato iam fastiditus aratro.
exitus ille utcumque hominis, sed torua canino
latrauit rictu quae post hunc uixerat uxor.
festino ad nostros et regem transeo Ponti
et Croesum, quem uox iusti facunda Solonis
respicere ad longae iussit spatia ultima uitae.
exilium et carcer Minturnarumque paludes
et mendicatus uicta Carthagine panis
hinc causas habuere: quid illo ciue tulisset
natura in terris, quid Roma beatius umquam,
si circumducto captiuorum agmine et omni
bellorum pompa animam exhalasset opimam
cum de Teutonico uellet descendere curru?
prouida Pompeio dederat Campania febres
optandas, sed multae urbes et publica uota
uicerunt; igitur Fortuna ipsius et urbis
seruatum uicto caput abstulit. hoc cruciatu
Lentulus, hac poena caruit, ceciditque Cethegus
integer et iacuit Catilina cadauere toto.
formam optat modico pueris, maiore puellis
murmure, cum Veneris fanum uidet, anxia mater
usque ad delicias uotorum. 'cur tamen' inquit
'corripias? pulchra gaudet Latona Diana.'
sed uetat optari faciem Lucretia qualem
ipsa habuit, cuperet Rutilae Verginia gibbum
†accipere atque suum Rutilae dare. filius autem
corporis egregii miseros trepidosque parentes
semper habet: rara est adeo concordia formae
atque pudicitiae. sanctos licet horrida mores
tradiderit domus ac ueteres imitata Sabinos,
praeterea castum ingenium uultumque modesto

272 uixerat PAGU, uixerit FLOT **274 quem uox iusti PAGU, iusti quem uox LOT, quem uox F** **293** et **295** om. **F** **294 cuperes P** sed corr. **295 suum PGU, suam Ψ.** hoc Buechelerus, illud Friedlaenderus ferri posse negat; ego utrique adsentior. *osque suum* Weidnerus; fortasse fuit *cuperes . . . osque tuum* (*otque suum*) **299 sabinos FG** et (**inos** in ras.) **P, sabinas Ψp** **300 modesto PG, modestum Ψ**

sanguine feruentem tribuat natura benigna
larga manu (quid enim puero conferre potest plus
custode et cura natura potentior omni ?)
non licet esse uiro. nam prodiga corruptoris
improbitas ipsos audet temptare parentes :
tanta in muneribus fiducia. nullus ephebum
deformem saeua castrauit in arce tyrannus,
nec praetextatum rapuit Nero loripedem nec
strumosum atque utero pariter gibboque tumentem.
i nunc et iuuenis specie laetare tui, quem
maiora expectant discrimina. fiet adulter
publicus et poenas metuet quascumque mariti
lex irae debet, nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos numquam incidat. exigit autem
interdum ille dolor plus quam lex ulla dolori
concessit : necat hic ferro, secat ille cruentis
uerberibus, quosdam moechos et mugilis intrat.
sed tuus Endymion dilectae fiet adulter
matronae. mox cum dederit Seruilia nummos
fiet et illius quam non amat, exuet omnem
corporis ornatum ; quid enim ulla negauerit udis
inguinibus, siue est haec Oppia siue Catulla ?
deterior totos habet illic femina mores.
' sed casto quid forma nocet ? ' quid profuit immo
Hippolyto graue propositum, quid Bellerophonti ?
†erubuit nempe haec ceu fastidita repulso
nec Stheneboea minus quam Cressa excanduit, et se

304 uiro Iahnius et ut uidetur **Σ**, **uiros PA** aliique, **uiris Ψ** **308 nec** in fine **PGU**, **uel Ψ** **310 i nunc et GU, inunget PS, nunc ergo Ψ** **iuuenis specie PAGOU, specie iuuenis FLT** **312 metuet Ψ, metuit P** **313 lex irae*** (uide 315), **exire irati A, exigere irati Ψ, irati PT** aliique **debet P, debent Ψ.** puto antiquitus fuisse **exire irati debet n.** *maritis* | *iratis debet* Rigaltius, *ira sibi debet* Maduigius, *exigere iratist* Munro **322 oppia PSAGU, optia FLOT** **323** del. Heinrichius **325 bellerophonti ΣFG, bellorophonti PALOT,** de **U** nihil enotatum habeo **326 nempe haec PAGTU, certe LO, certae F** **repulso PS** aliique, **repulsa Ψ** *haec* molestissimum est : scribendum uidetur *coepto c. f. repulso* (uide Ouid. met. IX 616, 619, 632) uel *certa c. f. repulsa*, ut ordo sit *erubuit Stheneboea nec minus excanduit quam Cressa* ; qua de structura uide VIII 229 et quae ad III 109 adnotata sunt

concussere ambae. mulier saeuissima tunc est
cum stimulos odio pudor admouet. elige quidnam
suadendum esse putes cui nubere Caesaris uxor
destinat. optimus hic et formonsissimus idem
gentis patriciae rapitur miser extinguendus
Messalinae oculis; dudum sedet illa parato
flammeolo Tyriusque palam genialis in hortis
sternitur et ritu decies centena dabuntur
antiquo, ueniet cum signatoribus auspex.
haec tu secreta et paucis commissa putabas?
non nisi legitime uult nubere. quid placeat dic.
ni parere uelis, pereundum erit ante lucernas;
si scelus admittas, dabitur mora paruula, dum res
nota urbi et populo contingat principis aurem.
dedecus ille domus sciet ultimus: interea tu
obsequere imperio, si tanti uita dierum
paucorum. quidquid leuius meliusque putaris,
praebenda est gladio pulchra haec et candida ceruix.
nil ergo optabunt homines? si consilium uis,
permittes ipsis expendere numinibus quid
conueniat nobis rebusque sit utile nostris.
nam pro iucundis aptissima quaeque dabunt di,
carior est illis homo quam sibi. nos animorum
inpulsu et caeca magnaque cupidine ducti
coniugium petimus partumque uxoris, at illis
notum qui pueri qualisque futura sit uxor.
ut tamen et poscas aliquid uoueasque sacellis

331 formons- ex **F** **338 dic placeat quid** flor. Sang. **339 erit PA, exit G, derit** (et **pereupum**) **F, est Ψ** **343 si Ψ, sit PG** **344 leuius meliusque** septem Rupertii, **leuius meliusue A, leuiusque P, melius leuiusque Ψ** **351** *magna* et per se languet et mire post *caeca* adicitur: scribendum uidetur aut *uana* (cui coniecturae nullum praesidium peto ex eis quae **Σ** adnotauit *caeco siue uano desiderio*) aut *praua*, quod cum in *parua* corruptum esset, ut VIII 33 *praua*m in *paruam*, pronum erat coniectare *magna*; uide Classical Review uol. XVII p. 309 ubi *parua queror* restitui pro *magna queror* in Ciris uersu 441. prorsus simile est quod accidit in Mart. IX 88 2, ubi cum pro *cepisti* scriptum esset *coepisti*, hoc, quia sententiae aduersabatur, in contrariae significationis uerbum *desisti* mutatum est **ducti PΨ, capti O** flor. Parisina aliique **354 ut tamen et PGU, at tamen ut Ψ**

exta et candiduli diuina tomacula porci
orandum est ut sit mens sana in corpore sano.
fortem posce animum mortis terrore carentem,
qui spatium uitae extremum inter munera ponat
naturae, qui ferre queat quoscumque dolores,
nesciat irasci, cupiat nihil, et potiores
Herculis aerumnas credat saeuosque labores
et uenere et cenis et pluma Sardanapalli.
monstro quod ipse tibi possis dare; semita certe
tranquillae per uirtutem patet unica uitae.
nullum numen habes, si sit prudentia: nos te,
nos facimus, Fortuna, deam caeloque locamus.

SATVRA XI

Atticus eximie si cenat, lautus habetur,
si Rutilus, demens. quid enim maiore cachinno
excipitur uulgi quam pauper Apicius? omnis
conuictus, thermae, stationes, omne theatrum
de Rutilo. nam, dum ualida ac iuuenalia membra
sufficiunt galeae dumque ardent sanguine, fertur
non cogente quidem sed nec prohibente tribuno
scripturus leges et regia uerba lanistae.
multos porro uides, quos saepe elusus ad ipsum
creditor introitum solet expectare macelli,
et quibus in solo uiuendi causa palato est.
egregius cenat meliusque miserrimus horum
et cito casurus iam perlucente ruina.
interea gustus elementa per omnia quaerunt
numquam animo pretiis opstantibus; interius si
adtendas, magis illa iuuant quae pluris ementur.

359 dolores GU, labores PSΨ **361 dolores** Regin. 1799 **362 pluma PGU, plumas F, plumis ALO, pulmis T** **365 habes PΨ, abest GU nos te PSG, post te U, sed te Ψ** (in ras. m. 2 **A**) de Lactantio uide ad XIV 315 sq.

3 omnes A **4 statione sollemne P** flor. Sang. **6 ardent** Rigaltius, **ardenti PΨ, ardens U** aliique, **ardentis** ut uidetur **LO** **15 ops-** ex **P** **16 ementur P, emuntur Ψ**

ergo haut difficile est perituram arcessere summam
lancibus oppositis uel matris imagine fracta,
et quadringentis nummis condire gulosum
fictile: sic ueniunt ad miscillanea ludi.
refert ergo quis haec eadem paret; in Rutilo nam
luxuria est, in Ventidio laudabile nomen
sumptus et a censu famam trahit. illum ego iure
despiciam, qui scit quanto sublimior Atlans
omnibus in Libya sit montibus, hic tamen idem
ignorat quantum ferrata distet ab arca
sacculus. e caelo descendit γνῶθι σεαυτόν
figendum et memori tractandum pectore, siue
coniugium quaeras uel sacri in parte senatus
esse uelis, neque enim loricam poscit Achillis
Thersites, in qua se traducebat Vlixes;
ancipitem seu tu magno discrimine causam
protegere adfectas, te consule, dic tibi qui sis,
orator uehemens an Curtius et Matho buccae.
noscenda est mensura sui spectandaque rebus
in summis minimisque, etiam cum piscis emetur,
ne mullum cupias cum sit tibi gobio tantum
in loculis. quis enim te deficiente crumina
et crescente gula manet exitus, aere paterno
ac rebus mersis in uentrem faenoris atque

23 sumptus Heinrichius, **sumit PSΨ**. uerbum ineleganter abundat (*laudabile nomen sumit et famam trahit*), requiritur subiectum sententiae. de ordine uerborum uide II 63 *censura*, III 40 *Fortuna*, 94 *comoedus*, VI 177 *Niobe*, VII 21 *ducis indulgentia*, 62 *Horatius* ἀπὸ κοινοῦ posita. scriptum fuerat *sumitus*, ut Plaut. trin. 116 *corruitum* pro *corruptum*, Gratt. 59 *promiserit* pro *prompserit*, Colum. I 4 4 *promiserimus* pro *prompserimus*, Stat. silu. V 5 34 *incomite* pro *incompte*; deinde accessit emendandi conatus, quemadmodum in Cic. de or. I 234 ex *incomitam*, hoc est *incomptam*, factum est *incomitatam* **24 quanto PAU, quando G, quantum Ψ** **26 ignorat L** flor. Parisina aliique, *non se agnoscit* **Σ, ignoret PSΨ**, uide ad VII 185 **27 γνωθι σεαυτον P** aliique, **γνωτι σεαυτον T, κνωθι σεαυτον L**, peiora **Ψ** **30 neque PAGU, nec FLOT** **31 transducebat PSA** (de **U** nihil enotatum habeo), sed II 159, VII 16, VIII 17 *traduco* secundum grammaticorum praecepta **34 et PS** Brit. 30861, **an Ψ** **35 sui Ψ, suis P, sua G, suae U** **37 ne PS** flor. Sang. **AFU, ne* G, nec LOT** **38 te** om. **PA** **crumina LOT** et (**rumi** in ras.) **P, crumena ΣA, culina FGU**

argenti grauis et pecorum agrorumque capacem ?
talibus a dominis post cuncta nouissimus exit
anulus, et digito mendicat Pollio nudo.
non praematuri cineres nec funus acerbum
luxuriae, sed morte magis metuenda senectus.
hi plerumque gradus : conducta pecunia Romae
et coram dominis consumitur ; inde, ubi paulum
nescio quid superest et pallet faenoris auctor,
qui uertere solum, Baias et ad ostrea currunt.
cedere namque foro iam non est deterius quam
Esquilias a feruenti migrare Subura.
ille dolor solus patriam fugientibus, illa
maestitia est, caruisse anno circensibus uno.
sanguinis in facie non haeret gutta, morantur
pauci ridiculum et fugientem ex urbe pudorem.
experiere hodie numquid pulcherrima dictu,
Persice, non praestem uitae †sed moribus et re,
si laudem siliquas occultus ganeo, pultes
coram aliis dictem puero sed in aure placentas.
nam, cum sis conuiua mihi promissus, habebis
Euandrum, uenies Tirynthius aut minor illo
hospes, et ipse tamen contingens sanguine caelum,
alter aquis, alter flammis ad sidera missus.
fercula nunc audi nullis ornata macellis.
de Tiburtino ueniet pinguissimus agro
haedulus et toto grege mollior, inscius herbae
necdum ausus uirgas humilis mordere salicti,
qui plus lactis habet quam sanguinis, et montani
asparagi, posito quos legit uilica fuso.
grandia praeterea tortoque calentia faeno
oua adsunt ipsis cum matribus, et seruatae

55 et fugientem G aliique, Prisc. G.L.K. II p. 389 et III p. 361, **effugientem PAFL, fugientem OTU** **57 uitae P, uita Ψ** **sed A,** *** **P** (quadrant uestigia in *sed*), **nec Ψ, uel GUp**, *tibi* uel *quoque* Buechelerus, optime ad sententiam ; at apparet opinor emendationem in illo *sed* niti debere, quod cum omni sensu careat coniectura nasci uix potuit, potuerunt *nec* et *uel* **58 si PSA, sed Ψ** **62 contingens PAGTU, contingit FLO**

parte anni quales fuerant in uitibus uuae,
Signinum Syriumque pirum, de corbibus isdem
aemula Picenis et odoris mala recentis
nec metuenda tibi, siccatum frigore postquam
autumnum et crudi posuere pericula suci.
haec olim nostri iam luxuriosa senatus
cena fuit. Curius paruo quae legerat horto
ipse focis breuibus ponebat holuscula, quae nunc
squalidus in magna fastidit compede fossor,
qui meminit calidae sapiat quid uolua popinae.
sicci terga suis rara pendentia crate
moris erat quondam festis seruare diebus,
et natalicium cognatis ponere lardum
accedente noua, si quam dabat hostia, carne.
cognatorum aliquis titulo ter consulis atque
castrorum imperiis et dictatoris honore
functus ad has epulas solito maturius ibat
erectum domito referens a monte ligonem.
cum tremerent autem Fabios durumque Catonem
et Scauros et Fabricium, rigidique seueros
censoris mores etiam collega timeret,
nemo inter curas et seria duxit habendum
qualis in Oceani fluctu testudo nataret

81 uolua ex **FG** **82 crate ALOU, grate PSFGT** **85 dabat PAGU, daret FLOT** **carne AL, carnem PΨ** **91 fabricium PΣG, fabricios Ψ** **rigidique Ψ, postremo P.** de hoc loco dixi in praefatione ad Manilii librum I, p. XXXV **93 seria sibi duxit habendam P.** *habendam* qui receperunt, eadem opera *sibi* adsciscere debuerunt, ut orationi conuenirent numeri. Latinum est *nosti, qualis sit Marcellus*, item Latinum *nosti Marcellum, qualis sit*, sublato e pendenti interrogatione subiecto, ut uerbi primarii obiectum fiat; hoc tertium, *inter seria duco habendam, qualis testudo natet*, cuius linguae sit nescio, in quo cum non praecipiatur substantiuum sed suo loco rectoque casu positum adsit, deest plane quo illud *habendam* referatur. relinquitur ut *qualis* relatiuum sit, id quod aperte dicit Weidnerus, et oratio eam formam habeat quae est in Plaut. curc. 433 *detur, quam istic emi uirginem.* itaque haec sententia erit: *nemo inter seria habendam duxit testudinem similem alterius testudinis quam in Oceani fluctu natare sciebat putabatue* **94 oceani Ψ, oceano PA** aliique, quod mendum u. 113 spernunt, hic arripiunt editores, Pithoeano emancipati. scilicet quia *mare Oceanus* appellatur id mare cui nomen est Oceano, propterea *fluctus Oceanus* appellari potest is fluctus qui in summo Oceano excitatur. itaque posthac, quemadmodum *urbem Romam*, item *curiam Romam* dicemus

clarum Troiugenis factura et nobile fulcrum,
sed nudo latere et paruis frons aerea lectis
uile coronati caput ostendebat aselli,
ad quod lasciui ludebant ruris alumni.
[tales ergo cibi qualis domus atque supellex.
tunc rudis et Graias mirari nescius artes
urbibus euersis praedarum in parte reperta
magnorum artificum frangebat pocula miles,
ut phaleris gauderet ecus caelataque cassis
Romuleae simulacra ferae mansuescere iussae
imperii fato, geminos sub rupe Quirinos
ac nudam effigiem *in* clipeo uenientis et hasta
pendentisque dei perituro ostenderet hosti.
ponebant igitur Tusco farrata catino:
argenti quod erat solis fulgebat in armis.
omnia tunc, quibus inuideas, si liuidulus sis.
templorum quoque maiestas praesentior, et uox
nocte fere media mediamque audita per urbem
litore ab Oceani Gallis uenientibus et dis
officium uatis peragentibus. his monuit nos,
hanc rebus Latiis curam praestare solebat
fictilis et nullo uiolatus Iuppiter auro.
illa domi natas nostraque ex arbore mensas
tempora uiderunt: hos lignum stabat ad usus,
annosam si forte nucem deiecerat eurus.

99 Marklando praeeunte del. Heinrichius, absurde confictum ad exemplar uersus 108 **cibi PΨ, uiri cibi** Burn. 192; ac sane minus ineptum esset *uiri*. **100 tunc PAGU, tum FLOT graiias** Voss. 18 ut uidetur, **gratias** Paris. 9345 **103 aecus P, equus Ψ 106 in** add. Hadr. Valesius **uenientis PΣG** aliique, **ful***entis U, fulgentis Ψ** et man. 2 **U**, *clipeoque nitentis* Merrius

Vergilii locus, quem ad soloecum ablatiui usum tuendum aduocant, buc. x 24 sq., sic scribendus est, *uenit et agrestis* (acc. plur., *agresti* libri) *capitis Siluanus honores* (*honore* libri) | *florentis ferulas et grandia lilia quassans*; haec enim ex Lucretio ducta sunt, IV 586 sq. *Pan* | *pinea semiferi capitis uelamina quassans.* Buecheleri interpretationi, qua coniunguntur *effigiem clipeo et hasta nudam*, fauent Ouid. fast. III 1 et 9, fortasse etiam Tibull. II 5 54, refragantur artis monimenta **113 oceani PGU, oceano Ψ 118 hos Ψ, hoc PGU**, quod si recipietur, ordo erit *lignum stabat ad hoc usus* (gen. sing.), id est *ad hunc usum*; nam *hoc lignum* importunum est, nudum *usuum* nomen sensu caret. uerum, ut opinor, apparet librarios *hos* ad propius substantiuum accommodasse **ad PA, in Ψ**

at nunc diuitibus cenandi nulla uoluptas,
nil rhombus, nil damma sapit, putere uidentur
unguenta atque rosae, latos nisi sustinet orbis
grande ebur et magno sublimis pardus hiatu
dentibus ex illis quos mittit porta Syenes
et Mauri celeres et Mauro obscurior Indus,
et quos deposuit Nabataeo belua saltu
iam nimios capitique graues. hinc surgit orexis,
hinc stomacho uires; nam pes argenteus illis,
anulus in digito quod ferreus. ergo superbum
conuiuam caueo, qui me sibi comparat et res
despicit exiguas. adeo nulla uncia nobis
est eboris, nec tessellae nec calculus ex hac
materia, quin ipsa manubria cultellorum
ossea. non tamen his ulla umquam obsonia fiunt
rancidula aut ideo peior gallina secatur.
sed nec structor erit cui cedere debeat omnis
pergula, discipulus Trypheri doctoris, aput quem
sumine cum magno lepus atque aper et pygargus
et Scythicae uolucres et phoenicopterus ingens
et Gaetulus oryx hebeti lautissima ferro
caeditur et tota sonat ulmea cena Subura.
nec frustum capreae subducere nec latus Afrae
nouit auis noster, tirunculus ac rudis omni
tempore et exiguae furtis inbutus ofellae.
plebeios calices et paucis assibus emptos
porriget incultus puer atque a frigore tutus,
non Phryx aut Lycius, non a mangone petitus
qui steterit magno: cum posces, posce Latine.

122 orbis ex **G** **128 uires PG** aliique, **bilis Ψ** **130 comparat Ψ, comparet PS**, uide ad VII 185 **137 aput** ex **PGT** **139 phoenicopterus G, ponicopterus P** flor. Sang., **phoenix opterus Ψ** **141 tota** om. **P** **142 capreae ΣΨ, caprae P** flor. Parisina Prisc. G.L.K. II p. 108 **146 porriget Ψ, porrigit PST** **148 qui steterit,*** *quales uendunt care manciparii* **Σ, quis erit et** Burn. 192 qui etiam VIII 148 contempto metro reliquias uerae lectionis seruauit, **quisquam erit et ALOT, quisquam erit in PSFGU.** de corruptela dixi p. xxxviii praefationis ad Manilii lib. I. *et* particula in sententia neganti uitiose abundat ibi posita ubi aut nihil ponendum erat aut *nedum*. Pithoeani scripturam Iahnius

idem habitus cunctis, tonsi rectique capilli
atque hodie tantum propter conuiuia pexi.
pastoris duri hic filius, ille bubulci.
suspirat longo non uisam tempore matrem
et casulam et notos tristis desiderat haedos
ingenui uultus puer ingenuique pudoris,
qualis esse decet quos ardens purpura uestit,
nec pupillares defert in balnea raucus
testiculos, nec uellendas iam praebuit alas,
crassa nec opposito pauidus tegit inguina guto.
hic tibi uina dabit diffusa in montibus illis
a quibus ipse uenit, quorum sub uertice lusit.
[namque una atque eadem est uini patria atque ministri.]
forsitan expectes ut Gaditana canoro
incipiant prurire choro, plausuque probatae
ad terram tremulo descendant clune puellae,
[spectant hoc nuptae iuxta recubante marito
quod pudeat narrare aliquem praesentibus ipsis.]
inritamentum ueneris languentis et acres

aliique sic interpungunt, *quisquam erit: in magno cum posces, posce Latine.* atque *in magno poscere* aliquo certe tempore dici potuisse eodem sensu quo Cicero II in Verr. I 66 *poscunt maioribus poculis* posuit ostendere uidetur colloquium Graecolatinum ex cod. Monac. Lat. 13002 editum in corp. gloss. Lat. III, ubi p. 219 paulo aliter scripta leguntur quae ex cod. Par. Graec. 3049 Hauptius protulit opusc. II p. 520: *κέρασον θερμὸν εἰσ τὸ μεῖζον misce calidum in maiore* (*maius* Par.). *εἰσ τὸ μικρὸν ἡδέωσ in minore* (*paruum* Par.) *libenter.* hoc posito, quaero quid poetae acciderit, ut illa *cum posces, posce Latine* circumscriberet debilitaretque tali additamento, quo aperte significatur paruo poculo Graece aliaue lingua poscendum esse. respondet Buechelerus mus. Rhen. LII pp. 395 sq. *der Gegensatz gegen höfische Tafel wird geschärft durch den zweiten Gedanken: hier kannst du zwanglos grosse Humpen fordern.* belle hoc quadrat in huius saturae argumentum, quod totum in eo positum est ut collaudetur poetae frugalitas, aequalium sumptus reprehendantur **posces P, poscis Ψ** **151 hic PAGU, hic est FLOT, est hic** flor. Parisina **155 qualis** ex **G** **156 nec Ψ, ne PS** **pupillares PSAGU, pugillares FLOT** **161** del. Marklandus, fabricatum ut uidetur ex eis quae ad u. 160 adnotauit **Σ**, *de eadem uilla uinum unde et minister est* **163 incipiant PS** flor. Parisina, **incipiat Ψ** **165** et **166** om. **GTU**, post 164 ponunt **PA**, post 159 alii, post 160 **FL**, post 161 inuerso ordine **O**, post 162 alii, post 171 alii, post 172 alii, post 202 alii **165 expectant hoc P** **166 narrare PA, narras FLO, narrasse** alii **aliquem FLO, aliquid P** et ut uidetur **A** **167 ueneris** in litura totum **P**, poteras *nerui*, uide Hor. epod. 8 17 sq.

*r*amitis urticae ; maior tamen ista uoluptas
alterius sexus ; magis ille extenditur, et mox
auribus atque oculis concepta urina mouetur.
non capit has nugas humilis domus. audiat ille
testarum crepitus cum uerbis, nudum olido stans
fornice mancipium quibus abstinet, ille fruatur
uocibus obscaenis omnique libidinis arte,
qui Lacedaemonium pytismate lubricat orbem ;
namque ibi fortunae ueniam damus. alea turpis,
turpe et adulterium mediocribus : haec eadem illi
omnia cum faciunt, hilares nitidique uocantur.
nostra dabunt alios hodie conuiuia ludos :
conditor Iliados cantabitur atque Maronis
altisoni dubiam facientia carmina palmam.
quid refert, tales uersus qua uoce legantur ?
sed nunc dilatis auerte negotia curis
et gratam requiem dona tibi, quando licebit
per totum cessare diem. non faenoris ulla
mentio nec, prima si luce egressa reuerti
nocte solet, tacito bilem tibi contrahat, uxor
umida suspectis referens multicia rugis
uexatasque comas et uultum auremque calentem.

168 ramitis,* diuitis PΨ, quod cum inutiliter anticipat id quod poeta uersibus 171–8 dicturus est, tum ea quae proxime sequuntur omni sensu priuat. nam cum uersus 167 sq., ut uulgo scribuntur, neutrius sexus significationem contineant, 165 sq. autem utriusque, ut tamen multo magis emineat muliebris, sequitur ut uerba *alterius sexus* u. 169 aut nihil habeant cui e contrario referantur, aut, quod absurdum est, uiros significent. itaque in uersus 167 sq. inferenda est uirilis sexus mentio. ramitis siue ramicis (uide X 205 *iacet exiguus cum ramice neruus*) et hirneae (uide VI 325 sq. *quibus incendi . . . Nestoris hirnea possit* et Martialis locum ibi adlatum) nomine appellantur colei uel praegrandes (ut apud Mart.) uel ad uenerem tardiores. huc respexisse uidetur **Σ** cum ad u. 163 non satis accurate adnotaret *quae suo motu faciunt barbatos pati pruriginem* ; uide etiam Catull. 16 9–11 *et quod pruriat incitare possunt, | non dico pueris, sed his pilosis | qui duros nequeunt mouere lumbos* **169** scholium sic emendandum uidetur : *EXTENDITVR ad uenerem. subant* (*sub* Sang., *subauditur* Pith.) *illis saltantibus* **171 audiat Ψ, audeat PS** **178 faciunt** Laur. XXXIV 42 aliique sicut coniecerat C. Valesius, **faciant PΨ.** indicatiuum requirit sententia : uide IX 63 *improbus es cum poscis* **180 conditor Ψ, conducitur PS** **182** del. Sebastianus **184 licebit Ψ, licebat P,** quod pro *licuit* accipiunt editores et interrogari putant quando cessare licuerit

protinus ante meum quidquid dolet exue limen,
pone domum et seruos et quidquid frangitur illis
aut perit, ingratos ante omnia pone sodales.
interea Megalesiacae spectacula mappae
Idaeum sollemne colunt, similisque triumpho
praeda caballorum praetor sedet, ac, mihi pace
inmensae nimiaeque licet si dicere plebis,
totam hodie Romam circus capit, et fragor aurem
percutit, euentum uiridis quo colligo panni.
nam, si deficeret, maestam attonitamque uideres
hanc urbem ueluti Cannarum in puluere uictis
consulibus. spectent iuuenes, quos clamor et audax
sponsio, quos cultae decet adsedisse puellae:
nostra bibat uernum contracta cuticula solem
effugiatque togam. iam nunc in balnea salua
fronte licet uadas, quamquam solida hora supersit
ad sextam. facere hoc non possis quinque diebus
continuis, quia sunt talis quoque taedia uitae
magna: uoluptates commendat rarior usus.

SATVRA XII

Natali, Coruine, die mihi dulcior haec lux,
qua festus promissa deis animalia caespes
expectat. niueam reginae ducimus agnam,
par uellus dabitur pugnanti Gorgone Maura,
sed procul extensum petulans quatit hostia funem
Tarpeio seruata Ioui frontemque coruscat,
quippe ferox uitulus templis maturus et arae
spargendusque mero, quem iam pudet ubera matris

195 praeda PSΣFU, predia G, praedo Ψ **199 deficeret ΣΨ, defecerit PS uideres Ψ, uideret P** **203 combibet aestiuum c. c. s** Prisc. G.L.K. II p. 106, ut Iuuenalis libri schol. Pers. IV 18 **208 rarior Ψ, parior PS**

1 dulcior PAG Seru. buc. III 76, **carior FLOT,** de **U** nihil enotatum habeo
8 ubera matris om. **P**

ducere, qui uexat nascenti robora cornu.
si res ampla domi similisque adfectibus esset,
pinguior Hispulla traheretur taurus et ipsa
mole piger, nec finitima nutritus in herba
laeta sed ostendens Clitumni pascua sanguis
et grandi ceruix iret ferienda ministro
ob reditum trepidantis adhuc horrendaque passi
nuper et incolumem sese mirantis amici.
nam praeter pelagi casus et fulminis ictus
euasit. densae caelum abscondere tenebrae
nube una subitusque antemnas inpulit ignis,
cum se quisque illo percussum crederet et mox
attonitus nullum conferri posse putaret
naufragium uelis ardentibus. omnia fiunt
talia, tam grauiter, si quando poetica surgit
tempestas. genus ecce aliud discriminis audi
et miserere iterum, quamquam sint cetera sortis
eiusdem pars dira quidem sed cognita multis
et quam uotiua testantur fana tabella
plurima: pictores quis nescit ab Iside pasci?
accidit et nostro similis fortuna Catullo.
cum plenus fluctu medius foret alueus et iam,
alternum puppis latus euertentibus undis,
arboris incertae, nullam prudentia cani

13 sanguis etiam Seru. Aen. VIII 106 **14 et grandi ceruix iret,* iret et grandi ceruix PA**, item (sed **magno** pro *grandi*) Seruii cod. Floriacensis, **a** post *et* metri causa addunt Ψ et Seruii codices plerique contra usum Iuuenalis, quod non legit Σ, qui datiuum agnoscit interpretaturque *sacerdoti*. uerbum a librariis in usitatam sedem retractum arbitror (uide quae ad u. 2 fragmenti saturae VI Oxoniensis adnotaui), a poeta consulto postpositum (uide VI 205 *Dacicus et scripto radiat Germanicus auro*). nam hoc *sanguis iret* nemo non accepturus erat pro *cruor flueret*, quo sensu legitur Lucr. VI 1203 *sanguis ibat*, Ouid. her. III 146 et XIII 80 *sanguis eat*, Luc. VII 176 *uisus ire sanguis*, Stat. Theb. IX 883 *ibat sanguis*; itaque, ut appareret eundi uerbum pro *πρὸσ βωμὸν πατεῖν* positum esse, *iret* alteri nominatiuo proxime subiectum est, qui dubitationem excludit. haec lenior uidetur emendatio quam si scribatur *sanguis* | *⟨cui fo⟩ret et g. c. f. m.* **magno c. f. magistro** Seruii codices, **magistro** Burn. 192 et unus Rupertii **17 fulminis PS** Brit. 30861, **fluminis A, fulguris Ψ ictus PS** Brit. 11672, **ictum Ψ 18 euasit PFTU, euasi AGLO 29** del. Iahnius **32** *arbori* Lachmannus (et u. 33 *conferret*) **incertae PO, incerta F, incerto Ψ, incerti A**

rectoris cum ferret opem, decidere iactu
coepit cum uentis, imitatus castora, qui se
eunuchum ipse facit cupiens euadere damno
testiculi: adeo medicatum intellegit inguen.
'fundite quae mea sunt' dicebat 'cuncta' Catullus
praecipitare uolens etiam pulcherrima, uestem
purpuream teneris quoque Maecenatibus aptam,
atque alias quarum generosi graminis ipsum
infecit natura pecus, sed et egregius fons
uiribus occultis et Baeticus adiuuat aer.
ille nec argentum dubitabat mittere, lances
Parthenio factas, urnae cratera capacem
et dignum sitiente Pholo uel coniuge Fusci;
adde et bascaudas et mille escaria, multum
caelati, biberat quo callidus emptor Olynthi.
sed quis nunc alius, qua mundi parte quis audet
argento praeferre caput rebusque salutem?
[non propter uitam faciunt patrimonia quidam
sed uitio caeci propter patrimonia uiuunt.]
iactatur rerum utilium pars maxima, sed nec
damna leuant. tunc aduersis urguentibus illuc
reccidit ut malum ferro summitteret, ac se
explicat angustum: discriminis ultima, quando
praesidia adferimus nauem factura minorem.
i nunc et uentis animam committe dolato
confisus ligno, digitis a morte remotus
quattuor aut septem, si sit latissima, taedae;
mox cum reticulis et pane et uentre lagonae
accipe sumendas in tempestate secures.

33 cum ferret Ψ, comferet P, confert A, conferret alii **36 testiculi Ψ** Seru. georg. I 58, **testiculi* A, testicul P, testiculorum** alii **38 uolens** om. **PA** **44 Parthenios PS** **46 bascaudas LOT**, uascaudas **FG** et ex corr. **U, mascaudas PS** et ex corr. **A escaria PFGU, esclaria A, escalia LOT** **47 callidus Ψ, pallidus PA** **48 quis nunc PAG, quid nunc U, nunc quis Ψ** **50** et **51** del. Bentleius **54 reccidit FLU, recidit PSAGO, decidit T** aliique **ac PΨ, hac L** aliique, quod aduerbium apud Iuuenalem non legitur **59 taedae PS, taeda Ψ** **61 accipe*, aspice PΨ**, quod pro *uide* siue *para* non magis dicitur quam eodem sensu βλέπειν pro ὁρᾶν, *respice* Iahnius, aptius uidetur *prospice*. uide Ouid. met. VI 591 *accipit arma*. *accipio* et *aspicio*, *percipio* et *perspicio* passim commutantur

sed postquam iacuit planum mare, tempora postquam
prospera uectoris fatumque ualentius euro
et pelago, postquam Parcae meliora benigna
pensa manu ducunt hilares et staminis albi
lanificae, modica nec multum fortior aura
uentus adest, inopi miserabilis arte cucurrit
uestibus extentis et, quod superauerat unum,
uelo prora suo. iam deficientibus austris
spes uitae cum sole redit. tum gratus Iulo
atque nouercali sedes praelata Lauino
conspicitur sublimis apex, cui candida nomen
scrofa dedit, laetis Phrygibus mirabile sumen
et numquam uisis triginta clara mamillis.
tandem intrat positas inclusa per aequora moles
Tyrrhenamque pharon porrectaque bracchia rursum
quae pelago occurrunt medio longeque relinquunt
Italiam: non sic †igitur mirabere portus
quos natura dedit. sed trunca puppe magister
interiora petit Baianae peruia cumbae
tuti stagna sinus, gaudent ubi uertice raso
garrula securi narrare pericula nautae.
ite igitur, pueri, linguis animisque fauentes
sertaque delubris et farra inponite cultris

62–64 ordo est *postquam uectoris prospera tempora fatumque ualentiora fuerunt quam eurus et pelagus*: uide VI 571, XVI 4, Manil. III 510–559 **63 uectoris PΨ, uectores FO, uectori** ex corr. **L** et Hadr. Valesius fortasse uere **64 benigna Ψ, benignae PAL** **68 extensis Ψ**, uide VI 549 **70 tum Ψ, tunc PA** aliique **73 mirabile Ψ, miserabile PSA,** utrumque agnoscit **Σ,** uide Verg. Aen. VIII 81 *mirabile monstrum* **76 rursum P** aliique, **rursus Ψ** **77 occurrunt Ψ** Seru. Aen. X 693, **currunt PSA** **relinqunt** ex **P** **78 igitur,** cui particulae hic et XVI 18 editores nullam notionem subicere uidentur, sententiam peruertit. quid enim? quia portus Ostiensis in mare procurrit, idcircone non sic mirabimur naturales portus in mare et ipsos procurrentes? immo quia hic manu factus est. itaque *igitur* significare uidetur *ob causam nusquam commemoratam*, quam uim particulae lexicographis consignandam commendo. aptam sententiam efficiet *similis*, quod inter *sic* et *mir-* non minus facile excidere potuit quam I 85 ex Pithoeano *timor*; sed alia conici possunt, uelut *ullos*. casu factum puto ut *igitur*, hoc est *ġ*, in Burn. 192 omissum sit **81 tuti stagna sinus P** aliique et ut uidetur **U, tuti stacta sinus G, tunci stagna sinus A, tunc stagnante sinu Ψ** **ubi Ψ, ibi PAF**

ac mollis ornate focos glaebamque uirentem.
iam sequar et sacro, quod praestat, rite peracto
inde domum repetam, graciles ubi parua coronas
accipiunt fragili simulacra nitentia cera.
hic nostrum placabo Iouem Laribusque paternis
tura dabo atque omnis uiolae iactabo colores.
cuncta nitent, longos erexit ianua ramos
et matutinis operatur festa lucernis.
neu suspecta tibi sint haec, Coruine, Catullus,
pro cuius reditu tot pono altaria, paruos
tres habet heredes. libet expectare quis aegram
et claudentem oculos gallinam inpendat amico
tam sterili; uerum haec nimia est inpensa: coturnix
nulla umquam pro patre cadet. sentire calorem
si coepit locuples Gallitta et Pacius orbi,
legitime fixis uestitur tota libellis
porticus, existunt qui promittant hecatomben,
quatenus hic non sunt nec uenales elephanti,
nec Latio aut usquam sub nostro sidere talis
belua concipitur, sed furua gente petita
arboribus Rutulis et Turni pascitur agro,
Caesaris armentum nulli seruire paratum
priuato, siquidem Tyrio parere solebant
Hannibali et nostris ducibus regique Molosso
horum maiores ac dorso ferre cohortis,
partem aliquam belli, et euntem in proelia turrem.
nulla igitur mora per Nouium, mora nulla per Histrum
Pacuuium, quin illud ebur ducatur ad aras
et cadat ante Lares Gallittae uictima sola
tantis digna deis et captatoribus horum.

86 peracto ΣΨ, **peractum PS** **92 operatur** Ψ Seru. Aen. III 136, **operator F, operantur PA, operitur** cod. R. Stephani **93 neu FLO** sicut coniecerat Schraderus, **nec PAGTU, ne** fragmentum Parisinum saec. XIII Beeri spicil. Iuu. p. 38 sicut coniecerat Lachmannus **99 orbus A** aliique **100 libellis PSΨ, tabellis** alii **101 promittant PSAG, promittunt** Ψ **104 furua** Ψ, *nigra* Σ, **fulua PS** flor. Sang. **F** et ut uidetur **A** **110 belli PAGU, bellique FLOT** **turrem PGU, turmam A** aliique, **turbam FLOT** **111 nulla per histrum** om. **P** **113 sola PFGU, sacra ALOT**

alter enim, si concedas, mactare uouebit
de grege seruorum magna et pulcherrima quaeque
corpora, uel pueris et frontibus ancillarum
inponet uittas, et, si qua est nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus, etsi
non sperat tragicae furtiua piacula ceruae.
laudo meum ciuem, nec comparo testamento
mille rates; nam si Libitinam euaserit aeger
delebit tabulas inclusus carcere nassae
post meritum sane mirandum atque omnia soli
forsan Pacuuio breuiter dabit, ille superbus
incedet uictis riualibus. ergo uides quam
grande operae pretium faciat iugulata Mycenis.
uiuat Pacuuius quaeso uel Nestora totum,
possideat quantum rapuit Nero, montibus aurum
exaequet, nec amet quemquam nec ametur ab ullo.

116 et Ψ, ut P, aut alii pessime, ut *magna* pro *maxima quaeque* positum sit. *magna* exoleta sunt et grandia, quorum pulcherrima quaeque mactabuntur; sequuntur pueri ancillaeque **117 et frontibus ancillarum** om. **P** **128 totum PΨ, tantum** flor. Sang. aliique

LIBER QVINTVS

SATVRA XIII

Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi
displicet auctori. prima est haec ultio, quod se
iudice nemo nocens absoluitur, improba quamuis
gratia fallaci praetoris uicerit urna.
quid sentire putas homines, Caluine, recenti
de scelere et fidei uiolatae crimine? sed nec
tam tenuis census tibi contigit, ut mediocris
iacturae te mergat onus, nec rara uidemus
quae pateris: casus multis hic cognitus ac iam
tritus et e medio fortunae ductus aceruo.
ponamus nimios gemitus. flagrantior aequo
non debet dolor esse uiri nec uulnere maior.
tu quamuis leuium minimam exiguamque malorum
particulam uix ferre potes spumantibus ardens
uisceribus, sacrum tibi quod non reddat amicus
depositum? stupet haec qui iam post terga reliquit
sexaginta annos Fonteio consule natus?
an nihil in melius tot rerum proficis usu?
magna quidem, sacris quae dat praecepta libellis,
uictrix fortunae sapientia, ducimus autem

1–6 ratio sententiarum haec est: qui male fecit, se ipse improbat; multo magis ab aliis improbatur **4 fallaci PG** aliique et codices plerique Seruii Aen. VI 431, **fallacis Ψ** **qui praetoris** codd. pler. Seru., opinor propter Vergilii *quaesitor* **urna PSU** aliique et codd. pler. Seru., **urnam Ψ** **5 homines U** Vinariensis Rupertii, **omnes PΨ** praeter rem **13 laborum FO** **18 an PSΨ, ad F, at OT** **proficis Ψ, proficit P** aliique propter *stupet* et *reliquit*, *proficit usus* Iahnius tamquam ex **Σ**, qui *tanti temporis usus non tibi proficit* habet **19 quidem PAFGU, equidem LOT**

hos quoque felices, qui ferre incommoda uitae
nec iactare iugum uita didicere magistra.
quae tam festa dies, ut cesset prodere furem,
perfidiam, fraudes atque omni ex crimine lucrum
quaesitum et partos gladio uel puxide nummos?
rari quippe boni, numera, uix sunt totidem quot
Thebarum portae uel diuitis ostia Nili.
nona aetas agitur peioraque saecula ferri
temporibus, quorum sceleri non inuenit ipsa
nomen et a nullo posuit natura metallo.
nos hominum diuumque fidem clamore ciemus
quanto Faesidium laudat uocalis agentem
sportula? dic, senior bulla dignissime, nescis
quas habeat ueneres aliena pecunia? nescis
quem tua simplicitas risum uulgo moueat, cum
exigis a quoquam ne peieret et putet ullis
esse aliquod numen templis araeque rubenti?
quondam hoc indigenae uiuebant more, priusquam
sumeret agrestem posito diademate falcem
Saturnus fugiens, tunc cum uirguncula Iuno
et priuatus adhuc Idaeis Iuppiter antris;
nulla super nubes conuiuia caelicolarum
nec puer Iliacus formonsa nec Herculis uxor
ad cyathos et iam siccato nectare tergens
bracchia Vulcanus Liparaea nigra taberna;
prandebat sibi quisque deus, nec turba deorum
talis ut est hodie, contentaque sidera paucis

25 puxide S, buxide F, pyxide PΨ **26 numera P** et man. 2 **U, numeres** iam Schurtzfleischius, **numero Ψ, numerum FU, innumerum G** **uix sunt LOp,** erasus **P, iussunt F, uissi U, iussi G, uix T, sunt uix A** aliique fortasse recte **28 nona Ψ, non FG, nunc P.** *nona* a poeta positum esse non confido, nam fieri potest ut *aere* ante *aetas* exciderit (aetas aere peior saeculaque ferro peiora); sed sublato epitheto nimis nuda relinquitur *ταυτολογία, peior aetas saeculaque* **29 ipsa Ψp, ****nsa P,** fuit opinor *inpensa,* id est *ῑpsa* **36 ullis PΨ, illis A, ipsi** flor. Sang. **43 formonsa ex P** **44 etiam** coniunxit **P** habuitque obsequentem Buechelerum *exsiccato faeculento aut liquefacto* **Σ,** unde *saccato* Iessenus, uide Pherecr. apud Athen. XI 480 *νυνὶ δ' ἀπόνιζε τὴν κύλικα δώσων πιεῖν | ἔγχει τ' ἐπιθεὶσ τὸν ἠθμόν*

numinibus miserum urguebant Atlanta minori
pondere; nondum *imi* sortitus triste profundi
imperium Sicula toruos cum coniuge Pluton,
nec rota nec Furiae nec saxum aut uulturis atri
poena, sed infernis hilares sine regibus umbrae.
inprobitas illo fuit admirabilis aeuo
credebant quo grande nefas et morte piandum
si iuuenis uetulo non adsurrexerat et si
barbato cuicumque puer, licet ipse uideret
plura domi fraga et maiores glandis aceruos;
tam uenerabile erat praecedere quattuor annis,
primaque par adeo sacrae lanugo senectae.
nunc si depositum non infitietur amicus,
si reddat ueterem cum tota aerugine follem,
prodigiosa fides et Tuscis digna libellis
quaeque coronata lustrari debeat agna.
egregium sanctumque uirum si cerno, bimembri
hoc monstrum puero et miranti sub aratro
piscibus inuentis et fetae comparo mulae,
sollicitus, tamquam lapides effuderit imber
examenque apium longa consederit uua
culmine delubri, tamquam in mare fluxerit amnis
gurgitibus miris et lactis uertice torrens.
intercepta decem quereris sestertia fraude
sacrilega. quid si bis centum perdidit alter
hoc arcana modo, maiorem tertius illa

48 miserum in litura **P**, testantur Prisc. G.L.K. II p. 346 et schol. Stat. Theb. V 430 **49 imi,*** om. **P**, **aliquis** Ψ, uide Ouid. met. IV 444 *imi tecta tyranni* **50 imperium LO, imperium aut PΨ**; at de Neptuno sermonem non esse demonstrat *triste* adiectiuum, uide Hor. carm. III 4 46 *regnaque tristia*, Sen. Med. 11 *dominumque regni tristis*, Stat. Theb. VIII 80 *regia tristis* **toruos** ex **P** **pluto P** aliique, sed uide ad III 205 **52 sed** om. **P** **54 quo P, quod** Ψ **57 fraga PΣ** aliique, **farra** Ψ **59 par adeo** Ψ, **pars adeo F, caradeo PS, cara adeo G** **65 hoc PSGU** schol. Stat. Theb. I 457, **ut** Ψ **et** Ψ et ut uidetur **P**, **aut GU, uel p** flor. Parisina et Frisingense **miranti** Ψ, **mirantis G, mirandis PA** aliique, quemadmodum VII 208 *spirandis* **P** pro *spirantis*, idem contrario errore X 240 *ducenta* pro *ducenda* **69 amnis** om. **P** **70** *aut lacteis aut sanguineis* **Σ**, unde *miniis* Porsonus, *rubris* Iacobsius; equidem *ἐν διὰ δυοῖν* agnosco

summam, quam patulae uix ceperat angulus arcae ?
tam facile et pronum est superos contemnere testes,
si mortalis idem nemo sciat. aspice quanta
uoce neget, quae sit ficti constantia uultus.
per Solis radios Tarpeiaque fulmina iurat
et Martis frameam et Cirrhaei spicula uatis,
per calamos uenatricis pharetramque puellae
perque tuum, pater Aegaei Neptune, tridentem,
addit et Herculeos arcus hastamque Mineruae,
quidquid habent telorum armamentaria caeli.
si uero et pater est ' comedam ' inquit ' flebile nati
sinciput elixi Pharioque madentis aceto.'
sunt in fortunae qui casibus omnia ponant
et nullo credant mundum rectore moueri
natura uoluente uices et lucis et anni,
atque ideo intrepidi quaecumque altaria tangunt.
[est alius metuens ne crimen poena sequatur.]
hic putat esse deos et peierat, atque ita secum :
' decernat quodcumque uolet de corpore nostro
Isis et irato feriat mea lumina sistro,
dummodo uel caecus teneam quos abnego nummos.
et pthisis et uomicae putres et dimidium crus
sunt tanti. pauper locupletem optare podagram
nec dubitet Ladas, si non eget Anticyra nec
Archigene ; quid enim uelocis gloria plantae
praestat et esuriens Pisaeae ramus oliuae ?
ut sit magna, tamen certe lenta ira deorum est ;
si curant igitur cunctos punire nocentes
quando ad me uenient ? sed et exorabile numen
fortasse experiar ; solet his ignoscere. multi
committunt eadem diuerso crimina fato :
ille crucem sceleris pretium tulit, hic diadema.'

86 in SGU, om. **P**, qui in Ψ **qui PAGU, iam FLOT** **90** del. Iahnius **95 pthisis G, ptisis LO, thisis PATU, phisis F** **97** prius **nec PSALT, ne FGOU** **ladas PSG, laudas Ψ, laudes F** **105 sceleris pretium PSAFGU, pretium sceleris LOT**

sic animum dirae trepidum formidine culpae
confirmat, tunc te sacra ad delubra uocantem
praecedit, trahere immo ultro ac uexare paratus.
nam cum magna malae superest audacia causae
creditur a multis fiducia. mimum agit ille
urbani qualem fugitiuus scurra Catulli:
tu miser exclamas, ut Stentora uincere possis,
uel potius quantum Gradiuus Homericus, 'audis,
Iuppiter, haec nec labra moues, cum mittere uocem
debueris uel marmoreus uel aeneus? aut cur
in carbone tuo charta pia tura soluta
ponimus et sectum uituli iecur albaque porci
omenta? ut uideo, nullum discrimen habendum est
effigies inter uestras statuamque Vagelli.'
accipe quae contra ualeat solacia ferre
et qui nec cynicos nec stoica dogmata legit
a cynicis tunica distantia, non Epicurum
suspicit exigui laetum plantaribus horti.
curentur dubii medicis maioribus aegri:
tu uenam uel discipulo committe Philippi.
si nullum in terris tam detestabile factum
ostendis, taceo, nec pugnis caedere pectus
te ueto nec plana faciem contundere palma,
quandoquidem accepto claudenda est ianua damno,
et maiore domus gemitu, maiore tumultu,
planguntur nummi quam funera; nemo dolorem
fingit in hoc casu, uestem diducere summam
contentus, uexare oculos umore coacto:
ploratur lacrimis amissa pecunia ueris.
sed si cuncta uides simili fora plena querella,
si decies lectis diuersa parte tabellis
uana superuacui dicunt chirographa ligni

107 confirmat FGLU et (in Sang., non in Pith.) **S, confirmant PAOT,** *confirmans* Hermannus **119 uagelli ΣFGU, agelli PS, bacilli ALOT** **123 suspicit PFGU, suscipit ALOT** **131 dolorem PAGU, dolores FLOT** **132 hoc casu PSGOU, occasu AFLT** **diducere PALOT, deducere FGU** **136 parte PAFGU, in parte LOT,** uide VII 156

arguit ipsorum quos littera gemmaque princeps
sardonychum, loculis quae custoditur eburnis,
ten, o delicias, extra communia censes
ponendum, quia tu gallinae filius albae,
nos uiles pulli nati infelicibus ouis ?
rem pateris modicam et mediocri bile ferendam,
si flectas oculos maiora ad crimina. confer
conductum latronem, incendia sulpure coepta
atque dolo, primos cum ianua colligit ignes ;
confer et hos, ueteris qui tollunt grandia templi
pocula adorandae robiginis et populorum
dona uel antiquo positas a rege coronas ;
haec ibi si non sunt, minor exstat sacrilegus qui
radat inaurati femur Herculis et faciem ipsam
Neptuni, qui bratteolam de Castore ducat ;
an dubitet, solitus, totum conflare Tonantem ?
confer et artifices mercatoremque ueneni
et deducendum corio bouis in mare, cum quo
clauditur aduersis innoxia simia fatis.
haec quota pars scelerum, quae custos Gallicus urbis
usque a lucifero donec lux occidat audit ?
humani generis mores tibi nosse uolenti
sufficit una domus : paucos consume dies et
dicere te miserum, postquam illinc ueneris, aude.
quis tumidum guttur miratur in Alpibus aut quis
in Meroe crasso maiorem infante mamillam ?

139 post **140** habet **P** sed corr. **139 sardonichum P** flor. Sang. **GU**, **sardonicus Ψ** **140 teno P** aliique, **te*ne A, te nunc Ψ** **141** *quid?* Heinrichius **142 uiles PAGOU, uilis FLT** **pulli PA, populi GU, populus Ψ** **143 ferenda P** **153** interpunxi, ordo est enim *an totum Tonantem conflare dubitet, qui femur Herculis radere solitus est?* sed delendus est uersus alienissimus et ne sic quidem tolerabilis, quem melius distinguendo id solum lucramur, ut interpolator aliquid tamen secutus esse uideatur (audierat opinor procliuem esse uitiorum naturam) nec plane insanisse. nam quod *minor extat sacrilegus* u. 150 accipi uolunt pro *euadunt idem* (qui uu. 147–9 significati sunt) *minores sacrilegi* siue *ad minus sacrilegium descendunt*, neque Latinum hoc uidetur et ne sic quidem intellegitur cur aut poeta aut interpolator sibi dicendum putarit, tam tumida praesertim oratione, minus sacrilegium non reformidaturos eos qui populorum dona e templis tollentes paulo ante inducti sunt **158 occidat PAGU, occidit FLOT**

caerula quis stupuit Germani lumina, flauam
caesariem et madido torquentem cornua cirro ?
[nempe quod haec illis natura est omnibus una.]
ad subitas Thracum uolucres nubemque sonoram
Pygmaeus paruis currit bellator in armis,
mox inpar hosti raptusque per aera curuis
unguibus a saeva fertur grue. si uideas hoc
gentibus in nostris, risu quatiare ; sed illic,
quamquam eadem adsidue spectentur proelia, ridet
nemo, ubi tota cohors pede non est altior uno.
'nullane peiuri capitis fraudisque nefandae
poena erit ?' abreptum crede hunc grauiore catena
protinus et nostro (quid plus uelit ira ?) necari
arbitrio : manet illa tamen iactura, nec umquam
depositum tibi sospes erit, sed corpore trunco
inuidiosa dabit *solum* solacia sanguis.
'at uindicta bonum uita iucundius ipsa.'
nempe hoc indocti, quorum praecordia nullis
interdum aut leuibus uideas flagrantia causis,
quantulacumque adeo est occasio sufficit irae :
Chrysippus non dicet idem nec mite Thaletis
ingenium dulcique senex uicinus Hymetto,
qui partem acceptae saeua inter uincla cicutae
accusatori nollet dare. plurima felix
paulatim uitia atque errores exuit, omnes
prima docens rectum, sapientia. quippe minuti
semper et infirmi est animi exiguique uoluptas
ultio. continuo sic collige, quod uindicta
nemo magis gaudet quam femina. cur tamen hos tu

165 cornua cirro om. **P** **166** Marklando suspectum del. Pinzgerus **174 peiuri SA** et corr. ex **peiori P**, **periuri Ψ** **179 solum,*** *nihil inde lucri habebis nisi inuidiosam defensionem* **Σ**, **minimus** absurde **PΨ** fortasse ex x 217, *missus* Wakefieldus. *solum solacia* ut Verg. Aen. III 183 *casus Cassandra*, Manil. I 743 *cursu curuisque*, Mart. x 48 16 *faba fabrorum*, Iuu. xv 75 *praestant instantibus*. plura dixi in praefatione ad Manil. I, p. lxvi. ceterum, nisi alio duceret scholiastes, scribi poterat uel *damni* uel lenissima mutatione *nimium* (nimium inuidiosa), hoc est *minimu* **183** del. Iahnius **187–189** *plurima . . . . . sapientia* del. Guietus **189 docens Ψ, docet PU** **190 et** om. **P**

euasisse putes, quos diri conscia facti
mens habet attonitos et surdo uerbere caedit
occultum quatiente animo tortore flagellum ?
poena autem uehemens ac multo saeuior illis
quas et Caedicius grauis inuenit et Rhadamanthus
nocte dieque suum gestare in pectore testem.
Spartano cuidam respondit Pythia uates
haut inpunitum quondam fore quod dubitaret
depositum retinere et fraudem iure tueri
iurando. quaerebat enim quae numinis esset
mens et an hoc illi facinus suaderet Apollo.
reddidit ergo metu, non moribus, et tamen omnem
uocem adyti dignam templo ueramque probauit
extinctus tota pariter cum prole domoque
et quamuis longa deductis gente propinquis.
has patitur poenas peccandi sola uoluntas.
nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum
facti crimen habet. cedo, si conata peregit.
perpetua anxietas nec mensae tempore cessat,
faucibus ut morbo siccis interque molares
difficili crescente cibo, sed uina misellus
expuit, Albani ueteris pretiosa senectus
displicet; ostendas melius, densissima ruga
cogitur in frontem uelut acri ducta Falerno.
nocte breuem si forte indulsit cura soporem
et toto uersata toro iam membra quiescunt,
continuo templum et uiolati numinis aras
et, quod praecipuis mentem sudoribus urguet,
te uidet in somnis; tua sacra et maior imago
humana turbat pauidum cogitque fateri.
hi sunt qui trepidant et ad omnia fulgura pallent,
cum tonat, exanimis primo quoque murmure caeli,

206 pariter tota GO, *oppressus tota pariter cum pube* Cypr. hept. gen. 1076 **208 sola GTU, saeua PAO, scaeua FL uoluntas AFGU, uoluptas PLOT 210 conata Ψ, cognata PA 212 ut PAU, et FGOT**, erasus **L 213 sed una** ante corr. **U**, *Setina* Herelius et Withofius coll. v 33 sq. **224 exanimis** ex **P**, uide XIV 300

non quasi fortuitus nec uentorum rabie sed
iratus cadat in terras et iudicet ignis.
illa nihil nocuit, cura grauiore timetur
proxima tempestas uelut hoc dilata sereno.
praeterea, lateris uigili cum febre dolorem
si coepere pati, missum ad sua corpora morbum
infesto credunt a numine; saxa deorum
haec et tela putant. pecudem spondere sacello
balantem et Laribus cristam promittere galli
non audent; quid enim sperare nocentibus aegris
concessum? uel quae non dignior hostia uita?
mobilis et uaria est ferme natura malorum:
cum scelus admittunt, superest constantia; quod fas
atque nefas, tandem incipiunt sentire peractis
criminibus. tamen ad mores natura recurrit
damnatos fixa et mutari nescia. nam quis
peccandi finem posuit sibi? quando recepit
eiectum semel attrita de fronte ruborem?
quisnam hominum est quem tu contentum uideris uno
flagitio? dabit in laqueum uestigia noster
perfidus et nigri patietur carceris uncum
aut maris Aegaei rupem scopulosque frequentes
exulibus magnis. poena gaudebis amara
nominis inuisi tandemque fatebere laetus
nec surdum nec Teresian quemquam esse deorum.

SATVRA XIV

Plurima sunt, Fuscine, et fama digna sinistra
et nitidis maculam haesuram figentia rebus

226 iudicet PΨ Seru. Aen. IV 209 et VI 179, **uindicet** flor. Parisina aliique **236** del. Iahnius **237 quid fas U** flor. Frisingense

inter **1** et **2 et quod maiorum uitia (uitio AG) sequiturque minores Ψ**, om. **PU** aliique, tituli reliquias agnouit Lipsius, quibus cum titulo in **O** et Brit. 15 B XII scripto et cum **Σ** collatis efficitur *de institutionibus, quod mala institutio in naturam uertit, et quod maiorum uitia sequuntur minores* **2 haesuram PT** aliique, **esuram O, ac rugam Ψ**

quae monstrant ipsi pueris traduntque parentes.
si damnosa senem iuuat alea, ludit et heres
bullatus paruoque eadem mouet arma fritillo.
nec melius de se cuiquam sperare propinquo
concedet iuuenis, qui radere tubera terrae,
boletum condire et eodem iure natantis
mergere ficedulas didicit nebulone parente
et cana monstrante gula. cum septimus annus
transierit puerum, nondum omni dente renato,
barbatos licet admoueas mille inde magistros,
hinc totidem, cupiet lauto cenare paratu
semper et a magna non degenerare culina.
quid suadet iuueni laetus stridore catenae
quem mire adficiunt inscripta, ergastula, carcer ?
mitem animum et mores modicis erroribus aequos
praecipit, utque animas seruorum et corpora nostra
materia constare putet paribusque elementis,
an saeuire docet Rutilus, qui gaudet acerbo
plagarum strepitu et nullam Sirena flagellis
conparat, Antiphates trepidi laris ac Polyphemus,
tunc felix, quotiens aliquis tortore uocato
uritur ardenti duo propter lintea ferro ?
rusticus expectas ut non sit adultera Largae
filia, quae numquam maternos dicere moechos
tam cito nec tanto poterit contexere cursu
ut non terdecies respiret ? conscia matri
uirgo fuit, ceras nunc hac dictante pusillas
implet et ad moechum dat eisdem ferre cinaedis.

7 concedet P, concedit Ψ 9 *ficellas* Lachmannus **11 puerum PAU, puero Ψ** **23** et **24** ante **15** posui. primum uniuerse quid suadeat talis pater interrogatur, deinde num mitem animum praecipiat ; quem ordinem libri inuertunt **24** supra **mire** scriptum **nimium P.** adficiendi uerbo similiter usus est Plinius ep. III 1 9 **inscripta Ψ, scripta PS,** *inscripti* H. Richardsius **16 utque** olim Buechelerus, **atque PΨ, etque** Brit. 15 B XII et ut uidetur **O animas PAFU, animos GLOT** **17 putet** olim Buechelerus, **putat PΨ.** non quid putet Rutilus sed quid exemplo doceat quaeritur. Buecheleri coniecturae obstabat quod uerbo *putet* deerat subiectum : id nunc adest, uersibus 23 sq. in suum locum reuocatis **18 rutilus OTU, rutulus AFGL, rutilis P** **30 moechum PU, moechos Ψ** Prisc. G.L.K. II p. 298 et 304, III p. 10 et 361

sic natura iubet: uelocius et citius nos
corrumpunt uitiorum exempla domestica, magnis
cum subeant animos auctoribus. unus et alter
forsitan haec spernant iuuenes, quibus arte benigna
et meliore luto finxit praecordia Titan,
sed reliquos fugienda patrum uestigia ducunt
et monstrata diu ueteris trahit orbita culpae.
abstineas igitur damnandis; huius enim uel
una potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
ex nobis geniti; quoniam dociles imitandis
turpibus ac prauis omnes sumus, et Catilinam
quocumque in populo uideas, quocumque sub axe,
sed nec Brutus erit Bruti nec auunculus usquam.
nil dictu foedum uisuque haec limina tangat
intra quae pater es. procul, a procul inde puellae
lenonum et cantus pernoctantis parasiti.
maxima debetur puero reuerentia, si quid
turpe paras; nec tu pueri contempseris annos,
sed peccaturo obstet tibi filius infans.
nam si quid dignum censoris fecerit ira
quandoque et similem tibi se non corpore tantum
nec uultu dederit, morum quoque filius et qui
omnia deterius tua per uestigia peccet,
corripies nimirum et castigabis acerbo
clamore ac post haec tabulas mutare parabis.
unde tibi frontem libertatemque parentis,
cum facias peiora senex uacuumque cerebro
iam pridem caput hoc uentosa cucurbita quaerat?

33 subeant Ψ, subuant F, subeunt P aliique; at semper magnis auctoribus animos subeunt exempla domestica **animos Ψ, animus F, animis P** **34 spernant Ψ, spernat T, sperant PS** **38 damnandis huius enim PO** et ut uidetur **U, damnis huiusce etenim Ψ** **43 usquam Ψ, umquam PSU** **45 pater es** Cramerus, *ubi filios habes* **Σ, pater est PΨ, puer est A** flor. Parisina **ah** Cramerus, **ac PFOT, hac AGL**, de **U** nihil enotatum habeo **49 obstet P** Laur. XXXIV 42 aliique, **abstet** ut uidetur **U, obsistet T, obsistat Ψ** **51 quandoque P** Brit. 11672 flor. Parisina, **quandoquidem Ψ** **52 quoque PFTU, tibi AGLO** **qui PT** aliique, **cum Ψ** (de **U** nihil enotatum habeo)

hospite uenturo cessabit nemo tuorum.
'uerre pauimentum, nitidas ostende columnas,
arida cum tota descendat aranea tela,
hic leue argentum, uasa aspera tergeat alter':
uox domini furit instantis uirgamque tenentis.
ergo miser trepidas, ne stercore foeda canino
atria displiceant oculis uenientis amici
neu perfusa luto sit porticus, et tamen uno
semodio scobis haec emendat seruulus unus:
illud non agitas, ut sanctam filius omni
aspiciat sine labe domum uitioque carentem?
gratum est quod patriae ciuem populoque dedisti,
si facis ut *ciuis* sit idoneus, utilis agris,
utilis et bellorum et pacis rebus agendis.
plurimum enim intererit quibus artibus et quibus hunc tu
moribus instituas. serpente ciconia pullos
nutrit et inuenta per deuia rura lacerta:
illi eadem sumptis quaerunt animalia pinnis.
uultur iumento et canibus crucibusque relictis
ad fetus properat partemque cadaueris adfert:
hic est ergo cibus magni quoque uulturis et se
pascentis, propria cum iam facit arbore nidos.
sed leporem aut capream famulae Iouis et generosae
in saltu uenantur aues, hinc praeda cubili
ponitur; inde autem cum se matura leuauit
progenies stimulante fame festinat ad illam
quam primum praedam rupto gustauerat ouo.
aedificator erat Caetronius et modo curuo

59 cessabit Ψ et (**bit** in ras.) **P**, **cessaret U** aliique, fortasse *cessarit* **62 leue PSAU**, **leuet** Brit. 15 B XII, **lauet** Ψ, om. **G** **63 furit PSA** aliique, **fremit** flor. Parisina, **fremat** Ψ **66 neu** flor. Parisina, **ne PΨ**, **nec OT** **67 scobis PSOU** Eutych. G.L.K. v p. 473, **scrobis** Ψ **70** *patribus* Bentleius, qui etiam Hor. carm. III 6 20 mutauit **71 ciuis**,* quod facile post *cisut* excidere potuit, **patriae** Ψ, **patria PS**, miserrimum utrumque, cum praecesserit non *patriae* uerum *patriae populoque.* Σ haec habet, *ciuem bonum. si eum ita institueris ut sit utilis patriae* **82 hinc P** Brit. 15 B XII, **tunc** Ψ, **tum A**, *haec* Lachmannus **83 se** om. **P** **leuauit T** Prisc. G.L.K. II p. 243, **leuabit** Ψ, **leuaret P**, **leuarit** alii fortasse recte **85 gustauerat PALT**, **gustauerit FGOU** Prisciani libri plerique **86 cretonius P** fortasse recte

litore Caietae, summa nunc Tiburis arce,
nunc Praenestinis in montibus alta parabat
culmina uillarum Graecis longeque petitis
marmoribus uincens Fortunae atque Herculis aedem
ut spado uincebat Capitolia nostra Posides.
dum sic ergo habitat Caetronius inminuit rem,
fregit opes ; nec parua tamen mensura relictae
partis erat. totam hanc turbauit filius amens,
dum meliore nouas attollit marmore uillas.
quidam sortiti metuentem sabbata patrem
nil praeter nubes et caeli numen adorant,
nec distare putant humana carne suillam
qua pater abstinuit, mox et praeputia ponunt ;
Romanas autem soliti contemnere leges
Iudaicum ediscunt et seruant ac metuunt ius,
tradidit arcano quodcumque uolumine Moyses,
non monstrare uias eadem nisi sacra colenti,
quaesitum ad fontem solos deducere uerpos.
sed pater in causa, cui septima quaeque fuit lux
ignaua et partem uitae non attigit ullam.
sponte tamen iuuenes imitantur cetera, solam
inuiti quoque auaritiam exercere iubentur.
fallit enim uitium specie uirtutis et umbra,
cum sit triste habitu uultuque et ueste seuerum,
nec dubie tamquam frugi laudetur auarus,
tamquam parcus homo et rerum tutela suarum
certa magis quam si fortunas seruet easdem
Hesperidum serpens aut Ponticus. adde quod hunc, de
quo loquor, egregium populus putat adquirendi
artificem ; quippe his crescunt patrimonia fabris,
sed crescunt quocumque modo, maioraque fiunt
incude adsidua semperque ardente camino.
et pater ergo animi felices credit auaros,

92 cetonius P **97 nomen** schol. Luc. II 593 **111 laudetur PU, laudatur Ψ** **112 cautela T** aliique **113 fortunas ALOT, fortuna PFGU** **114 de om. P** **115 adquirendi PU, atque uerendi Ψ** **117** del. Iahnius **119 felices Ψ** Prisc. G.L.K. III p. 316 et (**es** in ras. fortasse ex **is**) **P, felicis TU**

qui miratur opes, qui nulla exempla beati
pauperis esse putat: iuuenes hortatur ut illa
ire uia pergant et eidem incumbere sectae.
sunt quaedam uitiorum elementa, his protinus illos
inbuit et cogit minimas ediscere sordes;
mox adquirendi docet insatiabile uotum.
seruorum uentres modio castigat iniquo
ipse quoque esuriens, neque enim omnia sustinet umquam
mucida caerulei panis consumere frusta,
hesternum solitus medio seruare minutal
Septembri nec non differre in tempora cenae
alterius conchem aestiuam cum parte lacerti
signatam uel dimidio putrique siluro,
filaque sectiui numerata includere porri.
inuitatus ad haec aliquis de ponte negabit.
sed quo diuitias haec per tormenta coactas,
cum furor haut dubius, cum sit manifesta phrenesis,
ut locuples moriaris, egentis uiuere fato?
interea, pleno cum turget sacculus ore,
crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia creuit,
et minus hanc optat qui non habet. ergo paratur
altera uilla tibi, cum rus non sufficit unum,
et proferre libet fines maiorque uidetur
et melior uicina seges; mercaris et hanc et
arbusta et densa montem qui canet oliua.
quorum si pretio dominus non uincitur ullo,
nocte boues macri lassoque famelica collo
iumenta ad uiridis huius mittentur aristas

120 miratur PΣ, mirantur Ψ qui PU, hi Ψ, in F 121 putat PU, putant Ψ hortatur PΨ, hortantur LO Prisc. G.L.K. II p. 304. dissolutam orationem conectet uel *hortatus* uel *iuuenesque*, nisi forte contempta Prisciani auctoritate delendus est uersus 119 **illa PFU, illam Ψ** Prisc. **122 uia PFU, uiam Ψ** Prisc. **pergant Ψ** Prisc., **peragant P 124 nimias OT 125** del. Iahnius **128 frusta AOT** et ex corr. **L, frustra PFGU 131 conchem PSΣ, conchen U, concham Ψ aestiuam PU, aestiua A, aestiui Ψ 134 negabit Ψ, negauit PS, negabat O 135 quod PSF 137 egenti AG 139 creuit PFTU, crescit** flor. Sang. **AGLO 145 pretio dominus PU, dominus pretio Ψ 147 uiridis** ex **F huius** om. **O**, **-es huius** in ras. habet **P mittentur ATU, mitentur P, mittuntur FGLO**

nec prius inde domum quam tota noualia saeuos
in uentres abeant, ut credas falcibus actum.
dicere uix possis quam multi talia plorent
et quot uenales iniuria fecerit agros.
sed qui sermones, quam foede bucina famae!
'quid nocet haec?' inquit 'tunicam mihi malo lupini
quam si me toto laudet uicinia pago
exigui ruris paucissima farra secantem.'
scilicet et morbis et debilitate carebis
et luctum et curam effugies, et tempora uitae
longa tibi posthac fato meliore dabuntur,
si tantum culti solus possederis agri
quantum sub Tatio populus Romanus arabat.
mox etiam fractis aetate ac Punica passis
proelia uel Pyrrhum inmanem gladiosque Molossos
tandem pro multis uix iugera bina dabantur
uulneribus: merces haec sanguinis atque laboris
nulli uisa umquam meritis minor aut ingratae
curta fides patriae. saturabat glaebula talis
patrem ipsum turbamque casae, qua feta iacebat
uxor et infantes ludebant quattuor, unus
uernula, tres domini; sed magnis fratribus horum
a scrobe uel sulco redeuntibus altera cena
amplior et grandes fumabant pultibus ollae.
nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.
inde fere scelerum causae, nec plura uenena
miscuit aut ferro grassatur saepius ullum
humanae mentis uitium quam saeua cupido
inmodici census. nam, diues qui fieri uult,
et cito uult fieri; sed quae reuerentia legum,

149 abeant A aliique, **habeant PΨ**, **abeunt** flor. Parisina **152 foede PG**, **foedae Ψ** **153 haec PFGU**, **hoc ALO** et supra scriptum **T** **lupini Ψ**, **lupina PS**, **lupinam A** **158 posthac PA**, **post haec Ψ** **164 haec P**, **ea Ψ**, qua pronominis forma poeta non utitur **165 nulli FU** sicut coniecerat Heinrichius, **nullis PΨ** propter *meritis*. pluralem huius adiectiui pro substantiuo Iuuenalis non posuit **aut PFOU**, **haut A**, **haud GLT** **168 et** add. **P** ante *unus* **176 inmodici PA** aliique, **indomiti Ψ**

quis metus aut pudor est umquam properantis auari?
'uiuite contenti casulis et collibus istis,
o pueri,' Marsus dicebat et Hernicus olim
Vestinusque senex, 'panem quaeramus aratro,
qui satis est mensis: laudant hoc numina ruris,
quorum ope et auxilio gratae post munus aristae
contingunt homini ueteris fastidia quercus.
nil uetitum fecisse uolet, quem non pudet alto
per glaciem perone tegi, qui summouet euros
pellibus inuersis: peregrina ignotaque nobis
ad scelus atque nefas, quaecumque est, purpura ducit.'
haec illi ueteres praecepta minoribus; at nunc
post finem autumni media de nocte supinum
clamosus iuuenem pater excitat: 'accipe ceras,
scribe, puer, uigila, causas age, perlege rubras
maiorum leges; aut uitem posce libello,
sed caput intactum buxo narisque pilosas
adnotet et grandes miretur Laelius alas;
dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
ut locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
adferat; aut, longos castrorum ferre labores
si piget et trepidum soluunt tibi cornua uentrem
cum lituis audita, pares quod uendere possis
pluris dimidio, nec te fastidia mercis
ullius subeant ablegandae Tiberim ultra,
neu credas ponendum aliquid discriminis inter
unguenta et corium: lucri bonus est odor ex re
qualibet. illa tuo sententia semper in ore
uersetur dis atque ipso Ioue digna poeta:
" unde habeas quaerit nemo, sed oportet habere." '
[hoc monstrant uetulae pueris repentibus assae,

184 homini PATU, homines FGLO **188 adque P** (ut passim) et **O** **194 narisque** ex **G** **199 trepidum P** Burn. 192, **trepido Ψ** **206 poeta PS** aliique, **poetae Ψ** **208** et **209** del. Iahnius. indidem opinor petiti sunt unde 207, sed a lectore aliquo adscripti, non a Iuuenale ibi positi ubi neque in patris neque in poetae orationem inclu di possunt **208 uetulae pueris PAU, pueris uetulae Ψ** **repentibus S** flor. Sang. **U** aliique, **reppentibus PT, petentibus F, repetentibus** alii, **poscentibus Ψ** **assae PS** flor. Sang. **AT, asse GO, assem FLU**

hoc discunt omnes ante alpha et beta puellae.]
talibus instantem monitis quemcumque parentem
sic possem adfari: 'dic, o uanissime, quis te
festinare iubet? meliorem praesto magistro
discipulum. securus abi: uinceris, ut Aiax
praeteriit Telamonem, ut Pelea uicit Achilles.
parcendum est teneris; nondum impleuere medullas
maturae mala nequitiae. cum pectere barbam
coeperit et longae mucronem admittere cultri,
falsus erit testis, uendet periuria summa
exigua et Cereris tangens aramque pedemque.
elatam iam crede nurum, si limina uestra
mortifera cum dote subit. quibus illa premetur
per somnum digitis! nam quae terraque marique
adquirenda putas breuior uia conferet illi;
nullus enim magni sceleris labor. "haec ego numquam
mandaui" dices olim "nec talia suasi."
mentis causa malae tamen est et origo penes te.
nam quisquis magni census praecepit amorem
et laeuo monitu pueros producit auaros
et qui, per fraudes patrimonia conduplicari
229A *cum uideant, cupiant sic et sua conduplicari*
dat libertatem et totas effundit habenas
curriculo, quem si reuoces, subsistere nescit

209 A et B scriptum in **FLO** **211 possem P, possim FLOU, possum AGT** **216 maturae** quinque Rupertii, **naturae PΨ** **nequitiae Ψ, nequitia est PF.** hac aetate editum esse *nondum impleuere medullas:* | *naturae mala nequitia est* credite posteri **217 longae A, longe PF, longi Ψ** **219 et PA**, om. **Ψ** **223** om. **F** *anquirenda* Stewechius probabiliter **224 haec ego numquam** om. **P** **229** habent **PA** aliique, om. **Ψ**, del. Rupertius inter **229** et **230** unum uersum inserui, qui non minus facile omitti potuit quam III 167 in **P**, V 148 in **L**, VII 144 in **U**, I 88 et VI 147 in **T** similem ob causam omissi sunt. lacunam, quam non optime sic expleuit, *conduplicare <non metuant: iuuenis semper sic doctus equis mox>*, iam Guil. Schulzius odoratus erat, *mit Unrecht* iudice Friedlaendero praef. p. 56, qui postquam ad ipsum locum peruentum est *das Satzglied* inquit *hängt von praecepit ab*: de sententia uerbum nullum, quam illo *per fraudes* interimi non magis animaduertit quam Buechelerus mus. Rhen. XLIII p. 295. non de fraudulento patre haec dicuntur (cui sane non displiciturus erat fraudulentus factus filius), uerum de auaro, qui filium, dum auarum ac sui similem efficere studet, fraudulentum efficit inuitus

et te contempto rapitur metisque relictis.
nemo satis credit tantum delinquere quantum
permittas: adeo indulgent sibi latius ipsi.
cum dicis iuueni stultum, qui donet amico,
qui paupertatem leuet attollatque propinqui,
et spoliare doces et circumscribere et omni
crimine diuitias adquirere, quarum amor in te
quantus erat patriae Deciorum in pectore, quantum
dilexit Thebas, si Graecia uera, Menoeceus,
in quorum sulcis legiones dentibus anguis
cum clipeis nascuntur et horrida bella capessunt
continuo, tamquam et tubicen surrexerit una.
ergo ignem, cuius scintillas ipse dedisti,
flagrantem late et rapientem cuncta uidebis.
nec tibi parcetur misero, trepidumque magistrum
in cauea magno fremitu leo tollet alumnus.
nota mathematicis genesis tua, sed graue tardas
expectare colus; morieris stamine nondum
abrupto. iam nunc obstas et uota moraris,
iam torquet iuuenem longa et ceruina senectus.
ocius Archigenen quaere atque eme quod Mithridates
composuit: si uis aliam decerpere ficum
atque alias tractare rosas, medicamen habendum est,
sorbere ante cibum quod debeat et pater et rex.'
monstro uoluptatem egregiam, cui nulla theatra,
nulla aequare queas praetoris pulpita lauti,
si spectes quanto capitis discrimine constent
incrementa domus, aerata multus in arca
fiscus et ad uigilem ponendi Castora nummi
ex quo Mars Vltor galeam quoque perdidit et res
non potuit seruare suas. ergo omnia Florae

232 metisque Ψ, meritisque PSA **247 cauea P** Burn. 192, **caueam Ψ** **250 uota Ψ, uoto PS** **252 archigenem PS**, quibus credere malunt editores quam quaerere num alibi, num ante uocalem, accusatiuus huius nominis a poeta positus sit. uide etiam II 6 *Aristotelen* **255 et pater et** flor. Sang., **et pater*et P**, quorum in utroque **et** post *sorbere* insertum est, **aut pater aut Ψ, aut pater ut U** ut uidetur, *pater . . . aeque debet timere saluti suae sicut rex* **Σ**, fortasse *et pater ut*

et Cereris licet et Cybeles aulaea relinquas:
tanto maiores humana negotia ludi.
an magis oblectant animum iactata petauro
corpora quique solet rectum descendere funem,
quam tu, Corycia semper qui puppe moraris
atque habitas, coro semper tollendus et austro,
perditus ac similis sacci mercator olentis,
qui gaudes pingue antiquae de litore Cretae
passum et municipes Iouis aduexisse lagonas?
hic tamen ancipiti figens uestigia planta
uictum illa mercede parat, brumamque famemque
illa reste cauet: tu propter mille talenta
et centum uillas temerarius. aspice portus
et plenum magnis trabibus mare: plus hominum est iam
in pelago. ueniet classis, quocumque uocarit
spes lucri, nec Carpathium Gaetulaque tantum
aequora transiliet, sed longe Calpe relicta
audiet Herculeo stridentem gurgite solem.
grande operae pretium est, ut tenso folle reuerti
inde domum possis tumidaque superbus aluta,
Oceani monstra et iuuenes uidisse marinos.
non unus mentes agitat furor. ille sororis
in manibus uultu Eumenidum terretur et igni,
hic boue percusso mugire Agamemnona credit
aut Ithacum: parcat tunicis licet atque lacernis,
curatoris eget qui nauem mercibus implet

265 **-uro** in fine om. **P** **269** del. Hermannus **ac similis,* ac uilis PŪ** aliique, **a siculis Ψ.** *perditus* intellegunt *audax*, *uilis* adiectiuo nullam inueniunt significationem quae non aut alienissima sit (uelut *contemptus*) aut uim faciat sermoni Latino (uelut *tuam ipse salutem parui pendens*). mihi *perditus* pro *confectus*, *similis* pro *concolor* (uide Hor. epod. 10 6 *pallor luteus*, Verg. buc. IV 44 *croceo luto*, Ciris 317 *Corycio luto*) positum uidetur, ut conferri possit Sen. ep. 108 37 *rector nauigii attonitus et uomitans*. melius sane et apertius Martialis VI 77 8 *quaeque uehit similem belua nigra Libyn* et XII 31 6 *quaeque gerit similes candida turris aues*, ubi similitudo additis *nigra* et *candida* adiectiuis definitur: a Iuuenalis sententia non sine excusatione aberrauit **Σ** haec adnotans, *uel ex sententia tali: tu fetide*, si tamen sic scripsit ac non potius *mercis . . . ex sentinae alitu fetidae*. de hoc loco iam dixi in praef. ad Manil. I, p. XXXVI **270** **pingue PAFTU, pingui GLO** **277** **uocarit** om. **P** **287** **lacernis PΨ, lacertis AG**

ad summum latus et tabula distinguitur unda,
cum sit causa mali tanti et discriminis huius
concisum argentum in titulos faciesque minutas.
occurrunt nubes et fulgura: 'soluite funem'
frumenti dominus clamat piperisue coempti,
'nil color hic caeli, nil fascia nigra minatur;
aestiuum tonat.' infelix hac forsitan ipsa
nocte cadet fractis trabibus fluctuque premetur
obrutus et zonam laeua morsuque tenebit.
sed cuius uotis modo non suffecerat aurum
quod Tagus et rutila uoluit Pactolus harena
frigida sufficient uelantis inguina panni
exiguusque cibus, mersa rate naufragus assem
dum rogat et picta se tempestate tuetur.
tantis parta malis cura maiore metuque
seruantur: misera est magni custodia census.
dispositis praediues amis uigilare cohortem
seruorum noctu Licinus iubet, attonitus pro
electro signisque suis Phrygiaque columna
atque ebore et lata testudine. dolia nudi
non ardent cynici; si fregeris, altera fiet
cras domus, atque eadem plumbo commissa manebit.
sensit Alexander, testa cum uidit in illa
magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
nil cuperet quam qui totum sibi posceret orbem
passurus gestis aequanda pericula rebus.
nullum numen habes, si sit prudentia: nos te,
nos facimus, Fortuna, deam. mensura tamen quae
sufficiat census, si quis me consulat, edam:
in quantum sitis atque fames et frigora poscunt,
quantum, Epicure, tibi paruis suffecit in hortis,

289 unda AGOUp, u*da P, uda FL, una T **293 ue PAGTU** Prisc. G.L.K. II p. 205, **que FLO** **coempti PΨ, coemptor AL** Prisc. **295 hac U, ac P, at Ψ, an FO** **296 cadet Ψ, cadit PA** aliique **300 uelantis** ex **P**, uide XIII 224 **301 cibus** in litura **P** **307 electro Ψp, elec*** P** **310 aut G** aliique **315 habes PΨ** (corr. ex **habet U**) Lactantius diuin. inst. III 29, **abes A, abest** flor. Parisina aliique **nos te PU** Lactantius, **sed te Ψ, sed nos AG** **316 nos PΨ** Lactantius, **te AG.** uide X 365 sq. **319 suffecit Ψ, sufficit PAU**

quantum Socratici ceperunt ante penates;
numquam aliud natura, aliud sapientia dicit.
acribus exemplis uideor te cludere? misce
ergo aliquid nostris de moribus, effice summam
bis septem ordinibus quam lex dignatur Othonis.
haec quoque si rugam trahit extenditque labellum,
sume duos equites, fac tertia quadringenta.
si nondum inpleui gremium, si panditur ultra,
nec Croesi fortuna umquam nec Persica regna
sufficient animo nec diuitiae Narcissi,
indulsit Caesar cui Claudius omnia, cuius
paruit imperiis uxorem occidere iussus.

SATVRA XV

Quis nescit, Volusi Bithynice, qualia demens
Aegyptos portenta colat? crocodilon adorat
pars haec, illa pauet saturam serpentibus ibin.
effigies sacri nitet aurea cercopitheci,
dimidio magicae resonant ubi Memnone chordae
atque uetus Thebe centum iacet obruta portis.
illic aeluros, hic piscem fluminis, illic
oppida tota canem uenerantur, nemo Dianam.
porrum et caepe nefas uiolare et frangere morsu;
o sanctas gentes, quibus haec nascuntur in hortis
numina! lanatis animalibus abstinet omnis
mensa, nefas illic fetum iugulare capellae,
carnibus humanis uesci licet. attonito cum

323 incipit Bob.

2 Aegyptos P (item 45 **PU**, 116 **POU**), **Aegyptus** Bob. Ψ **5** *quidam* **dimidium** *legunt* scholium Bobiense **memnone Ψ, memnona** Bob., **memnonie P**, unde *Memnoni* nimis Graecanice Duffius. de ablatiuo uide Verg. buc. III 39 *diffusos hedera pallente corymbos* similiaque **7 illic aeluros** Brodaeus, **illicelu**s U** (**e** in **o** mutato et supra scripto **serpentes**, ut corrector uoluisse uideatur *colubras*), **illicaeruleos** (et in fine uersus **illi**) **P**, **illic caeruleos** Bob. Ψ, unde glossaria *caeruleus bestia marina* hausisse monuit Scaliger **9 et** alterum Bob. **PA**, **ac** Ψ **10–12** melius abessent, sed imitatur eos Sedulius carm. pasch. I 273 sqq.

tale super cenam facinus narraret Vlixes
Alcinoo, bilem aut risum fortasse quibusdam
mouerat ut mendax aretalogus. 'in mare nemo
hunc abicit saeua dignum ueraque Charybdi,
fingentem inmanes Laestrygonas et Cyclopas?
nam citius Scyllam uel concurrentia saxa
Cyaneis plenos et tempestatibus utres
crediderim aut tenui percussum uerbere Circes
et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.
tam uacui capitis populum Phaeaca putauit?'
sic aliquis merito nondum ebrius et minimum qui
de Corcyraea temetum duxerat urna;
solus enim haec Ithacus nullo sub teste canebat.
nos miranda quidem sed nuper consule Iunco
gesta super calidae referemus moenia Copti,
nos uulgi scelus et cunctis grauiora coturnis;
nam scelus, a Pyrrha quamquam omnia syrmata uoluas,
nullus aput tragicos populus facit. accipe, nostro
dira quod exemplum feritas produxerit aeuo.
inter finitimos uetus atque antiqua simultas,
inmortale odium et numquam sanabile uulnus,
ardet adhuc Ombos et Tentura. summus utrimque
inde furor uolgo, quod numina uicinorum
odit uterque locus, cum solos credat habendos
esse deos quos ipse colit. sed tempore festo
alterius populi rapienda occasio cunctis
uisa inimicorum primoribus ac ducibus, ne
laetum hilaremque diem, ne magnae gaudia cenae
sentirent positis ad templa et compita mensis

18 et Bob. Ψ, **atque PAT** **20 Cyaneis** Bob. **PU** aliique, **Cyanes** Ψ, **Cyaneas** cod. R. Stephani probabiliter, sed uide Val. Fl. IV 658 *Cyaneae iuga praecipites inlisa remittunt* et de datiuo Iuu. V 42 *illi* **23 sic uacuum cerebri p. p. p.** Prisc. G.L.K. III p. 218 praecedente lacuna **25 duxerat P, produxerat A, deduxerat** Bob. Ψ **26 haec** Bob. Ψ, **hic P** flor. Sang. **27 set** Bob., item 38. ut passim **P** **iunco** Bob. **AU** aliique, **iunpo P, iunio** Ψ, **uino O** **31 aput** ex Bob. **PS** **32 producserit** Bob. **33 adque** Bob., item **P** ut passim **35 ombos PSΣU** aliique, **umbos** Bob., **combos AGT, combus F, comos L, c̄pos O** **tentura** ex Bob., **tent*ra U** **36 uolgo PU, uulgo** Bob., **uulgi** Ψ

peruigilique toro, quem nocte ac luce iacentem
septimus interdum sol inuenit. horrida sane
Aegyptos, sed luxuria, quantum ipse notaui,
barbara famoso non cedit turba Canopo.
adde quod et facilis uictoria de madidis et
blaesis atque mero titubantibus. inde uirorum
saltatus nigro tibicine, qualiacumque
unguenta et flores multaeque in fronte coronae:
hinc ieiunum odium. sed iurgia prima sonare
incipiunt; animis ardentibus haec tuba rixae.
dein clamore pari concurritur, et uice teli
saeuit nuda manus. paucae sine uulnere malae,
uix cuiquam aut nulli toto certamine nasus
integer. aspiceres iam cuncta per agmina uultus
dimidios, alias facies et hiantia ruptis
ossa genis, plenos oculorum sanguine pugnos.
ludere se credunt ipsi tamen et puerilis
exercere acies, quod nulla cadauera calcent.
et sane quo tot rixantis milia turbae,
si uiuunt omnes? ergo acrior impetus, et iam
saxa inclinatis per humum quaesita lacertis
incipiunt torquere, domestica seditioni
tela, nec hunc lapidem, qualis et Turnus et Aiax,
uel quo Tydides percussit pondere coxam
Aeneae, sed quem ualeant emittere dextrae
illis dissimiles et nostro tempore natae.
nam genus hoc uiuo iam decrescebat Homero,
terra malos homines nunc educat atque pusillos;
ergo deus, quicumque aspexit, ridet et odit.
a deuerticulo repetatur fabula. postquam
subsidiis aucti, pars altera promere ferrum

post **43** desinit Bob. **44 interdum PSATU, interea FGLO** **44–48** *horrida . . . titubantibus* del. Franckius **46 turba PT, ripa Ψ,** *CANOPO. Latina ripa* **Σ** **47 madidis** om. **P** **52** interpunxit Marklandus **61 quo PO** aliique, **quod Ψ** **64 seditioni Σ** et Hadr. Valesius, **seditione PΨ** **65 qualis et P, quales et O** ut uidetur, **qualis e G, quali se AT** et (e ex corr.) **L, qualis se F, qualem uel U**

audet et infestis pugnam instaurare sagittis.
terga fugae celeri praestant instantibus Ombis
qui uicina colunt umbrosae Tentura palmae.
labitur hic quidam nimia formidine cursum
praecipitans capiturque. ast illum in plurima sectum
frusta et particulas, ut multis mortuus unus
sufficeret, totum corrosis ossibus edit
uictrix turba, nec ardenti decoxit aeno
aut ueribus, longum usque adeo tardumque putauit
expectare focos, contenta cadauere crudo.
hic gaudere libet, quod non uiolauerit ignem,
quem summa caeli raptum de parte Prometheus
donauit terris; elemento gratulor, et te
exultare reor. sed qui mordere cadauer
sustinuit nil umquam hac carne libentius edit;
nam, scelere in tanto ne quaeras et dubites an
prima uoluptatem gula senserit, ultimus ante
qui stetit, absumpto iam toto corpore ductis
per terram digitis aliquid de sanguine gustat.
Vascones, ut fama est, alimentis talibus usi
produxere animas. sed res diuersa, sed illic
fortunae inuidia est bellorumque ultima, casus
extremi, longae dira obsidionis egestas.

75 fugae POT, fuga Ψ praestant instantibus ombis O sicut coniecerat Mercerius, **p. i. combis** Palatinus 1700, **p. i. orbes L** Brit. 15600, **p. i. omnes U** aliique, **praestant** erasis ceteris sed ut in fine appareat **s P**, **praestantibus omnibus instans** (**AGp**) uel **instant** (**FT**)**Ψ** **76 tentura** ex **P** **77 hic Ψ, hinc PO** **78 in** om. **PA** **85 promethea P** **88 nil PAFOT. nihil GLU**, uide ad VI 58 **90 ante,* autem PΨ** sublata orationis structura, nam ne tum quidem, si contra Iuuenalis consuetudinem *ne quaeras* pro *noli quaerere* accipias, ullus huic locus erit particulae; etsi edito thes. ling. Lat. uol. II futuros auguror qui ad C.I.L. VI 13073 confugiant. hoc dicit: ne forte putes prae sceleris magnitudine uix eum ipsum, qui primus cadauer momordit, uoluptatem sensisse, ecce ille quoque, qui antea, ceteris carnem deuorantibus, in extrema turba stetit, iam, postquam totum corpus absumptum est, digitos per humum ducit et aliquid de sanguine gustat **93 ut GLT, ut haec F, haec POU**, om. **A** ut *Vascones* paenultimam produceret, eodem consilio **est** om. **T**. dicitur *ut fama est* (Lucr. III 981, V 395, 412, Verg. Aen. VI 14, Ouid. her. XIII 57, art. I 258, fast. V 84), item *ut fama, sic fama*: *haec fama est* aut memoria fallor aut nusquam legi **alimentis Ψ, elementis P usi AGL, olim PFOTU**. utrum facilius praecedente *-us* periturum putamus?

huius enim, quod nunc agitur, miserabile debet
exemplum esse tibi, si cui, modo dicta mihi gens.
post omnis herbas, post cuncta animalia, quidquid
cogebat uacui uentris furor, hostibus ipsis
pallorem ac maciem et tenuis miserantibus artus,
membra aliena fame lacerabant, esse parati
et sua. quisnam hominum ueniam dare quisue deorum
uentribus abnueret dira atque inmania passis
et quibus illorum poterant ignoscere manes
quorum corporibus uescebantur? melius nos
Zenonis praecepta monent, nec enim omnia quidam
pro uita facienda putant, sed Cantaber unde
stoicus, antiqui praesertim aetate Metelli?
nunc totus Graias nostrasque habet orbis Athenas,
Gallia causidicos docuit facunda Britannos,
de conducendo loquitur iam rhetore Thyle.
nobilis ille tamen populus, quem diximus, et par
uirtute atque fide sed maior clade Zacynthos
tale quid excusat: Maeotide saeuior ara
Aegyptos. quippe illa nefandi Taurica sacri
inuentrix homines, ut iam quae carmina tradunt
digna fide credas, tantum immolat; ulterius nil
aut grauius cultro timet hostia. quis modo casus
inpulit hos? quae tanta fames infestaque uallo
arma coegerunt tam detestabile monstrum
audere? anne aliam terra Memphitide sicca
inuidiam facerent nolenti surgere Nilo?

97 et **98** del Guietus **98 tibi G** et unus Rupertii, **cibi PΨ** **si cui*** distinctione mutata, **sicut PΨ**; uulgo scribitur *cibi, sicut modo dicta mihi gens* | *post* etc. *sicut* pro *siquidem* Iuuenalis non posuit: posuit pro *uelut* siue *ut exemplum subiciam* VI 109; hoc autem absurdum est, cum non exemplum subiciatur, uerum causae, cur Vascones misericordia digni sint, explicatio. accedit quod satis moleste *huius* ad *cibi* refertur statim sequente *quod*. Volusio Bithynico, quem propter elementum non uiolatum u. 87 exultantem uidimus, *εἴ τινι καὶ ἄλλῳ* miserabiles uideri debebant Vascones humana carne uesci coacti **104 uentribus** Hadr. Valesius, **uiribus Ψ, urbibus PU** **abnueret POTU, abnuerit AFGL** **107 quidam PFOU, quaedam AGLT**, neutrum bonum **112 iam** om. **P** **114 zacynthos P, sacynthos U, zaghuntus T, saguntos O, saguntus** deterioraue **Ψ** **119 quis POTU, qui AFGL**

qua nec terribiles Cimbri nec Brittones umquam
Sauromataeque truces aut inmanes Agathyrsi,
hac saeuit rabie inbelle et inutile uulgus
paruula fictilibus solitum dare uela phaselis
et breuibus pictae remis incumbere testae.
nec poenam sceleri inuenies nec digna parabis
supplicia his populis, in quorum mente pares sunt
et similes ira atque fames. mollissima corda
humano generi dare se natura fatetur,
quae lacrimas dedit; haec nostri pars optima. sensus
plorare ergo iubet causam dicentis amici
squaloremque rei, pupillum ad iura uocantem
circumscriptorem, cuius manantia fletu
ora puellares faciunt incerta capilli.
naturae imperio gemimus, cum funus adultae
uirginis occurrit uel terra clauditur infans
et minor igne rogi. quis enim bonus et face dignus
arcana, qualem Cereris uult esse sacerdos,
ulla aliena sibi credit mala? separat hoc nos
a grege mutorum, atque ideo uenerabile soli
sortiti ingenium diuinorumque capaces

124 brittones AL, **britones PGT**, **brittrones** flor. Sang., **bristones F**, **bistones OU** **125 que PSOTU**, **ue AFGL** **133** interpunxi; uulgo scribitur *optima sensus.* | *plorare* etc. uide Sen. nat. quaest. I prol. 14 *nostri melior pars animus est. ergo* tertio loco positum est etiam u. 171. in uulgata interpunctione, ut ea quae ad insequentem uersum dicentur nunc omittam, pro *sensus* requiritur *census*, quemadmodum Manilius censum pro dotibus posuit II 110 *nec nostri munera census*, III 72 *totum hominis censum* **134** dicunt ordinem esse *plorare squalorem amici causam dicentis reique*, quae licentia et ambiguitas plusquam Horatiana est, a Iuuenale adeo aliena ut Kiaerus praeeunte Rupertio u. 135 *squalorem atque* coniecerit. coniectura carere possumus recte distincta oratione. natura iubente ploramus sensus siue affectus (quales sunt Ciceronis pro Mil. 102–5: uide Quint. inst. VI 1 23–7 et Cic. de or. II 189 *non mehercule umquam apud iudices dolorem aut misericordiam . . . dicendo excitare uolui, quin ipse in commouendis iudicibus eis ipsis sensibus, ad quos illos adducere uellem, permouerer*) amici causam dicentis et squalorem rei. *amici* nomine non nostrum significari sed rei amicum, patroni munere fungentem (Cic. pro Sex. Rosc. 5 *pro capite et fortunis alterius . . . causam dicere*), soli opinor non sentiunt Iuuenalis interpretes. quid enim? si quis amici sui periculo commouetur, idcircone misericors habendus est? amicitiae hoc esse credideram, misericordiam hominibus a nobis alienis tribui **142 credit PAOU, credat FGLT**

atque exercendis pariendisque artibus apti
sensum a caelesti demissum traximus arce,
cuius egent prona et terram spectantia. mundi
principio indulsit communis conditor illis
tantum animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
adfectus petere auxilium et praestare iuberet,
dispersos trahere in populum, migrare uetusto
de nemore et proauis habitatas linquere siluas,
aedificare domos, laribus coniungere nostris
tectum aliud, tutos uicino limine somnos
ut conlata daret fiducia, protegere armis
lapsum aut ingenti nutantem uulnere ciuem,
communi dare signa tuba, defendier isdem
turribus atque una portarum claue teneri.
sed iam serpentum maior concordia. parcit
cognatis maculis similis fera; quando leoni
fortior eripuit uitam leo? quo nemore umquam
expirauit aper maioris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
perpetuam, saeuis inter se conuenit ursis.
ast homini ferrum letale incude nefanda
produxisse parum est, cum rastra et sarcula tantum
adsueti coquere et marris ac uomere lassi
nescierint primi gladios extendere fabri.
aspicimus populos quorum non sufficit irae
occidisse aliquem, sed pectora, bracchia, uoltum
crediderint genus esse cibi. quid diceret ergo
uel quo non fugeret, si nunc haec monstra uideret,

145 pariendis OU sicut coniecerat Buechelerus, *****iendis P, rapiendis** Regin. 2029 Brit. 11998, **capiendis Ψp** **154 limine Ψ, limite PA** **155 conl-** ex **FOU, colata P** **166 et PAOTU, ac FGL** **168 nescierint PAG, nescierunt S** aliique, **nescierant** (**a** corr. ex **u**) flor. Sang., **nescierent U, nescirent Ψ** Seru. georg. II 539 **extendere P** flor. Sang. **AT, extundere Ψ** Seruius, **excudere O** aliique **170 uoltum** ex **U, uoltu P** **171 crediderint PΨ, crediderant** flor. Sang., **crediderunt** alii paenultima contra Iuuenalis usum correpta. *aspicimus populos quorum non sufficit irae occidisse aliquem*: res manifesta. *aspicimus populos qui crediderint pectora etc. genus esse cibi*: hoc est *quos credidisse colligimus*

Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
tamquam homine et uentri indulsit non omne legumen ?

SATVRA XVI

Quis numerare queat felicis praemia, Galli,
militiae ? nam si subeuntur prospera castra
2A *nil tibi di possunt donare optatius. ergo*
me pauidum excipiat tironem porta secundo
sidere. plus etenim fati ualet hora benigni
5 quam si nos Veneris commendet epistula Marti
et Samia genetrix quae delectatur harena.
commoda tractemus primum communia, quorum
haut minimum illud erit, ne te pulsare togatus
audeat, immo, etsi pulsetur, dissimulet nec
10 audeat excussos praetori ostendere dentes
et nigram in facie tumidis liuoribus offam
atque oculum medico nil promittente relictum.
Bardaicus iudex datur haec punire uolenti
calceus et grandes magna ad subsellia surae
15 legibus antiquis castrorum et more Camilli
seruato, miles ne uallum litiget extra
et procul a signis. ' iustissima centurionum
cognitio est ' inquis ' de milite, nec mihi derit
ultio, si iustae defertur causa querellae.'

174 omnes P legumen omisso

1 galli PU, galle Ψ **2 nam PΨ, quod** Prisc. G.L.K. II p. 399 et 435 **subeuntur PF** Priscianus, **subeantur ALOT**, de **GU** nihil enotatum habeo inter **2** et **3** excidit uersus huiusmodi, *nil tibi di possunt donare optatius. ergo.* lacunam subesse intellexit Iahnius ; peruerse enim uerbis *secundo sidere* in apodosi repetitur quod in protasi praemissum est *prospera*, ut primum ponat poeta tirones felices futuros, deinde hoc posito optet, non ut tiro fiat, sed ut felix tiro **3 excipiet O, excipiant U** **5 -tula** ex **GLTU** **8 ne te PAO, nec U, si te Ψ** **12 oculum PU, oculo F, oculos Ψ** **relictum FU, relictos Ψ, -nte relicto** in ras. **p** **18 inquis** * (uel **inquit**), **igitur PΨ**, qua particula Latini in occupatione, ut esset *at enim*, usi non sunt ; id quod ne Iuuenalis quidem editoribus ignotum est, ut haesuri fuerint si paulo attentiore animo totum locum legissent. Weidnerus, cui propterea displicuit *igitur* quia quinto loco positum esset, orationem post *cognitio est* interpunxit et *nec mihi* pro *ne mihi quidem* accepit, quod nimis durum nec satis aptum uidetur

tota cohors tamen est inimica, omnesque manipli
†consensu magno efficiunt curabilis ut sit
uindicta et grauior quam iniuria. dignum erit ergo
declamatoris mulino corde Vagelli,
cum duo crura habeas, offendere tot caligas, tot
milia clauorum. quis tam procul absit ab urbe
praeterea, quis tam Pylades, molem aggeris ultra
ut ueniat? lacrimae siccentur protinus, et se
excusaturos non sollicitemus amicos.
'da testem' iudex cum dixerit, audeat ille
nescio quis, pugnos qui uidit, dicere 'uidi,'
et credam dignum barba dignumque capillis
maiorum. citius falsum producere testem
contra paganum possis quam uera loquentem
contra fortunam armati contraque pudorem.
praemia nunc alia atque alia emolumenta notemus
sacramentorum. conuallem ruris auiti
improbus aut campum mihi si uicinus ademit
et sacrum effodit medio de limite saxum
quod mea cum patulo coluit puls annua libo,
debitor aut sumptos pergit non reddere nummos
uana superuacui dicens chirographa ligni,
expectandus erit qui lites incohet annus
totius populi. sed tum quoque mille ferenda

20 cohors tamen Ψ, tamen cohors P **21 consensum magna F, mago U** sed corr. **efficiunt PF, officiunt Ψ** **curabilis PSAFU, curabitis GLOT** **sit PSΨ, nec F.** hac Pithoeani editorumque scriptura contrarium dicitur ac debet, requirituque aut *uitabilis* aut *consensu minus efficiunt* (minus curabilis). sed probabilius uidetur *efficiunt ut cura tibi sit | uindictae grauior quam iniuria*, hoc est, ut te uindictam curasse paeniteat **22 et** om. **FLO** **23 mulino PS** aliique, **mutinensi Ψ, mutinensis T, multinensis U**; et *mulino* et *mutinensi* agnoscit **Σ** **24 caligas tot** duo Rupertii, unus Dempsteri, **caligatos PΨ** **29 cum PFU, quem Ψ,** *quom* Ribbeckius, uide III 37 **duxerit audeat illi P** **30 qui uidit PTU, uidit qui Ψ** **35 alia emolumenta O** aliique et ex corr. **LU, aliemolumenta F, emolumenta Ψ, molumenta P** **38 et PFU, aut ALOT,** legi non potest **G** **medio PGTU, iuncto medio F, sacro LO.** significatur limes duorum praediorum medius: inepte interpretes mediam limitis partem intellegunt **39 patulo PFOU, uetulo AGLT** **puls PGLTU, plus AFO** **41** uide XIII 137 **42 inchoet Ψ** Seru. Aen. II 102, **inchoat U** et fortasse **P** **43 tum LOTU, tunc PAFG**

taedia, mille morae; totiens subsellia tantum
sternuntur, iam facundo ponente lacernas
Caedicio et Fusco iam micturiente parati
digredimur, lentaque fori pugnamus harena.
ast illis quos arma tegunt et balteus ambit
quod placitum est ipsis praestatur tempus agendi,
nec res atteritur longo sufflamine litis.
solis praeterea testandi militibus ius
uiuo patre datur. nam, quae sunt parta labore
militiae, placuit non esse in corpore census
omne tenet cuius regimen pater. ergo Coranum
signorum comitem castrorumque aera merentem
quamuis iam tremulus captat pater; hunc fauor aequus
prouehit et pulchro reddit sua dona labori.
ipsius certe ducis hoc referre uidetur
ut, qui fortis erit, sit felicissimus idem,
ut laeti phaleris omnes et torquibus, omnes

45 lacernas PFU, lucernas Ψ **48 illis AT aliique, illi PΨ** **49 ipsis PFTU, illis AGLO** **56** *captat socer* Heinrichius coll. Hor. serm. II 5 55–69 **fauor** Rupertius, **labor PΨ**

INDEX

ablatiuus . . . p. 135
acti nihil est 94
adiectiuum et substantiuum in duo orationis membra distributa 56
ἀπὸ κοινοῦ posita uocabula 16, 99, 102, 110
aspice quid a *uide* intersit . 111

barbata chelidon . . . 49
brachylogia 8, 31

Cereris uittae 37
chelidon 49
colocyntha 49
cycnus, cygnus xxii

datiuus 31

et tertio loco positum . . 49
euphonus 50
exagitare pro *exagitaris* . . 37
expecto et *specto* confusa . . 64

genetiuus 94
genetiuus nominum femininorum Graecorum in *-e* exeuntium . 81

haec fem. plur. . . . 45
hic pro *is* 64
hirnea 47
Horatius epist. I 18 92 . . 72
hyperbaton 28

igitur 112, 142
ii inter uocales . . . xxiii
imperatiuus in *-to* exiens . . 86
indicatiuus in subiunctiuum mutatus 69
in magno poscere . . . 107
intestatus 6
Ionium sonantem . . . 39
-is in nom. plur. . . . 11
iterationes uerborum . 10, 56

longe pro *diu* 58

magnus et *paruus* permutata . 100
medius 143
minor umero, minor umeros . 72
molossus in fine hexametri . 63

nihil, nil . . . 38, 65
nulli pro *nemo* . . . 129

o pro *u* in *neruŏs* similibusque . 50
-o pro Graeco *-ων* . . . 20
Oceanus 104
Ouidius her. IV 150 . . 8
,, met. IX 557 . . 83
,, trist. I 8 16 . . 8

pars ultima ludi . . . 50
Petronius 9 50
Procne, Progne . . . xxii
Propertius I 7 17 sq. . . 8
psellus 50

quamquam 26
quom 14
quo mihi te in templis? . . 78

rames siue *ramex* . . . 108
recidiuus, rediuiuus . . 48
retiarius tunicatus . . . 50

Seneca nat. quaest. VII 31 3 . 50
Seruius xxv
sicut 139
specto et *expecto* confusa . . 64

spero in *specto* mutatum . . 64
subiunctiuus scriptus pro indicatiuo 69

tamen 48, 61
tamen ut 83
tum, *tunc* in anaphora . . 66

tunc sequente gutturali . xxi, 44
tunica retiarii 50

ubi dormis? pro *ubi es? dormis enim* 8
Vergilius buc. x 24 sq. . . 105
uittae 37

BINDING JUN 3 1968

PA
6446
A2
1905

Juvenalis, Decimus Junius
Saturae

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY